

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๘

พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานปลงศพ

คุณหญิงวลี รักษาเทพ

เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม

นายวรดิฐบรรหาร ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๔/๘/๓๕

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๘

พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานปลงศพ

คุณหญิงวลี รักษาเทพ

เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม

นายบรรณกิจบรรหาร ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๔/๕/๗๕

คำนำ

นายวรินทร์ อมาตยกุล ได้มาแจ้งความจำนงค์ว่า ในงานปลงศพ
คุณหญิงวลี รักษาเทพ ผู้มารดาคราวนี้ มิตรสหายได้มีจิตศรัทธา
ใคร่จะช่วยพิมพ์หนังสือสำหรับแจกเป็นที่ระลึกเรื่องหนึ่ง และได้มอบ
ฉันทะให้นายวรินทร์ อมาตยกุล เลือกรื่องที่จะพิมพ์ นายวรินทร์ได้พอใจ
เลือกรื่องจากหมายเหตุพระราชกิจรายวัน อันเป็นพระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ภาค ๘ นี้เป็นหนังสือสำหรับพิมพ์แจก

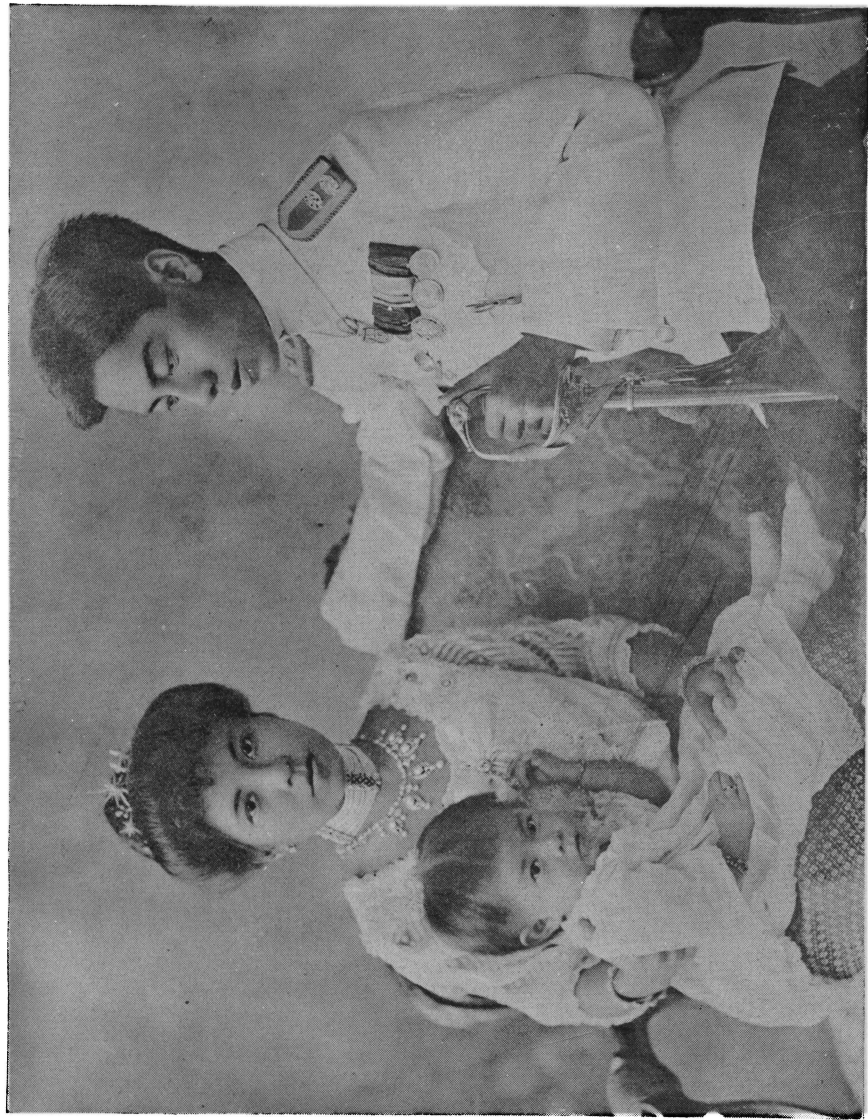
กรมศิลปากรอนุญาตให้พิมพ์ตามปรารภ และขออนุโมทนา
ในกุศลราศีทักษิณานุประทานนี้ จงอำนวยการคุณมณูญผลแก้ววงวิญญาณ
ของคุณหญิงวลี รักษาเทพ ตามฐานนิยม เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๔

คุณหญิงวลี รักษาเทพ
พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๗๕

คุณหญิงวลีรักษาเทพ พระยารักษาเทพ
นางสาววงษวลี อมาตยกุล
ถ่ายภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔

คำอธิบาย

หนังสือนี้เดิมอยู่ในหอพระสมุดหลวง ค้นพบเป็นอักษรพิมพ์ดีด มี ๑๐ เล่ม กำหนดเล่มละ ๑ ปี่ คือตั้งแต่ปีฉลู รุศักราช ๑๒๓๙ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีขุณ รุศักราช ๑๒๔๙ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ซากขี้เถ้า รุศักราช ๑๒๔๐ ไป ๑ ปี่ ปรากฏในบานแผนกขางเล่มของหนังสือนี้ว่า กรมหลวงปราจิณกิติยศักดิ์ทรงให้คัดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหอพระสมุดหลวง มาเป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรในบัดนี้ หนังสือจึงได้ตกมาเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย เห็นได้ว่าหนังสือเรื่องนี้ต้องเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นอน

ที่ว่า “ต้องเป็นพระราชนิพนธ์” ก็เพราะปรากฏในภาคต้น ๆ ที่หอสมุด ฯ ได้จัดให้พิมพ์มาแล้วนั้น ได้ทรงไว้เป็นคำสามัญ ไม่มีราชาศัพท์เลย จนถึงหน้า ๑๙ ในภาคที่ ๕ ต่อแต่นั้นไปเข้าใจว่ารับสั่งให้ผู้อื่นทำ จึงใช้ราชาศัพท์เช่น “เสด็จพระราชดำเนิน” “ทรงพระราชนิพนธ์” เหล่านี้ เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีส่วนพอเป็นเครื่องสังเกตได้ว่าเป็น

พระราชนิพนธ์ คือทวิตสังให้ขาลักษณ์หรือผู้หนึ่งผู้ใดจด เช่นทวิตแล้วว่า
 “ย้ายไปศาลเจ้า และข้ามไปกุฎงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำกลับ” ผู้จดก็เติม
 ราชาคัพทลงไปว่า “ย้ายเสด็จไปศาลเจ้าและข้ามไปทอดพระเนตรงาน
 วัดนิเวศน์ ย่ำค่ำเสด็จกลับ (หน้า ๑๔ ภาค ๗) แต่ที่ยังสังเกตได้คือ
 ว่าเป็นพระราชนิพนธ์นั้น ก็เพราะมีคำบางคำหรือโดยมากที่ผู้รับสั่ง
 ให้จดสลับเปลี่ยนหรือเติมราชาคัพทลงไปให้สมบูรณ์ เช่น “องค์มุนย
 ถวายเรื่องพระพุทธรัตน์” คำว่า “องค์มุนย” คือ “พระองค์เจ้า
 มุนยนาคนานพ” ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และเช่นคำว่า “ถ้าสมเด็จพระ ฉัน
 ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในพระองค์”
 คำว่า “ฉัน” เป็นคำแทนพระนามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ตรัสหมายพระ องค์เองและผู้รับสั่งให้จดสลับ
 เปลี่ยน แต่คำว่า “พระองค์” เป็นคำที่ผู้รับสั่งได้เปลี่ยนแล้ว
 ซึ่งความจริง ถ้าทรงจดลงเอง ก็คงจะเป็นว่า “ถ้าสมเด็จพระ ฉัน
 ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในฉัน” หรือ
 ถ้าผู้รับสั่งจะไม่สลับเปลี่ยน ก็จะเป็นว่า “ถ้าสมเด็จพระ พระองค์
 ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในพระองค์”
 ทั้งนี้เห็นดังนี้ จึงเห็นได้ว่าในตอนหลัง ๆ มา ทวิตสังให้ผู้จดบอก แต่ยังไม่
 คงถือเป็นพระราชนิพนธ์อยู่

ก

หนังสือนี้ ถ้าได้อ่านแต่ละพารวันหนึ่ง ๆ จะเห็นได้ว่า ไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะพูดถึงเรื่องโน้นนิดเรื่องนี้หน่อย ข้อความไม่ติดต่อกัน แต่ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วันจะเห็นว่า ล้วนมีข้อความติดต่อกันเรื่อย ๆ ถึงกันตลอด ย่อมอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้อ่านหลายจำพวก โดยเฉพาะ ผู้ที่จะได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากหนังสือนี้มี ๒ จำพวกคือ

จำพวกที่ ๑ นักศึกษาประวัติศาสตร์ จะมองเห็นคุณค่าของหนังสืออย่างแท้จริง เมื่อเขียนพงศาวดารประเทศสยามยุคนี้ เพราะพระราชกิจรายวัน ๆ ละเล็กน้อยนี้ เป็นต้นเหตุให้รู้ถึงเรื่องใหญ่ ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติ กฎหมาย หรือราชการแผ่นดินอื่น ๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นนั้น ยิ่งกว่านั้น ในปีที่ใดถ้าไม่มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา เช่นในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ และปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ ก็ไม่อาจทราบได้ว่า ใน ๒ ปีนั้น ได้มีราชการงานเมืองอะไรบ้าง ถึงแม้จะหาได้ในหนังสืออื่น เช่น หนังสือราชการตามกระทรวงต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องค้นหาด้วยความลำบากยิ่ง ทั้งอาจไม่ได้เรื่องราวตลอดและเป็นหลักฐานพอ แต่อาจค้นหาได้ในหนังสือนี้

จำพวกที่ ๒ นักศึกษาทางการเมือง เมื่อได้อ่านหนังสือนี้แล้ว จะมองเห็นรัฐประศาสน์นโยบาย ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับต่างประเทศและเป็นการภายใน ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรง

นำสยามประเทศให้กลับเกาะแก่งและมรสุมแห่งการเมืองมาด้วยความ
ยากลำบากเพียงไร สัมควรเป็นพื้นฐานคติของนักการเมืองในชั้นหลัง
ได้เป็นอย่างดี

หวังใจว่า หนังสือนี้จะเป็นที่พอใจของผู้ที่ได้อ่านเป็นอันมาก

กรมศิลปากร

๒๐ ตุลาคม ๒๔๗๘

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปีชาล สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐ (พ.ศ. ๒๔๒๒)

วันพุธขึ้นค่ำ ๑ เดือน ๑๐ ปีชาล สัมฤทธิศก ๑๒๔๐

๑. เวลาเช้า ๔ โมงเศษเกือบ ๕ โมง ทรงฉลองพระองค์
เยียรบับ เสร็จราชอิสริยยศนพรัตนราชวรารมณ ทรงพระราชยาน
ลงยาราชาวดีเสด็จวังกรมหมื่นเจริญผลภูลสวัสดิ์ ได้ฤกษ์ (เช้า ๓ โมง
จน ๔ โมง ๒๕ พันฤกษ์) กรมเจริญสร้างที่ชลาลัยล้างค่านใต้ พระ
ราชทานน้ำแล้ว วังหน้าเสด็จที่วัด สมเด็จพระกรมพระ กรมหลวงวรศักดิ์
กรมขุนภวนัย กรมขุนขนิทร สมเด็จพระเจ้าพระเจ้า เจ้าพระยาสุรวงศ์
เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาธรรมา เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ ทูล
กระหม่อมปราสาท พระองค์แมนเขียน พระองค์เงินยวง พระองค์
แสงจันทร์ พระองค์สุขยงกษ พระองค์จามรี เจ้าคุณกลาง ท้าว
วรจันทร์ ท้าวสมศักดิ์ ท้าวโสภะ เจ้าจอมมารดาของท่าน แล้ว
แต่งพระองค์เสด็จมาทรงยืนฟังประกาศ พระศรีสุนทรน้อยเป็นผู้อ่าน
แล้วพระราชทานพระสุพรรณบัตร แหวนนพเก้า ชองบุหรี ที่ชา พระ

แสงผักทอง (ครั้งนี้หาได้ทรงศีลไม่) แล้วท่านถวายคอกไม้ขูปเทียน
 ต้นไม้ทอง ต้นไม้เงิน ขุนบุหงาเงิน ขุนหงาทอง พระสงฆ์ถวายอภิเษก
 แล้วเสด็จกลับ กรมขุนเจริญท่านก็ถวายต้นไม้ทอง ต้นไม้เงิน กับขูป
 เทียนหน้า แล้วถวายขูปเทียนเจ้านายและสมเด็จพระเจ้าพระยา เสนาบดี
 เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยาจะไต่ถามกับ กรมหมื่นเจริญว่า มีอยู่องค์เดียวแล้ว
 รัชชาพระองค์ให้ศิษย์พาไป แล้วท่านก็ไปถวายขูปเทียนเจ้านาย
 ข้างใน เลิกการเวลาเที่ยง

๒. รับสำเนาหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์สั่งหนังสือเมชัน ๒ ฉบับ
 ฉบับ ๑ การประชุมที่เบอร์ลิน เลิกเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน หลอว์คิเคช
 ฟินคกับหลอว์คเซลิคบุรี ราชทูตอังกฤษได้กลับมากองลอนดอนแล้ว
 หนังสือสัญญาที่ตกลงกันนั้น ได้คิดมาจากจดหมายเหตุซึ่งได้มีส่งมาให้
 ทราบ หนังสือสัญญานี้ลงพิมพ์ เป็นสมุดมีแผนที่ด้วย ถ้าแล้วจะส่ง
 เข้ามา อันนี้ว่าได้สั่งหนังสือประกาศขอความเห็น อังกฤษให้แก่วา
 ราชการที่กงสุลเบเนอราลสยามที่อังกฤษ และได้รับเขยยกวาเตอวันที่
 ๑๖ มิถุนายน อันนี้มิคเตอร์แคลเวลได้ลาออกจากราชการเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุน
 เพนเพื่อเข้าเป็นบรรจธิการของเขาเอง อันนี้บอกด้วยมหาราชามาเมืองยะโฮว
 คอเวนแมนต อังกฤษ ให้เขยยกวาเตอต่าง ๆ ที่ติดต่อกับยะโฮ มหารา
 ชาได้แก่อำนาจมาถึงเขตต์แดนหัวเมืองมลายูที่ขึ้นกรุงสยามแล้ว เขย
 ยังอยู่ลอนดอน แล้วขออนุญาตทำตรากงสุลเบเนอราล หนังสือลงวันที่
 ๑๙ มิถุนายน อีกฉบับ ๑ ว่าด้วยความเห็นราษฎรในเมืองอังกฤษที่เขียน

ใช้ลิตีกว่าจัดการไม่เหมือนกับหนังสือเลข ซึ่งหลอว์กเชลคบุรีออก
ส่งสมุคแผนทมาด้วย หนังสือลงวันที่ ๒๖ ยไล กับสำเนาหนังสือมีสเทศ
ริคเมืองสิงคโปร์ มีมาฉบับหนึ่ง ว่าได้พบกับเอกเทศกองของเกวณา
สิงคโปร์แจ้งว่า การที่เกวณาจะเข้ามากรุงเทพฯ ยังไม่มีกำหนด เวลา
นี้เรอขที่สิงคโปร์ ก็ยังไม่มี กับเขาวินนี้มีสายโทรเลขมาที่สิงคโปร์ได้
ประธานตราเซ็นไมล์เคอนเซนตัยขอให้พระยาโทรบุรีหนังสือลงวันที่ ๒๓
ชคศศ

๓. เจ้าพระยาอนุวงศ์ถวายหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยกฎหมายที่จะ
ตั้งโรงสำหรับไว้ นามนี้ใครเลยมั่น ท่านได้มีหนังสือไปปรึกษากงสุล
ต่างประเทศ แต่วันอังคารขึ้น ๑๑ ค่ำเดือน ๗ ปีนี้กงสุลต่างประเทศ
ตอบเห็นชอบยอมตามกฎหมาย ๘ กงสุล แต่กงสุลอังกฤษว่าลูกค้า
หลายคนอยากจะทำโรงสำหรับเก็บน้ำมันของลูกค้าไว้เองทุกคน กับ
ความเห็นอีก ๓ ข้อที่ท่านได้นำไปเรียนสมเด็จพระยา ว่าความเห็น
กงสุลอังกฤษว่ามานี้ ก็เป็นการดีอยู่ ถ้าลูกค้าที่เป็นลัษแยกต่างประเทศใด
จะทำโรงเก็บน้ำมันแล้วก็ได้ทั้งได้แต่ลัษแยกต่างประเทศใด
เดียวกันมีน้ำมันเข้ามาทำให้ไปเก็บไว้ในโรงประเทศเดียวกัน ลัษแยก
ประเทศหนึ่งก็ได้ มีโรงหนึ่ง ให้เหมือนกันทุกประเทศ จึงจะไม่เป็นที่
หวงห้ามแก่กัน ท่านเห็นดังนี้ สำเนาหนังสือเจ้าพระยาอนุวงศ์มีไป
ลงวันอังคารขึ้น ๑๑ ค่ำเดือน ๗ ว่าด้วยน้ำมันลูกค้าบรรทุกเข้ามามากใช้
อยู่ในกรุงเทพฯ ทั่วไปเป็นที่น่ากลัวมาก ถ้าจะเกิดเพลิงไหม้ บ้านเรือน

เรือแพชนแล้ว นามันก็จะเห็นเชื้อให้ใหม่มากขึ้น การจะช่วยกับเพลิง
ไต้โดยยาก จึงไต้ทรงปรึกษาพร้อมด้วยเสนาบดี ว่าต้องมีโรงสำหรับ
ไว้นามันในที่สวนแถบข้างล่าง ที่ห่างบ้านเรือนเหนือเมืองนครเขื่อนขันธ์
ถ้าลูกค้าบรรทุกนามันเข้ามาขอให้ประพฤติกฎหมายทุกประการ ไต้
สั่งเสดตีเม็ดตราค่าที่ระต้องลงทุนทำโรงและรักษา กับกฎหมายบังคับ
เรือที่บรรทุกนามันและลูกค้าที่ขายนามันฉบับ ๑ ไปให้ทุกกงสุล เมื่อ
กงสุลเห็นการประการไต้ให้แจ้งความมาให้ทราบ บัญชีเสดตีเม็ดโรง
ยาว ๓๙ ฟุตครึ่ง กว้าง ๘๖ ฟุตครึ่ง สูง ๑๖ ฟุต เสาตั้ง ๑๒ ฟุต
ไว้นามันไต้ ๑๖,๐๐๐ หีบ ฝาขัดแตะ เป็นเสาพนเคื่องบนไม้จริง
หลังคาสังกะสี หน้าต่างที่บานและลูกกรงเหล็ก หลังคามีรางน้ำตก
ลงที่คูรอบโรง แล้วทงกินขึ้นข้างคู้ข้างนอกเป็นคันทสูง ๘ ฟุต กว้าง ๑๐ ฟุต
ถ้าโดยเกิดเพลิงไม่ให้นามันไหลลงแม่น้ำได้ และมีสะพานข้ามชักไต้
มีรั้วข้างนอกอีกแล้วปลูกต้นไม้รอบ ข้างนอกมีโรง ๆ อีก ๓ หลัง แล้ว
มีคูมั่วเหมือนกัน มีสะพานสำหรับขึ้นลงรวมประมาณเงิน ๑๑๕ ชั่ง
และค่าใช้สอยสำหรับโรงนั้น การซ่อมแซมคึกเคื่อนละ ๕๐ บาท
เสียมียนคนหนึ่งเคื่อนละ ๖๐ บาท กูลี ๒ คนเคื่อนละ ๓๐ บาท คน
นึ่งยาม ๒ คนเคื่อนละ ๒๐ บาท คนเรือ ๒ คนเคื่อนละ ๑๖ บาท รวม
เคื่อนละ ๑๗๖ บาทที่ระต้องใช้เสมมอทุกเคื่อน

กฎหมายข้อ ๑ ว่าเรือกลไฟและเรือใบลำหนึ่งลำใด ถ้าบรรทุก
นามันเข้ามาในกรุงเทพฯ เกิน ๕๐๐ หีบแล้วต้องทอกลสมอท้ายโรงนามัน

หรือแหว่ที่สะพานโรงน้ำมันก็ได้ ให้ชนน้ำมันขึ้นไว้ในโรงเสียก่อน แล้วจึงเข้ามาได้

ข้อ ๒ เรือไฟหรือเรือใบลำหนึ่งลำใด ถ้าบรรทุกน้ำมันไม่ถึง ๕๐๐ ตีบ เรือลำนี้จะเข้ามาก็ได้ แต่ต้องชนน้ำมันส่งไปไว้ที่โรงในกำหนด ๔๘ ชั่วโมง นับตั้งแต่เรือได้เข้าทอดสมอแล้ว

ข้อ ๓ เรือกลไฟหรือเรือลำหนึ่งลำใด ที่รับบรรทุกน้ำมันลงเรือก็ดี หรือขนขึ้นจากเรือก็ดี ห้ามมิให้มีผู้ถือไฟหรือสยบหรือกล่องเข้ามาใกล้เคียงน้ำมัน ในเวลาที่ขนขึ้นขนลงนั้นให้เจ้าของผู้บรรทุกส่งน้ำมันต้องเป็นธุระตามระวัง

ข้อ ๔ ว่าห้ามมิให้เรือไฟเรือใบลำหนึ่งลำใด รับบรรทุกน้ำมันลงเรือหรือขนขึ้นในเวลากลางคืน และห้ามมิให้เฮยนต์และเจ้าของเรือไฟเรือใบ ขนน้ำมันขึ้นไว้บนสะพานเกิน ๘ ตีบขึ้นไป

ข้อ ๕ ว่าเรือลำหนึ่งลำใดที่บรรทุกน้ำมันเข้ามาในกรุงเทพฯ ถ้าเจ้าของเรือนั้น จะไม่จำหน่ายในกรุงเทพฯ เรือลำนี้จะต้องทอดสมออยู่ท้ายโรงน้ำมัน ถ้าจะเข้ามาต้องชนน้ำมันขึ้นไว้ในโรงเสียก่อน แล้วจึงจะเข้ามาได้ ถ้ามีเพียง ๘ ตีบ ไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย

ข้อ ๖ เรือลำเลียงลำหนึ่งลำใดที่รับบรรทุกน้ำมันต้องประพฤติตามกฎหมายนี้ทุกประการ และในเวลาที่ได้รับบรรทุกน้ำมันอยู่พักเวลาบ่าย ๕ โมงแล้ว ห้ามมิให้เรือนั้นอยู่ในกำหนดที่ใกล้เคียงบ้านเรือน ให้เรือลำนั้นออกไปจอดที่โรงน้ำมัน

ข้อ ๗ ลูกค้าที่เขาน้ำมันเข้ามาด้วยเรือลำหนึ่งลำใด ถ้ามีเกิน ๘ ตีบ

แล้ว พอเรือลำนี้นเข้ามากรุงเทพ ฯ เจ้าของต้องยกส่งน้ำมันไปไว้ที่โรง
 ขี ๘ ว่าพ่อค้าผู้หนึ่งผู้ใด ที่จะเอาน้ำมันไว้ที่ตักบ้านเรือน
 โรงเรือแพที่ในกำหนดที่ใกล้เคียงบ้านเรือนในกรุงเทพ ฯ นั้น ไว้ได้แต่
 ๘ หีบ คิดเป็น ๘๐ แกลลอน ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด เอาน้ำมันไว้ในที่
 แห่งเดียวเกิน ๘ หีบเป็นอันขาด

ข้อ ๙ ลูกค้าที่รับน้ำมันไว้ น้ำมันนั้นต้องไว้ในถังของเขาเองหรือ
 เอาไว้ในที่อื่นให้มีฝาปิดไว้ ห้ามมิให้เอาน้ำมันไว้ในที่ภาชนะที่ไม่มีฝา
 ปิดด้วย เพื่อจะไม่ให้ถูกไฟ ซึ่งผู้หนึ่งผู้ใดจะซื้อไฟซึ้งหรือไฟ
 อื่น และเมื่อจะขายปลีกผู้ที่ขายน้ำมันนั้นต้องเป็นธุระระวัง อย่าขายด้วย
 ภาชนะที่ไม่มีฝาปิด

ข้อ ๑๐ โรงที่รับ โรงที่ส่งน้ำมัน จะเปิดรับตั้งแต่เช้า ๒ โมง
 จนบ่าย ๕ โมง และผู้จัดการโรงน้ำมันจะคิดค่าเช่าโรงหีบหนึ่งเดือน
 ละ ๔ เซ็นต์ครึ่ง เอาไว้ไม่ถึงเดือนต้องเรียก ๔ เซ็นต์ครึ่งเหมือนกัน กับค่า
 ขนน้ำมัน ๒ เซ็นต์ และค่าส่งอีก ๒ เซ็นต์ เจ้าของน้ำมันที่เอาน้ำมันไว้ใน
 โรงต้องเสียทุกเดือนที่ขนขึ้นขนลงด้วย ให้เรือลูกค้าที่บรรทุกน้ำมันและ
 ขี้อยายประพฤติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ถ้าทำผิดจะปรับใหม่ตาม
 สมควรไม่เกิน ๔๐๐ บาท ทุกครั้งข้อกฎหมายนี้ ทำไว้จำเพาะจะได้
 กันมิให้เกิดเพลิง ผู้ที่ใช้น้ำมันปีใดเลยมจะไ้ระวัง แต่จะเอาข้อหนึ่งข้อ
 ใดในกฎหมายนี้ หรือค่าปรับใหม่นั้น จะยกไปลงข้างข้อกฎหมายแผ่นดิน
 ที่ว่าด้วยอาญาไฟไหม้และโทษผู้ซึ่งทำผิด เพราะทำให้ไฟไหม้ทรัพย์สินของ

ผู้ขึ้นเสียไปนั้นไม่ได้

สำเนาหนังสือมีศเทศมูลเลขกงสุลสวิเดนนครเวลลงวันที่ ๑๔ ยูน
ตรงกับวันพุธแรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ ยอมแต่ที่ว่าค่าเช่าและรับส่งแรงอยู่สักหน่อย

สำเนาหนังสือมีศเทศวิชแมนผู้ว่าราชการกงสุลชออสเทรียลงวันที่
๒๐ ยูน ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม ๕ ค่ำ เดือน ๗ เห็นด้วยยอม

สำเนาหนังสือมีศเทศเคอเคอพิซิกเกอลกงสุลอเมริกัน ลงวันที่ ๒๐
ยูน เห็นด้วย

สำเนาหนังสือมีศเทศกอบเกองกงสุลเดนมาร์ก ลงวันที่ ๒๐ ยอม
เห็นด้วย

สำเนาหนังสือชิลยอชิงซิเซนเคอชาลเมตา ผู้ว่าราชการแทน
กงสุลโปรตุเกส ลงวันที่ ๑๔ ยูไล ตรงกับวันจันทร์ ๔ ค่ำ เดือน ๘
ว่าข้าพระบว ยอม

สำเนาหนังสือมีศเทศเคอเคอพิซิกเกอลผู้ว่าราชการแทนกงสุลชอตันคา
ลงวันที่ ๑๒ ยูไล ตรงกับวันศุกร์ ๓๑ ค่ำ เดือน ๘ ยอม

สำเนาหนังสือมีศเทศยูเกอ ผู้ว่าราชการแทนกงสุลอิตาลี
ลงวันที่ ๑๖ ยูไล ตรงกับวันอังคาร แรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ว่าถ้ากงสุลทุก
ประเทศตกลงอย่างไรก็ยอม

สำเนาหนังสือชอกเคอชารมันส์ตาเนียส กงสุลเยอรมันว่าเห็น
ดีด้วย แต่ข้อ ๑, ๒. ที่ว่ากำนันบรรทุกน้ำมัน ๕๐๐ หีบยอมให้
ขึ้นมาในเมืองไค่นั้น เห็นว่ามากนัก ถ้าน้อยกว่า ๕๐๐ หีบจะ
เป็นการดี ในข้อ ๗ นั้นเป็นการดี จะได้ช่วยเหลือค่าไม่ให้เสียเวลา

ที่บรรทุกน้ำมันเข้ามากกว่า ๘ หีบนั้น ให้มีผู้ใดในบางกองนั้น เป็นผู้รับ
บอกของถูกค่าไปแจ้งต่อเจ้าพนักงานผู้จัดโรง เห็นสมควรเจ้าพนักงาน
ภาษีร้อยชักสาม ในข้อ ๑๐ ว่าด้วยจะต้องเสียค่าเช่าค่าขนค่าส่งอยู่
ข้างแรงหนัก แต่เคยยอมให้ขืนหนึ่งตั้งแต่ออกกฎหมาย เมื่อสิ้นปี
ถ้าเงินเก็บได้มากกว่าที่คิดไว้หนี้ หวังใจว่าจะลดลงให้สมควร อนึ่ง
ผู้ที่จะจัดการโรงน้ำมันนั้น ต้องให้มีพวกจับกังอยู่เสมอย่าให้ขาด
สำหรับรับน้ำมัน ถ้ากงสุลทุกประเทศยอมแล้ว แยกจะบังคับคน
ไทยบังคับทำตามกฎหมาย ลงวันที่ ๒๑ ยุน ทรงวันศุกร์แรม ๖ ค่ำ
เดือน ๗

ถ้าเนาหนังสือมิตเคอนออกซึ่งกงสุลอังกฤษมีมาลงวันพุธแรม ๔ ค่ำ
เดือน ๗ ว่าเขาเห็นว่า ถ้าตั้งกฎหมายนี้ไม่เปลี่ยนแปลงข้อ ๓
เรือไฟไม่อาจบรรทุกน้ำมันใดเลยเข้ามาในกรุงเทพ ฯ เพราะถ้า
เรือไฟดับไฟเมื่อยังไม่ถึงโรง ครนชนน้ำมันจนแล้ว เมื่อจะถอยเรือออก
แม่น้ำ กว่าจะติดไฟให้มีสติมขึ้นก็หลายชั่วโมง ขาดทุนกับเจ้าของ
เรือ อนึ่งน้ำมันมักบรรทุกทั้งเรือเพราะกลัววอเสียของอื่น ๆ ถ้าบรรทุก
ข้างบน เมื่อจะเอาน้ำมันขึ้นของเรือของข้างบนก่อนจึงจะเอาขึ้นได้ ถ้า
เป็นเรือใบก็ต้องช้าเสียเวลามาก เว้นแต่เขามามากที่เดียว การ
เป็นดังนี้ การน้ำมันคงจะตกอยู่ในมือพ่อค้าคนหนึ่งหรือสองคน หรือ
กำนันเดียว และเป็นบุญของคนนั้น เพราะจะบรรทุกเขามาแต่พอที่
ไม่ให้ราคาถูก ไม่เป็นบุญกับคนที่ต้องซื้อ อนึ่งผู้ทูลเกล้าฯ

โรงนั้น จะรู้แต่ผู้เดียวก่อนว่าน้ำมันหยกลงไปเท่าใด จะบรรทุกเข้ามาอีกเท่าใด คนนั้นจะมีประโยชน์มาก เพราะเหตุนี้เขาอยากจะทำนายว่าใครจะเป็นผู้รักษาโรงน้ำมัน อันนี้จะเปลี่ยนข้อ ๓ ได้บ้างหรือไม่

สำเนาเจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบไปลงวันจันทร์แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ว่าที่จะขอเปลี่ยนข้อ ๓ นั้น ขอให้ตรวจกฎหมายอีกครั้งก่อน กัวยห้ามแต่คนสูบหรือกลั่น หรือถือไฟเข้าไปใกล้น้ำมันในเวลาเมื่อชนขึ้นลง เห็นว่าไม่ได้โดยเครื่องไฟ ข้อซึ่งว่าน้ำมันบรรทุกต้องเร็วชนขึ้นยากจะเสียเวลานั้น ความข้อ ๒ ได้ว่าไว้แล้ว ข้อซึ่งว่าน้ำมันจะตกเป็นบุญแก่คน ๆ เดียว ราคาจะตกเป็นบุญแก่คน ๆ เดียว ราคาจะตกถูกได้นั้น เห็นว่ากฎหมายทั้ง ๑๐ ข้อไม่เป็นการปิดข้อปิดขายเลย เพราะในกฎหมายว่าแต่เพียงใครมีน้ำมันมา ก็ให้เขาไปไว้ที่โรง จะขายใครก็ขายได้ ผู้ที่จะรักษาไม่มีอำนาจที่จะห้ามปรามข้อซึ่งว่าจะเป็นประโยชน์กับผู้รักษาคนเดียวนั้น เห็นว่าไม่มีอำนาจที่จะห้ามปรามเจ้าของน้ำมันที่จะเห็นน้ำมันในโรง เจ้าของน้ำมันมีฐานะในการค้าขายก็คงเห็นน้ำมันในโรง คิดไต่เอง กับถามด้วยใครจะรักษาโรงนั้น บอกไปว่ามีคเณศวรวิธแมนเป็นผู้ดูแล มีคเณศวรวิธแมนขอรับทำตามกฎหมาย เพราะเห็นว่าเป็นการใหม่ไทยจะดูแลจัดการไม่เรียบร้อย แล้วจะเป็นการทุ่มเถียงเนื่อง ๆ จึงมอบให้ มีคเณศวรวิธแมนซึ่งเป็นพ่อค้าด้วยกัน ที่ถามด้วยจะเปลี่ยนข้อ ๓ นั้น ขอให้ชี้แจงมา ควรจะจัดได้ประการใด ก็ จะได้เปลี่ยนให้

สำเนาหนังสือมีคเตชนอกช้ตอบเจ้าพระยาภาณุวงศ์มาอีกลงวันอังคาร แรม ๗ ค่ำ เดือน ๘ ว่าชอบใจที่บอกชื่อผู้ที่จัดการโรงน้ำมันไป เขาให้หาตัวลูกค้าในบังคับอังกฤษมาปรึกษา เขาไม่อยากจะยอมให้ผู้ที่เป็นลูกค้าเกี่ยวข้องเป็นนายโรง แต่มีคเตชริสแมนก็เป็นคนดี นายอื่นๆ ในกรุงเทพฯ ที่เป็นคนดีเหมือนกันคงไม่เป็นที่ขัดขวาง แต่พ่อค้าคงจะสงสัยว่าริสแมนจะเอาน้ำมันเขาเองบรรทุกเข้ามา ถ้าต่อไปริสแมนออกไปนอกก็ไม่ว่าผู้ใดจะรับทำต่อไป กลัวแต่จะถูกละเมิด แต่เขาเห็นว่าจะเอาน้ำมันไว้ในกรุงเทพฯ ก็ยากแล้ว ต้องคิดอ่านแก้ความที่นำกลั่นและกำขี้ไข กำขี้ไขไฟ ชำนานลำบากเกินไป เพราะลำบากเป็นที่เสียประโยชน์ กำขี้ไขอย่างหนึ่ง และให้ราคาน้ำมันตก เขาเห็นทุกคน ยอมให้ไว้ น้ำมันในกรุงเทพฯ แต่อยากทำโรงของเขาเอง อีกอย่างหนึ่ง ที่จะให้เรือไฟหยุดที่โรงน้ำมันก็ยอมยาก ด้วยเสียเวลาช้มาากนัก เขาขอแจ้งความเห็นเขาข้อ ๑ ห้ามอย่าให้เจ้าของเรือไฟว่า เอาน้ำมันขึ้นจากเรืออย่าให้วางบนตลิ่งหรือสะพานเลย ให้ลงเรือที่เดียว จนถึงโรงน้ำมันเจ้าของ ข้อ ๒ ชาวประเทศใดจะตั้งโรงน้ำมันตั้งได้ไม่ห้าม ข้อ ๓ ชาวประเทศจะตั้งโรงน้ำมันต้องให้กงสุลและเจ้าพนักงานไปปรึกษาตรวจ ถ้าเห็นดีจึงให้ลายเซ็น จึงมีอำนาจตั้งได้ ถ้าทำดังนี้ น้ำมันจึงไม่ตกแก่คนคนเดียว ราคาไม่ขึ้นมากด้วย

สำเนาหนังสือของสือเอกเคเวียนกงสุลฝรั่งเศสมีลงวันที่ ๑๕ ยูนทรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ จะขอพิจารณาข้อกฎหมายทุกข้อเพื่อ

จะไม่ได้เห็นการเสียประโยชน์ลูกค้าที่ค้าขายน้ำมัน และจะเชิญลูกค้า
ฝรั่งเศสมาถามให้ความเห็นจะชักชวนหรือเห็นชอบตามความเห็น

สำเนาগুলุสฝรั่งเศสมีมาที่ ๒ ลงวันเสาร์ขึ้น ๑๑ ค่ำเดือน ๔ ว่า
การที่ไทยคิดกลั้วอันตรายเรื่องน้ำมัน เขาก็เห็นว่าควรจะต้องตั้งการนี้
คอเวนแนนต์ชาติอื่นๆ ก็คิดเหมือนกัน แต่ประโยชน์ที่ได้มานั้นไม่พอกับ
การรักษา และที่กรุงเทพฯ มีความขัดข้องอยู่หลายข้อ เพราะลูกค้า
ไทยและลูกค้าต่างประเทศต้องปรึกษารัฐกันให้เห็นพร้อมด้วยกฎหมาย
ที่ก่งหนและกงสุลบางคนต้องหารื้อคอเวนแนนต์ของเขาให้อนุญาตเปลี่ยน
ธรรมเนียมนี้ ฝ่ายกฎหมายของไทยชาวต่างประเทศพิจารณาเห็นมี
ความขัดข้องอยู่หลายข้อ ข้อ ๑ ลูกค้าคิดว่าทั้งโรงนั้นอยู่ไกล อีกข้อ ๑
กฎหมายนั้นจะเป็นที่ชักชวนไม่ให้ขายคลองสระตวก ถึงจะแก้ความทั้ง ๓
ข้อได้ ก็ยังไม่เกินความน่ากลั้วอันตรายที่จะต้องรักษานี้ได้ ในกฎหมาย
ข้อ ๔ ว่าควยในร้านเดียวให้มีน้ำมันได้เพียง ๔ หีบนั้น เห็นว่าที่ตำบล
ลำเพ็งหรือบ้านจีนอื่นๆ มีร้านใกล้เคียงกัน ถ้าร้านนั้นมีร้านละ ๔ หีบ คง
มีน้ำมันในตำบลเดียวหลายร้อยหีบ และห้างฝรั่งซึ่งเป็นที่ใหญ่ก็อยู่ห่าง
ไกลกัน แม้จะต้งมี ๔ หีบเท่านั้น เห็นจะไม่พอคนมาซื้อ คนที่จะซื้อ
คงจะซื้อถมมาก เขาพิเคราะห์ทุกข้อ ที่ว่ามานี้ ก็เห็นการที่รัฐจะ
ระวังรักษาผู้ขายของต่างๆ ที่เป็นของจะเกิดเป็นเมืองขึ้นเหมือนดินแดนอย่าง
หนึ่ง และการที่ซ่อมถนนหนทางให้ดีขึ้นหนึ่ง การที่จะติดตามผู้ร้าย
ซึ่งทำร้ายยังขึ้นไปทุกวันนี้อย่างหนึ่ง ก็เห็นการจ้กได้ตามอำนาจคอเวน

แมนต์ไม่ต้องอาศัยอำนาจสูงสุดต่างประเทศทั้งปวง ที่จะต้องให้บังคับ
 สืบแยกตัวของเขา กับเจ้าพนักงานอำเภอ และโปลิศ ซึ่งรักษาย่านไทย
 บ้านจีนอยู่ทุกวันนี้แต่เท่านั้นก็ได้ ข้อซึ่งเขาซื้อมานี้ เห็นว่าเป็นประโยชน์
 กับคนทั้งปวง ไม่มีที่ขัดขวางประการใด และการที่จะตั้งกฎหมายใหม่
 และเปลี่ยนกฎหมายที่คนต่างประเทศเกี่ยวข้อง ต้องเสียผลประโยชน์ด้วย
 นั้น เป็นการขัดข้องฝ่ายกงสุลต่างประเทศ และฝ่ายคอเวอนแมนต์สยาม
 ทั้ง ๒ ฝ่าย กฎหมายที่จะตั้งใหม่ ถ้าเป็นการเสียประโยชน์ของสืบแยก
 ต่างประเทศยิ่งกว่าแต่ก่อนไปแล้ว ก็เป็นการยากเหมือนกับต้องแก้ข้อ
 หนังสือสัญญาเหมือนกัน เว้นแต่คอเวอนแมนต์ทั้ง ๒ ฝ่ายที่ได้ทำสัญญา
 ต่อกันยอมตกลงกันจึงจะเปลี่ยนแปลงข้อสัญญานั้นได้ เขาได้ดูในข้อ
 กฎหมายซึ่งมีแจ้งในหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์แล้ว เห็นว่าเขาซื้อซึ่งมี
 แจ้งในหนังสือกงสุลอังกฤษต่อไป ซึ่งกงสุลอังกฤษเห็นควรที่จะตั้งกฎหมาย
 ให้ลูกค้าทุก ๆ คนมีโรงสำหรับไว้ห้ำมัน แต่เจ้าพนักงานเข้ากับกงสุล
 ของลูกค้านั้น จะต้องจัดให้โดยสมควรไม่มีการลำบากเลย ถ้าจะจัด
 ดังนี้ เขาก็เห็นดีอยู่ แต่พวกจีนที่ขายห้ำมันปลิก จะไม่อยู่ในกฎหมาย
 เจ้าพระยาภาณุวงศ์ และซึ่งเขาจะบังคับให้สืบแยกของเขาให้ลงทุนมาก
 ทำโรงไว้ห้ำมันทั้งนั้นก็ได้ อีกประการหนึ่ง ก็ไม่มีข้อปรับใหม่คนที่
 ทำผิดในการนั้น อีกข้อหนึ่ง ใครจะมาเผ้าไม่ให้เขาผิดกฎหมาย เพราะ
 ไทยไม่มีอำนาจที่จะเข้าไปตรวจในโรงของลูกค้าต่างประเทศได้ ถ้า
 ดังนั้นโปลิศที่จะต้อง ตรวจระวังการจะต้องอยู่ในอำนาจกงสุลต่างประเทศ

และอยู่ในอำนาจไทยด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ก็จะต้องมีโรงศาลที่มีอำนาจ
สำหรับปรับผู้ทำผิดกันด้วย ซึ่งเขามาทูกข้อนี้ เป็นการชี้แต่พอสังเขป
ข้อซึ่งทั้ง กฎหมายนั้นเหมือนกับแก้ สัญญาทางราชไมตรีในเวลาเดียวกัน
ก็เป็นทีลำบาก อย่างลึกซึ้งที่จะต้องชำนานทางนี้นั้น ไม่เป็นทีลำบากเลย
แต่เห็นลำบากอยู่เมื่อเขาชำนานปลัดนั้น เขาเห็นว่าเจ้าพนักงานจะต้อง
เฝ้าอยู่ทุกร้านที่ชำนานชำนานปลัดเสมอ และตรวจข้อผู้ชำนานนั้นทุกคน
จะให้ระวังตามข้อกฎหมายที่ห้ามไม่ให้ผู้ใดชำนานใส่ด้วยที่ไม่ยึดฝ่า
ถ้ากฎหมายนั้นสมควรแล้ว คอเวอนแมนต่างประเทศก็จะยอมรับ
ด้วยกิจการที่ขึ้นกว่าเก่า เขาจะร้อนใจสิ่งหนึ่งสี่และกฎหมายของเจ้า
พระยาภาณุวงศ์ไปปารีส

๔. พระรัตนโกษาเจกหมายถวายว่าด้วย ทำของถวายพระวัดเทพ
ศิรินทร์แล้วถวายพระราชาผู้ล

๕. ภาพย์เจกหมายถวาย๒ฉบับๆหนึ่งว่านายประจันทำเจกหมาย
ลาไปพยาบาลเมียคลอดบุตร ต่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ จะเข้ามา อีก
ฉบับหนึ่งว่าด้วยไ้ส่งงานที่เรียกว่า...เข้ามาจากอินเดีย ๕๐ งาน เดิม
คิดไว้จะชั้ศกริชันออฟฟิศเซอทั้งปวงถวายเฉลิมพระชนม์พรรษาในปี
รศ. ๒๐ รุเปีย ค่าต่างๆยังไม่ได้ ประมาณถึงในกรุงเทพฯ อยู่
ใน ๑๖ บาทเศษ ทีเดียวนี้ไม่อยากจะชั้ศกริชันด้วยเกรงจะมีผู้คิดเทียบ
กับงานมาถึงมีรูปแผ่นสเชบงามที่เดียว ไ้ส่งอย่างมาถวาย ๒ งาน ชั้ศ

พระนายศรี จมื่นสราภย์มาขอขานานนั้น แต่แก่เสียดายนักอยากจะเอา
ไว้เป็นของหลวง

๖. มีพระราชหัตถ์ถึงกรมขุนเจริญพระราชทานพรแซยิก ๕๑ เงิน
ขวัญปีละ ๘ บาท เงิน ๕ ชั่ง ๒ ตำลึง แล้วทรงหนังสือสำคัญไป กับ
พระราชทานเงินโรงครัวอีก ๒๐ ชั่ง

๗. ถึงเงินค่าทาบญี่บ่ทุลกระหม่อมพระองค์น้อยช่อถวายนั้สวาร์
เก็ช ๘ คำ ทาบ ๑๐๕๔ ราคาเล่มละ ๒ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง เงิน ๓๔ ชั่ง
๔๖ บาท ๓ สลึง ทาบ ๔๐๐ ราคาเล่มละ ๒ บาท ๒ สลึง เงิน ๑๒ ชั่ง
๔๐ บาท รวมทาบ ๑๔๕๔ เงิน ๔๗ ชั่ง ๖ บาท ๓ สลึงเราเอาไปถวาย

๘. วันนั้นได้ออกขุนนางอีก แต่พระยาศรีเข้ามาเฝ้าถวายนั้สวาร์
มิดนอกซ้มีมาที่ส้มเก็ช ว่าด้วยรายมรทกมิดเตอชกอกคายหานเขาถัก
ทราบแต่เห็นว่าควรจะไ้ ทรงพระราชดำริว่า นี่แหละกฎหมายมีนัก
ไม่เอา ต้องให้ปริกษาฯ พระนรินทรเฝ้าทูลว่า เจ้าพระยาสุรวงศ์ไ้กราบ
บังคมทูล ด้วยทรงพระราชดำริรับสั่งให้พระนรินทรไปเวียนด้วยยก
โทษพระปริยัตถ์เกยตราผู้รักผู้ว่าราชการเมืองประเทสยนั้น ทรงไม่เป็น
หลัก พระราชบัญญัติและคำตัดสินต่อไป ขอรับพระราชทานไ้เขียน
พระราชบัญญัติตัดสิน

๙. จึงมีพระราชหัตถ์

๑๐. มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระสังฆราช

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีชวด สัมฤทธิศก ๑๒๔๐

๑. รับหนังสือสมเด็จพระเจ้าพระยา คอบพระราชหัตถ์ เวลาว่านหน้า
การซึ่งจะสัญญาหนี้ไม่สูญยากนัก จะว่าความ ๓ ข้อ ๆ หนึ่งได้รับทำการ
ได้เสมออย่างแต่ก่อน หรือดีกว่าบ้างเล็กน้อย ถ้าครบ ๖ เดือนแล้วให้
ออกเสียก็ได้ ข้อ ๒ ถ้าทำได้มากขึ้นไปถึงครึ่ง หรือกว่าครึ่งอย่าง ซึ่ง
ทำมาแต่ก่อน จะเพิ่มเงินเดือนให้ ทำไป ๓ ปี จึงสิ้นเขตสัญญา ข้อ ๓
ถ้าทำได้ ๕ เฮกตามที่ว่า ยอมให้ชักไว้ ๑๐ เปอรเซนต์เงิน ๓ ปี จึงสิ้นเขต
สัญญา ถ้าทำสัญญากันแต่เพียงเท่านี้ การจะแล้วไปได้ จะเร็วทันเขา
เปรียบโดยพลังพลาคันนี้ เป็นเหลือสัญญา แล้วส่งนอกมาว่า มันถ่วง
เขาพรกเขาพ้องมาช่วยว่า ช่างมัน ๆ ถือครุชาจารย์

๒. รับสำเนาหนังสือพระยาสยามวรานุรักษ์กงสุลเบเนรอลสยาม
เมืองปารีส ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๑๒๒๓ ค่ำ เดือน ๘ ว่าด้วยส่ง
บัญชีรายเงินที่ใช้ในการเกษียณชีพของพนักงานเมืองโมรอกโค
เปอเซียตินิก เขาได้จัดการโดยรักษากฎระเบียบให้สูงเหมือนเมืองเหล่านั้น
ได้จัดใช้อย่างน้อยทีเดียว เงินแบ่ง ๔ ส่วน ค่าที่ ๑๒๕๐ แฟรังก์
จ้างห้อง ๒ ห้อง ๗๑๒๒ แฟรังก์ ค่าประทับห้องข้างใน
และทำตัว ๑๔๐๐๐ แฟรังก์ ช่างทำตัวไม่เหมือนสัญญาลด ๔๐๐๐
แฟรังก์ คง ๑๐๐๐๐ แฟรังก์ ค่าศาลา ๗๐๐๐ แฟรังก์ รวม
๓๕๔๐๐ แฟรังก์ ขอให้ส่งเงิน ๓๕๐๐๐ แฟรังก์ไป ของที่ส่งไป
ถ้าชายได้จะเอาเงินไปใช้ค่าของแล้วหักเงิน จะส่งบัญชีมาภายหลัง ของ
เหล่านั้นถ้ามีผู้ต้องการจะส่งไต่หรือไม่ ขอให้ส่งบัญชีใช้เงินเกษียณ
ชีพ คราวปี ๑๘๖๗ ก็เห็นว่าคราวนี้ใช้น้อยกว่าคราวก่อนสัก ๘๐๐๐

หรือ ๑๐๐๐๐ แฟรงค์ แล้วจะขึ้นรูปส่งเข้ามา กับว่าราคาเรือพระที่นั่ง ๔๕๔,๔๕๖,๔๕๗. ว่าราคาสูงมากนัก เพราะเป็นแต่ตัวอย่าง กับเรือนที่ ๔๕๘ ด้วย ขอทราบว่าราคาเท่าใดจึงจะขาย กับขอกด้วยเจ้าปฤษฎางค์ นายทวน สุรวงศ์ มาดูเขยหิยเสนแล้ว กลับไปลอบบอกแล้ว ได้ส่งหนังสือพิมพ์ว่าด้วยการประชุมที่เบอลินมาด้วย

๓. มีพระราชหัตถ์ถึงพระยากระลาภานันท์ พระยวิธา เรื่องทำทอง

๔. พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องน้ำมัน

๕. ออกขุนนาง พระยาศรีธรรมาธิราชว่าด้วยเรื่อง เพี้ยดอ ๒ คน บัง แล้วถวาย

๖. หนังสือพระยาเทพมิมาลงวันอาทิตย์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๙ ที่ ๔๙ ว่าด้วยวันเสาร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ เจ้าเมืองผาปูนมีหนังสือมาว่า มอญช่วยนายร้อยไม้ซอห์นคัก อยู่มรแมน มาถูกปล้นที่เห็นเกาะหยัก ที่ตั้งไปลิศแขวงเมืองผาปูน ผู้ร้าย ๓ คน ซึ่งระบับ ระบับที่อยู่บ้านงวยตอง งะเลง อยู่เมืองเชียงใหม่ ผู้ร้ายหนีไปแล้ว เขาคิดว่าคงจะเข้ามาทางขุนยวม แล้ว เห็นจะหนีเลยไปแม่ฮ่องสอน ขอให้ข้าหลวงช่วยสืบ พระยาเทพ ได้มีหนังสือถึงพระยาสิงหนาทให้สืบในวันนั้น แล้วออกประกาศที่ศาล บัญฑ์ตัวด้วย แล้วได้มีตอบไประบับหนึ่ง เขาก็ขบใจเข้ามา รับสั่งให้ กรมหมื่นนเรศวร ก็ถวายสมเด็จกรมพระระบับ ๑

๗. หม่อมแทงถวายจดหมายว่า ทำสายโทรเลข มาแต่ข้างอิน วันเสาร์แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๙ ได้ทำรีไปขึ้นที่เจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าด้วย

ข้างลมเสาที่ซึ่งลวดแล้วเสียสั่น กับขอไฟฟ้ายังไม่แล้วจะแล้วที่หัวตุ้ม
ขึ้น ๑๐ คำ เตือน ๑๐ จะให้ไว้โทรเลขที่ไหน ท่านสั่งให้กราบยังคมทูล
ไปรกว่าอีก ๘ วัน ก็ไม่ซำหนัก ให้รอจนแล้วเกิด เรืองข้างถนนด้านหนึ่งทรง
พระวิศกรับสั่งว่าคงคิดแก้ไขเสีย จึงคิดจะยกไม้หมอนขวากแหลมรอบ
เสาของวงเวียนไม่ถึงแก่

๘ รับโทรเลขฉบับหนึ่ง เรือออก ๒ ลำ

วัน ๒๑ ๑๐ คำ บัซาล สัมฤทธิ์ศึก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าได้นำพระราชหัตถเลขาเรื่อง
น้ำมันปีโตรเลียมไปให้ ท้าวศรีสมเด็จเจ้าพระยา ฯ ให้กราบยังคมทูลพระ
กรุณาว่า การเรื่องนี้เดิมของซีเอเอการเหียงกงสุลฝรั่งเศสคนก่อน ได้
มีหนังสือมาว่าเห็นการตกเตือน ข้างฝ่ายเราจึงเห็นว่า เขาว่ามาตังนั้น
แล้ว ครั้นจะนิ่งเสียไม่คิดจัดการไป ถ้าเกิดเหตุไฟไหม้ขึ้น ให้ลูกค้า
ของเขาต้องเสียผลประโยชน์ไป เพราะไฟเกิดขึ้นด้วยน้ำมันแล้ว ก็
พากันติเตียนว่าคอเวอนแมนต์ไม่คิดระวังเหตุการณ์ที่จะเกิดอันตรายแก่
ลูกค้าทั้งปวง จึงได้ปรึกษาพร้อมกันจัดการเรื่องนี้ไปตามสมควร ครั้น
มีหนังสือปรึกษาไปถึงท่านต่างว่าไปตามขัญญา การอันนี้ก็จะไม่รับ
และการอันนี้ก็ไม่ไ้มีผลประโยชน์สิ่งใดแก่แผ่นดิน เป็นแต่จะช่วย
ระวังเหตุการณ์ที่จะเป็นกับลูกค้าเท่านั้น ถ้าคอเวอนแมนต์สยามจะรับเป็น
ธุระดูแลรักษาเอง ก็กลัวว่าผลประโยชน์ที่จะได้ มาขึ้นจะไม่พอชดช้
ของเสียไป การอันนี้เขาได้ ว่ามาแล้ว เราก็ได้คิดจัดการไปแล้วก็เห็น

การแก่งแย่ง เห็นความไม่ตึงกันทั้งนี้ เห็นว่าเลิกการเรื่องนี้เสียดีกว่า
เก็บแต่คอเรศปอนเทนต์ไว้ ไม่ควรที่จะคิดต่อไป ท่านเห็นความทั้งนี้

๒. กับรับร่างหนังสือขอขมาการกงสุลสยามเมืองร่างกุ้ง ว่าด้วย
มีศเทศชาลเรนิเกาะอีถวายนหนังสือขอเปิดทำเกลยต่างฝ่ายคนเคียวหนีว่าจะ
ให้ไม่ได้ ด้วยในกรงทุกวันนี้คนทั้งปวงก็คิดใช้เกลยต่างฝ่ายอยู่หลาย
แห่งหลายราย ครั้นจะห้ามให้เขาตามแบบมีศเทศชาลเรนิเกาะอีแต่ผู้
เคียวทั้งนี้ ก็เป็นการขัดข้องอยู่ ด้วยคนเหล่านั้นเขาได้คิดการขอเข้ามา
แล้ว แต่ทรงพระราชดำริว่า ถ้ามีศเทศชาลเรนิเกาะอีเข้ามากรุงเทพฯ
ให้วิธีใช้ให้คนทั้งปวงเห็นปรากฏว่าเป็นผลประโยชน์แล้ว การนั้นก็คง
ตกอยู่ในคนเคียวเอง ขอให้ผู้ว่าการกงสุลแจ้งให้เขาทราบ

๓. กับหนังสือห้าง มา กวน ถึง เจ้าพระยาภาณุวงศ์ขอเงินราย
ประทศและบัณฑิลาของครุฑ มีพระราชหัตถ์ตอบเรื่องแคชาน เรื่อง
ครุฑ

๔ เรื่องน้ำมัน

๕ กรมพิชิต ท้าวแพถวายนเรื่องราวจีนไปขอส่งแพรหักเงินหลวง
เช่นท่ายให้กรมหมื่นนเรศวรไปถวายนสมเด็จพระเจ้าให้ท่านทรงตรวจ
ถ้าแพรนี้จะต้องการใช้ในราชการได้ ทินเนอกรมเจริญ พระราชทาน
ของพระรูป

วัน ๗ ๑๐ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับหนังสือเจ้า พระยาภาณุวงศ์ว่าให้นำพระราชหัตถ์ไปให้
สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ท่านสั่งให้กราบทูลว่า ทรงพระราชดำริไปนั้น

ก็เป็นการจริง' ทว้ยการเรีองนี้ถ้าขอเวอนแมนต์สยามรับจัดการทำเป็น
การขอเวอนแมนต์ดูแลรักษาเองแล้วก็ไม่มีผู้ใดที่จะขัดขวางได้ เพราะ
เห็นอยู่ด้วยกันหมดคว่าน้ำมนต์ใครเลียมนี้เขินทหน้ากลัว แต่ซึ่งขอเวอน
แมนต์จะรับเป็นธุระจัดการไปนั้น เห็นว่าจะรักษาการไปไม่ตลอดจึงได้
คิดถ่ายเทไปให้ผู้รับทำ ก็ไม่เป็นการตกลงกัน การที่ได้คิดให้หยุด
เสียนี้ เพราะเห็นความไม่ตองกันจึงได้คิดอยู่จัดการไปไม่ตลอด
การจึงได้ค้างอยู่ ก็เป็นการปรวฏกับคนที่บ่งอยู่เอง ท่านสั่งให้
กราบทูลทงนี้

๒. พระยามหามนตรี พระอินทรเทพถวายจดหมาย ทว้ยวันศุกร์
ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๑๐ เวลาเช้า ๓ โมง ได้พร้อมด้วยอำเภอบัณฑิตวิชา
ชีแสง ที่ทำเคียน คั้นได้เงินเหรียญตราพระจอมเกล้า ๒๐๐ บาท
แถมคนละ ๒ เหรียญ ถวายแด่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าศรีเสนา
ภักดี กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (พี่) ที่ถึงแก่กรรมไปรับตัวได้เงิน ๓๔ บาท (มีบุตรหญิงชื่อแจ่มเป็นหม่อม
สมเด็จเจ้าพระยาอยู่ในบ้าน) ถวายให้การว่าไปรับมาแต่หน้าหน้าบุตร
บ้านอยู่ริมวัดทองนพคุณ ให้ไปรับตัวได้มา ถวายรับว่าไปรับมาแต่หน้า
เขตต์อำเภอบัณฑิตวิชา ตั้งโรงขายสุราอยู่ปากคลองหัวสะพานแขวงกรุงเก่า
ได้จักเรือไฟให้หลวงโยธาภิบาลคุมทหารซุนหมื่นตำรวจลงเรือไป ได้มี
จดหมายพระยาราชนิกูลไป กำหนดจะไปวันอาทิตย์ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๑๐
เวลา ๓ โมงเช้า

๓. รับหนังสือพระยาอภัยภูเบศร์มาขอพระราชหัตถ์ลงวันเสาร์ ขึ้น ๕

คำเค็ช ๙ ว่าด้วยเปลี่ยนพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอขึ้นแก่มีความ
 ยินดี ขอให้สมเด็จพระราชหฤทัย ว่าบัดนี้เกวณาไม่อยู่ไปนี้ยัง ต่อกลับ
 มาถึงจะกำหนดกลับกรุงเทพ ฯ คืนไผ่จะหาถวาย ลงวันพฤหัสบดีแรม
 ๙ คำเค็ช ๙

๔. ขอกขุนนาง พระยาศรีธานีออกเมืองพรหมหน้าฝนต้นเข้าแล้ว
 รับสั่งถามว่า เรื่องมิดเทศสภทศสมเด็จพระเจ้าพระยาว่ากระไร ว่าท่าน
 รับพระพุทธรูปมิดเทศนอกชั้ ด้วยเห็นว่าคำพระยานึกว่า มิดเทศสภท
 พระชำนาญไพรสน เลี้ยงช้างตัวหนึ่งเค็ช ๑๐ รูปเป่ย คิคุตังแต่
 งามมาจนเคยวนคำช่างก็คุ้มกันเห็นพอจะกลบถกันได้

๕. พระพิเรนทรถวายรีไปตเจ้าพระยาบรมราช ความนครบาล
 เค็ช ๙ ความเดิม ๒๙๙ ใหม่ ๔ รวม ๓๐๓ นั้น แล้ว ๕ คงส่ง
 ปรึบ ๙ ลูกขุนปรึษา ๘๐ ขำระ ๑๒๘ รวม ๒๙๘^(๑)

๖. นายเสนอ ๖ ญี่ชี่คนคุกเค็ช ๙ เค็ช ๑๐ เก็ม ๖๖๑
 ใหม่ ๑๙ รวม ๖๘๐ จำหน่าย ๗ คง ๖๗๓

๗. ขอเงินส่วนมรดก พระยาเพชรพิชัย พระยาเวียงในบิตพลัว
 หลายเวลา ครั้นวันพฤหัสบดี แรม ๙ คำเค็ช ๙ เวลา ๒ ทุ่ม พระยา
 เวียงในนับเงินใส่ถุงให้ไม่ให้ตรวจ เป็นส่วนของนายเฮย นายชม
 นายชิตด้วย ส่วนละ ๓ ชั่ง ๑๙ ตำลึง ๑ สลึง ๑ เฟื้อง ครั้นไป
 นับที่บ้านต่อหน้าคนทั้งปวงเป็นเงินสังกระสีไป ๓ ชั่ง ๒ บาท พระยา
 เวียงในเกล้งเปลี่ยนให้ เข่นวันจันทร์ขึ้น ๖ คำเค็ช ๑๐

๑ รวมยอดได้ ๒๑๓ ไม่ตรงกับต้นฉบับ

๘. เมื่อเสด็จขึ้นแล้วยามหนึ่ง พระยาอภัยภทรฤทธิลังจาทหมาย
เข้ามาถวายแล้วจะขอเฝ้า ในจดหมายว่าวันนั้นเข้ามาอยู่บ้านบิดากลับไป
บ้านเวลาห้าค่ำ นายไชยขรรค์แจ้งความว่า สมีอย เป็นปราชิก
กับทิม อยู่วัดบพรมรามณีนกัาแพงบ้านเข้ามาอยู่ที่ห้องเรือนนางทิม แต่
วันศุกร์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๑๐ เวลา ๒ ยาม รุ่งขึ้นวันเสาร์ ขึ้น ๔ ค่ำ
เดือน ๑๐ เวลาบ่าย ๔ โมงเย็นจับตัวได้ในห้องทิม นายไชยขรรค์
ได้ศกนละ ๕๐ ที เขาตัวไปมอบพระวิเชียรมุนีไว้ แยกทราญความ
แล้วได้ สืบถามพระอ๋อง ได้ความว่าเป็นบุตรหม่อมเจ้าขาว ซึ่งนาย
ไชยขรรค์ทำโทษโกรธหาได้ไต่ถามไม่ มีความผิด พระราชอาญาไม่พ้น
เกล้าฯ ทรงว่าจดหมายมาไม่ใคร่เข้าพระทัย ทรงพระราชดำริว่า ช่าง
เขียนคนทั้งพระลงไปทำไมไต่ถามไม่ได้ก่อน รับสั่งให้ไปบอกว่าพ้นเวลา
ขุนนางเฝ้าเสียแล้วให้มาต่อพรุ่งนี้ (พระราชประสงค์จะให้มาเวลาออก
ขุนนางจะได้ดูและว่ากล่าวให้ได้อาย ครั้นจะทำโทษปรับใหม่ให้ทำขวัญ
หม่อมราชวงศ์เลวหนัก ประการหนึ่งจะกำเริบ แล้วทำผิดด้วยจริง ๆ)
โปรดให้พระวุฒิการไปถามพระวิเชียรรับตัวมา

๙. นายสุขบุตรพระยาเพชร ปราณิถถวายเรื่องราวกล่าวโทษ
นายเพื่อน นายเงินพระตำมรวง ว่าไปจับเขาตัวมาบ้านเจ้าพระยาบมราช
ไม่เกี่ยวข้องอะไร สาเหตุเดิมมีแต่วันหนึ่ง ได้ยินเสียงเอะอะคำอยู่
นายสุขเข็ดประทูบ้านมาทูลถามว่าอะไร นายเพื่อนบอกว่าคนหนีมา อยู่มา
วันหนึ่งพระตำมรวงมาเกาะว่าให้ไปแก้คดี ตัวบอกให้หมายถึงหลวง

นายคักก็ไม่ว่าอะไร ครั้นไปถึงบ้านเจ้าพระยาบมราช ๆ ว่าความไม่อะไร
นักให้ปล่อยมาก่อน มารดาตัวได้ทำเรื่องราวไปขึ้นเจ้าพระยาบมราช ๆ
อ่านแล้วก็คืนให้ ไม่ว่าประการใด ขอพระบารมีเป็นที่พึ่งทรงเซ็นพวงนี้

วัน ๑๕๑๐ ค่ำ ปีมะเส็งสมุททศศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เห็นเรื่องราวนายคักเมื่อวานนี้ ว่าจะให้เจ้าพระยาบมราช
พระพิเรนทรเทพว่ากล่าวเสียให้ถูกต้องตามควร

๒. รับคำโทรเลข ๒ ฉบับ เวลเช้าลำหนึ่ง เวลออก ๓ ลำ

๓. กรมอักษรรวบรวมไปบทความในกรมทหารล้นมวังมี ๑๐ เรื่อง
แล้วทั้ง ๑๐ เรื่อง

๔. โปรดเกล้าฯ ให้ท่านท้าวบุญคัมภีร์หมายอังกฤษซึ่งว่าด้วยน้ำ
มันปีใดเคยมีและขึ้นการรักษาดำเนินการอย่างไร ท่านท้าวบุญได้แปล
ในหนังสือ Chambers Encyclopaedia, Vol. VII p. 456 ว่าเป็นที่
น้ำกลว ในเมืองอังกฤษได้มีประกาศในปี ๑๘๖๑ แยกออฟฟิเชียลแมนส์
ไต่ตกลงในปีที่ ๒๕ และ ๒๖ แผ่นดินกวีนิพนธ์เรียบ หมวดที่ ๖๖
เพื่อจะบอกกันอันตรายนี่ ข้อความเช่นอันหนึ่งอันเดียวกันกับดินขึ้น คือ
ผู้เก็บน้ำมันไว้แล้ว ต้องรับหนังสือสำคัญใบอนุญาต คือลายเซ็น
จึงจะเก็บน้ำมันไว้มากได้ ลายเซ็นนี้ต้องไปรับจากอัลเคอแมนฮอฟ
ลอนดอนคือนายอำเภอซึ่งเป็นทีสองรองแม่รักดิ์ หรือรับจากเมโทร
โพลิทัน บอก คือพนักงานผู้กำกับตรวจตราการถนนหนทาง และที่บ้าน
เรือนและอื่น ๆ ก็ดี หรือไปรับคือนายอำเภอใหญ่ นายอำเภอรอง ใน
หัวเมืองก็ดี หรือรับคือนายอำเภอใหญ่ หรือตระลาการศาลแพ่งก็ดี ตามที่

ใกล้เคียง ถ้าเจ้าพนักงานไม่ได้ ให้ไปร้องทอเสนาบดีฝ่ายพลเรือน ข้อห้ามนี้มีให้เก็บน้ำมันไว้ใกล้โรงสีข้าว หรือสิ่งอื่นๆ และที่อาศัยในระยะ ๕๐ หยากคือเส้น ๒ วา ๒ คอก มีน้ำมันตั้งแต่ ๔๐ แกลลอน คือ ๑๐ ถึง ๑๔ ทะนานครึ่งขึ้นไป ยกเสียไ้หนึ่งสือลายเซ็น ถ้ามีทำตามฉนั้นปรับใหม่วันละ ๒๐ ปอนท์คือ ๒ ชั่ง ตามวันที่เก็บไว้ และครึ่งค่าปรับใหม่ ๑๐ ปอนท์ ให้ผู้รับสินบล หนังสือสำคัญที่ผู้รับสินบลจะจับได้ไปปรับต่อกระทรวงการ เพราะจะได้กันความสงสัยว่าผู้จับจะแกล้งทำเอง หรือผู้จับจะได้ค้นตามสงสัยกฎหมายกัน^๗

๕. มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่าด้วยน้ำมันยี่ไตรเลียม

๖. พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ เรื่องไม้พระพิเรนทร์

๗. พระนายศรีถวายเป็นหมาย ประกาศเรื่องตุ้มดังทะนานไม้ว่าซึ่งไปรคเกล้าฯ ให้ร่างใช้แต่หัวเมืองขึ้นใน กับกฎหมายขึ้นเกี่ยวกับว่าด้วยเรื่องมี ไปรคเกล้าฯ ให้แปลมา

๘. มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าพระยา เรื่องตุ้มดังเรื่องทะนาน

๙. มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ไฉยัน ๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ฉบับ ๑ เรื่องตุ้มดังทะนาน

๑๐. ออกขุนนางไม่มีราชการอะไร กับเมื่อก่อนเสด็จออกไปทรงถามพระยาเวียงในเรือนนายเชย นายชิต กล่าวโทษ ก็ทูลว่าไม่จริงถวายคำสัตย์

๑๑. มีพระราชหัตถ์พระราชทานใบเสร็จพระปรีชา รับทองคำ
เมืองกระบิล ซึ่งนำมาทูลเกล้าฯ ถวายวันพฤหัสบดีที่ ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑
ปีฉลูพศก จำนวนทองคำ ๙ แท่ง เนื้อ ๘ หนัก ๔๐ ชั่ง ๑๒ บาท
๒๒ สลึงเกล้า

วัน ๒๑ ๑๐ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เห็นท้ายเรื่องราวนายเชยนายชิต ถวายวันเสาร์ ขึ้น ๔ ค่ำ
เดือน ๑๐ ว่าเห็นว่านายชิตพี่น้อง ๓ คน เป็นคนมีสาเหตุกันกับพระยา
เวียงใน ครึ่งก่อนกล่าวโทษพระยาเวียงในครึ่งหนึ่งก็แพ้ไป ครึ่งนี้กล่าว
โทษว่าพระยาเวียงในเอาเงินแดงปลอมมาให้ ครั้นจะให้ชำระใต้สวนเอาผิด
เขาชอยกันให้ได้ นายเชยนายชิตนายชมเป็นพี่น้องกับพระยาเวียงใน
แท้ ๆ ถ้าแพ้ก็จะต้องมีโทษ ส่วนพระยาเวียงในก็ได้ชุบเลี้ยงเป็นพระยา
ยังคัมภีร์มลอ้มพระราชวัง ใ้ส่วยในการเงินทองก็มาก ไม่แลเห็น
ว่าเห็นแก่เงิน ๒ ชั่ง ๓ ชั่งถึงแก่เอาเงินแดงปลอมเปลี่ยนให้ จึงเป็น
ประกันพระยาเวียงในได้ ความเรื่องนี้ไม่ร้ายชำระ ถ้าจะว่าความกับ
พระยาเวียงในให้ได้ ก็ให้ ไปฟ้องยังโรงศาลเถิด

๒ พระยาประภากรวงศ์เฝ้า ถวายคำคัด สิ้นเรื่อง เรือสงคราม
ควรวชิท จัปเรือไทยอิน ไซ้ชิงอังกฤษ ว่าวันจันทร์แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๙
เจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ เห็นว่าราชการขอพิศ มีบัญชาว่า มีศเทศนอกช
กงสุลอังกฤษมีหนังสือลงวันอังคารขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๙ มาฟ้องว่า เรือรบ
สยามจัปเรือไทยอินชักธงอังกฤษที่เกาะหลักผิดหนังสือสัญญา ครั้นวัน
เสาร์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๙ ชุมนรณทนายเรือสงครามควรวชิทเข้ามา

๑) ตามาทางชลนินยัย ๑) ลงวันอังคาร ๒๕) คำตอบ ๒๕) ว่า

เขาได้รับหนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ๒ ฉบับ ลงวันพุธขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๙ นั้น วันพฤหัสบดีขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๙ เรืองเรือไซ้ซึ่งอังกฤษที่เรอรว ไทยจับนั้น เขายังไม่ทราบความละเอียดของคดีก่อน แต่จะต้องชี้แจง ให้ท่านทราบตามเขาตรองเห็น ผู้ที่จับเรอรวได้ ทำผิดข้อหนังสือสัญญา ข้อสำคัญ ถ้าเมื่อนำเรอรวนั้น เมื่อเวลาจับอยู่ในทะเลของเขตต์แดน ไทยก็ผิด เมื่อสืบความต่อไปข้างหน้าเหมือนหนังสือท่านก็ผิด ก็มีความ ผิดอยู่ เขาชี้แจงมานี้เพื่อจะไม่ให้มีการล่าซากต่อไป ท่านหรือเจ้า พนักงานของท่านก็ไม่มีอำนาจรับการเกี่ยวข้อกับเรออังกฤษ เว้นแต่จับ ได้ในกำลังลงมือผิดกฎหมายอย่างหนึ่ง หรือพระยานั้นคงรู้แล้วว่าได้ ทำ การผิดจริง และเมื่อจับแล้วผู้จับเป็นโจทก์ ถ้าสืบไม่สมโจทก์ๆ นั้น ต้องใช้ ทำขวัญและค่าช่วยการแก่ผู้ต้องจับ

สำเนาเจ้าพระยาสุรวงศ์ คอยลงวันจันทร์ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ ว่า วันเสาร์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๙ ชุนนเรนทรเส็นายเรือสงครามครุฑกลับ มา ได้ถามถึงคำให้การที่ส่งมา ขอแจ้งแก่ท่านว่า นายเรือลาดตระเวน กรุงเทพฯ นั้น ถืออยู่ตามธรรมเนียมโบราณ ถ้าพบปะเรือใดในทาง ทะเล เรียกหนังสือสำหรับลำมาตรวจเห็นผิดข้อนายเรือแล้ว วัน ๑ หนังสือลงวันหนึ่งก็จับ อีกอย่างหนึ่ง ในเรือมีปืนใหญ่น้อย ถ้าไม่ มีในหนังสือสำหรับลำก็จับ ที่จะคิดว่าเป็นเรือลักค้าก็หาไม่ได้ การเป็นข้อย กิ่งนี้ ถ้าต่อไปภายหลังจะให้นายเรือประพาศถึงท่านชี้แจงมา ขอส่ง สำเนาคำให้การชุนนเรนทรและสำเนาหนังสือสำหรับลำไป ขอให้ทริตรอง โดยละเอียดก่อน

สำเนาคำให้การขุนแผนรณทรเสนีว่า ไปวันพฤหัสบดีแรม ๑๒ ค่ำ
 เดือน ๗ ไปถึงเมืองปราง วันศุกร์แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ พระวิจิตรชาญ
 ฌรณคัมภีร์ราชการและยกกระบัตร์บอกว่า เมื่อเดือน ๗ ข้างแรม
 สลักดีเรือลูกค้าเมืองกำเนิดคนพคุณในแขวงเมืองกำเนิดคนพคุณถึงคนตาย
 ๒ คน นายเรือโตคนหน้าหนีมาได้ สลักเขาเรือไปในแขวงเมืองประจวบ
 วิจารณ์ วันพุธขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ เจ้าเมืองปรางจัดให้นักร้องไปเที่ยวค้น
 หาสลักแล้วแวะไปที่อำเภอเมืองประจวบ กำเนิด ปะทิว ชุมพร หลังสวน
 ที่ยวกันทุกเมือง ๗ วันก็ไม่มีพบ วันพุธขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปเมือง
 ราชานักษิณพัก ๒ วัน วันเสาร์ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ออกไปอีก ๘ วัน
 ถึงเกาะหลักวันอาทิตย์แรม ๗ ค่ำ เดือน ๘ ทอดสมออยู่ในอ่าว ครั้น
 เวลาค่ำ ๒ ยามเห็นเรือศิระฆระลอมท้ายฉนวนเข้ามาทอดในอ่าว รุ่งเช้า
 ให้คนไปเรียกขุนรูกี้ไม่มา จึงให้กระลาสิไปใช้ไปเข้ามาตามเรือขุนรูกี้ว่า
 ชื่อจีนถึง ทรวงกูในหนังสือชื่อจีนคันโกโย แล้วเป็นหนังสือแต่เช้าชวค
 ๓ ปีมาแล้ว ทรวงกูมีเครื่องอาวุธในเรือ หม้อดิน ๒ หม้อ ปืน
 ใหญ่ ๔ ปืนน้อย ๕ กระสุนใหญ่ถึง ๑ เล็กครึ่งถึง หอก ๒ ง้าว ๒
 เหล็กมีคมวงเดือน ๑ เครื่องอาวุธเหล่านี้ไม่มีในหนังสือสำหรับดำ จึง
 พร้อมกันหลวง ศรีนาวากรมการเมืองประจวบทำบัญชีอาวุธไว้ในเรือ
 สงคราม สิ้นคำไว้ในเรือเขา แต่ขุนรูกี้ไต่ถามขอให้กรมการเมืองรักษาไว้
 แล้วได้มีหนังสือถึงพระพิไชยพลสินธุ์ฯ ให้หลวงยกกระบัตร์ หลวงวัง
 หลวงบันเทา มาตรวจดูว่าจะต้องส่งเข้ามากรุงเทพฯ เขาก็ไปลาตกระเวน
 ต่อไป ครั้นกลับมาได้ทูลทราห์ปล่อยยกก็ได้ปล่อยไปแต่ณวันอังคาร

ชั้น ๘ คำเตือน ๘ หนังสือสำหรับล่า พระยาพิพัฒน์โกษาลงวันศุกร์
แรม ๑๒ ค่ำเดือน ๖ ปีชวดอัฐศักราชปี ๑ ปีบัญชีของสินค้ำราคา ๓๖๘ บาท
๓ สลึง ค่าบ่วยการค้ำจ้างคนมาบอกข่าวเมื่อต้องจับ ๒๐๘ บาท รวม
๕๗๖ บาท ๓ สลึง กับค่าทำขวัญคนละ ๕๐ บาท รวม ๘๐ บาท
รวมหมก ๖๕๖ บาท ๓ สลึง

๓ ลำเนาหนังสือลงสู่ตอ้งฤกษ์มีมาวันเสาร์แรม ๑๑ ค่ำเดือน ๘
อิกฉะบับ ๑ ว่าด้วยเงินค่าบ่วยการและอื่น ๆ รวม ๖๕๖ บาท ๓ สลึง
ถ้าขอเวอนแมนที่จะยอมใช้เงินนี้เขาจะยอมให้เป็นเล็กแล้วแก่กัน แต่ถ้าว่า
เขาจะตอ้งแข็งแรงอิกทีหนึ่ง ขอให้ไทยเขาเป็นธุระอย่าให้ความอย่างนี้เกิด
อิกต่อไป เพราะถ้าเกิดอิกต่อไปอย่างนี้เขาจะให้แล้วกันง่ายเหมือนคราว
นี้ก็เหลือกำลัง ในคราวนี้เมื่อชำระธุระไทยินจะได้ ค่าบ่วยการเท่าไร
เขาก็ปราคาเ็นมาก เพราะเห็นว่าการไม่ตีที่นายเรือรบนั้นทำเ็นความโง่
มากไม่สู้เกล้ง แต่ว่าเมื่อสืบต่อไปก็ไ้ความข้ง ให้ความสงสัยเกิด
ในใจเขาข้ง การที่ชนนเรนทรเส็นทำเ็นก็หาเ็นเพราะความโง่อย่าง
เดียวไม่ เขาเห็นว่าถ้าเขาจะสืบข้ง ด้วยเรือรบนั้นได้จับเรือลำอื่นไป
เที่ยวหนักเ็นจะเ็นการบำรุงเรือลคคาทางเ็น

๔ ว่ามีพระราชหัตถ์เห็น ท้ายคำตัดสิน พระราชทาน พระยา
ประภาไป

๕ รัชหนังสือพระยามหามนตรี กราบทูลด้วยที่เ็นคนไปจับผู้ร้าย
ทำเงินแดงที่บ้านบางสะพาน ได้ชำระอ้ายเทศผัวอิจิกเมีย ข้ายบุญบุตร
อายุ ๑๓ ปี ได้สืบ ๒ ข้งไล่ ๒ คิม ๑ เติง ๑ ทอ้งแ่งทำเ็นลูกกระเ็น

๙. นายแต่ง แล้วถวายหนังสือเจ้าพระยาสุรวงค์ คอบพระราชหัตถ์
วันอาทิตย์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ท่านเห็นว่าการค้าขายของราษฎร
ทุกวันนี้ติดพันอยู่กับลูกค้าประเทศต่าง ๆ มาก ถ้าไปรคเกล้า ฯ ให้
ออกประกาศ ก็เช่นพระราชบัญญัติคิดแผ่นดินอยู่ ควรให้เจ้าพนักงาน
บอกล่วงหน้าแก่กงสุลทั้งปวงให้ทราบก่อน ๖ เดือน กงสุลจะได้ประกาศ
ให้สับเบกต์ทราบ แต่ในร่างหมายประกาศกำหนดกำหนดของไม้ และ
ของที่จะใช้ว่าใหญ่กำหนดไม้ ท่านเห็นควรให้มีกำหนดกำหนดลงใน
คำประกาศด้วย ผู้ซื้อ ผู้ขาย จะไม่ได้เป็นคำทุ่มเถียงกัน ด้วยกำหนด
กำเล็ก

๑๐. หลวงวิจารณ์อาวฤตถวายรีไปตกระลาใหม่เดือน ๙ หนังสือ
เจ้าพระยาสุรวงค์ว่าความเดิม ๒๐ ใหม่ ๑๗ รวม ๓๗ แล้วเก่า ๔
ใหม่ ๙ รวม ๑๓ คงยังค้าง เก่า ๑๖ ใหม่ ๘ รวม ๒๔

๑๑. ภาพยักหมายถวายว่าด้วยกับต้นลอฟต์สซยากระพากรรยา
เข้ามาเผ่า จะไปรคเกล้า ฯ ให้มาวันใดแล้วแต่จะไปรค ฯ

วัน ๓ ๑๐ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับหนังสือพระยาราชว่าด้วยกรมการกรุงเก่าบอกลงมาว่า
วันอังคาร แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ นายสอนบ้านเกาะเรียน มาทำคำ
กฎหมายตราสี่หน้า วันจันทร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๙ เวลาอีก ๒ ยาม
มีข้าวยุบายประมาณ ๓๐ คน ปล้นบ้าน ข้าวยุบายพันประตูเรือนเข้าไม่ค
นายสอนไว้ นายสอนจำหน้าได้ ๒ คน ชื่อชายเที่ยง ชายบัว ข้าวยุบาย
เก็บทรัพย์สิ่งของไป ๔ ชั่ง ๒ ตำลึงกับสิ่งของอีกหลายสิ่ง หลวงมหาดไทย

จับได้ตัวมารดาด้วยเพียง ช้ายับยังไม่ได้

๒. เมื่อพระราชทานถวายเรื่องราวกล่าวโทษ พระยาสมัขัตติยาภิบาล ว่าจ่ายเงินประจำเดือนในคลังในขวา เกินเสดศิเม็ดพระยาธรรมจรัญยา เกิมพระยาธรรมจรัญยากระไว้ปีละ ๑๓๐ ชั่ง เกินถึง ๑๑๒ ชั่งเศษ พระยา สมัขัตติยาภิบาลเร่งให้ตั้งฎีกาเบิก ทวัระเบิกกลัวความผิด กับข้อ ๑ พระยาสมัขัตติยาภิบาล เขาหมื่นชินผู้เก็บฎีกาจ่ายนายค่านไปบางปิ่นเสีย จระสอยฎีกาจ่ายของก็ไม่ได้

๓. พระยาภาสขุนหลวงพระไกรศรีเฝ้า อานกฎหมายโปลิศ ที่พระยาภาสเรียบเรียง โปรดให้เอาไปประชุมคณาธิบดีตรวจแล้ว

๔. มีพระราชหัตถ์ พระราชทานขุน หลวง พระไกรศรี

๕. มีพระราชหัตถ์ คอขเจ้าพระยาสุรวงศ์เรื่องที่ว่า มาด้วยกำ ไม้ว่า

๖. พระยาประภาเฝ้าทูลด้วยหนังสือพระยาพิพัฒน์ ในเรือไทยขึ้น ๕๕ หนังสือสำหรับเรือ ไม่ใช่หนังสือเบิกของถึงพนักได้ ชาวเรือ ๕๕ ไม่เป็นธรรมเนียมในเรือสำหรับลำ

๗. มีพระราชหัตถ์ไปถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ระดับ ๑

๘. รับหนังสือสมเด็จพระยาว่าด้วยรับพระราชหัตถ์วันอาทิตย์ ขึ้น ๕ ค่ำเดือน ๑๐ ที่ว่าด้วยประกาศถึงทนายคุมซึ่งไม่ว่า ท่านตรวจ ๕๕ ในหนังสือประกาศก็เป็นการคิอยู่แล้ว แต่ยังมิระแวงอยู่หน้าหนึ่ง ๕๕ ทวการภาษีชาวที่ประพุดิกันมาแต่ก่อนนั้น ๕๕ ใช้ข้าวกล้าง ๒๒ หาบ

เป็นเกรียนขาวขาวใช้ ๒๓ หาบเป็นเกรียน จะทวงกันด้วยดงทะนาค
อย่างไรไม่ทราบ ขอให้เขาเจ้าพระยาภาณุวงศ์เจ้าของภานิชชาวมาทิก
อ่านเสียให้เรียบร้อย อย่าให้ซองที่ประกาศออกไปกับที่เคยมาแล้วเป็น
ที่ท่มเถียงกันขึ้นได้ ข้อ ๑ ไม่ว่า ไม่คอกนั้น จะต้องใช้ความออกไป
ด้วยกำที่วัดไม่ใหญ่ ไม่เล็กนั้น ใช้กันก็เหลือมีใหญ่ข้างเล็กบ้าง จะ
ต้องให้มีพิภักด้วยจึงจะดี

๙. มีพระราชหัตถ์ตอบฉบับ ๑

๑๐. ขอทูลนางพระยาศรีอ่านขอเมืองหล่มคึกคึกเรืองเงี้ยว

๑๑. พระยารองเมืองจันทมาญวันของฝรั่งหายถวาย เรืองทรง
สั่งทูลกระหม่อมพระองค์น้อยให้ไปเป็นพระอรรคกิจอ่านพร้อมด้วยพระยา
รองเมืองกับทันเสมจิดให้เรียบร้อย ด้วยลูกจ้างฝรั่งทูลลูกจ้างลูกกันเอง
จะได้ตัวมาชำระก็ลำบาก ด้วยก็คหนึ่งสี่สัญญา ให้ท่านคิกอ่านสืบ
สวนเอาตัวให้ดี ตั้งเมื่อวันคินเนอกรมขุนเจริญ

๑๒. เจ้าจังหวัดในกรมมเรนทราว่าประชวรมาก

๑๓. กายจกทมาญถวาย ๒ ฉบับ ๑ ว่า ทูลกระหม่อมพระ
องค์น้อยเยี่ยมเครื่องโต๊ะ ฉบับ ๑ ว่าด้วยนายเหมื่อนทหารชะโมยของวัย
เป็นสตัยขงไว้

๑๔. สมเด็จพระองค์น้อยจกทมาญถวายว่าด้วยวันนี้นั้นท่านมีการ
เลี้ยงกินเนอให้กรมเจริญเปรชิตินซึ่งรับกรม ถวายขนมต่าง ๆ เป็น
ของไซไซเอตียนคิก กับส่งตัวอย่างบุหรชิกาเรสมาถวาย คำว่า
ทูลลาไปปากหน้าเร่งคิลลา

๑๔. มีทอปปิดฉบับหนึ่ง

๑๕. ทรงพระอภัยมา ๒ วันทั้งวันนี้ ไม่ทรงสบายเมื่อยมาก
วัน ๔๑๑๐ คำ ปี่ซาล สัมฤทธิศก รุคคักราช ๑๒๔๐

๑. เมื่อคืนนี้บรรทมหลับ ๆ ตื่น ๆ ไม่ทรงสบาย หลับอยู่ใน
๒ ชั่วโมง บรรทมแล้วหลับอีก เมื่อยมาก ถวายช่่งานเข้า ต้อง
บรรทมอยู่นาน

๒. เวลาเช้า ๕ โมงเศษ กรมหมื่นเรนทรบริรักษ์พระชนม์
พระราชทานไต่ไป ๒๐ ไม่ไต่เสด็จ กรมสมเด็จพระสุทธานุกาตุ และ
เจ้านายราชวงศ์เสด็จ วังหน้า สมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ และเจ้านายมีช้าง

๓. เช้าวันนั้นตกขาศหน้าฝั่ง ไม่ไต่เสด็จ ไปรดเกล้า ๆ ให้
องค์สวัสดิโสภณไปยกเทียนและทักษิณ

๔. บ่ายเสด็จออกทรงตรัสอยู่สัก ๒ ชั่วโมงเศษ ท้วยไม่ทรงสบาย
ไม่โปรดให้ใครเฝ้า

๕. รับจดหมายกรมขุนเจริญสุขอรัญราชทานฝัพายกระทุ้งราก
พระวิหาร พระเจดีย์

๖. รับหนังสือพระยามหาหมศรี ว่าท้วยชำระผู้ร้ายทำเงินแดง
ว่า วันอังคาร ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑๐ อ้ายเทศ อ้ายฮิม อ้ายฮิม อ้าย
อยู่ รับเป็นสัจจะถึงอ้ายผู้ร้าย ได้ขอหนังสือพระยาราชให้หลวงโยธา
คุม ท้วย อ้ายบุญบุตร อ้ายเทศ ลงเรือโสรวารไปที่บ้านบางสะพานกรุงเก่า

หลวงวารีไปเรือนกอินทรีที่บ้านปากใต้ศาลาน นายให้สีกันเลยเคอแน
ลงเรือไฟหลวง พินิตไปจับที่สระบุรี ๓ รายนี้ไปวันอังคาร ขึ้น ๗ ค่ำ
เดือน ๑๐ ที่ ๑๑ วัน ๘ ค่ำให้ตรวสุกกับอำเภอล้อมจับย้ายเปรม
บ้านบางกระบือได้ตัวมามีเงินแกงพดด้วง ๑๔ บาท ทองแดง ๑๐ ตำลึง
เหล็กตราเมล็ดข้าวสารหนึ่ง อีหุ่นภรรยาย้ายเปรมให้ถ้อยคำว่า เติม
อีหุ่นได้ทราบว่าย้ายเปรมทำเงินแกง อีหุ่นห้ามย้ายเปรมกลับทุกที อีหุ่นได้
ค้อนที่สำหรับตีเงินแกงมาลูแก่ไทยแก่อำเภอล้อม อ้ายเปรมจับเขาตายพัน
อีหุ่นหนีไปอยู่บ้านนายอันกระสือๆ กับอำเภอล้อมห้ามปราม ครั้นรุ่งเช้า
อีหุ่นลูแก่ไทยแก่อำเภอล้อมยังไม่รับว่ายังมีอยู่ ด้วยไม่ได้เหล็กและตรา
ให้ค้อนจับอยู่ก่อน อีหุ่นก็กิน ค้อนจับเครื่องมีอย่างหาได้ไม่ อ้ายเปรม
ไปบ้านอ้ายเทศอ้ายพาบางสะพานกรุงเก่ามิได้ขาด วันหนึ่งได้ชำระอ้ายเปรม
ไม่รับ อีหุ่นอ้ายเทศอ้ายแสงก็ยืนอยู่ ได้ผูกเขียน ๕ ที่จึงรับ ซึ่งแก
ชำระผูกไม่เว้นวันพระนั้น พระราชาณาไม่พินเกล้า ฯ ด้วยผู้ร้าย
สำคัญ ครั้นจะรอก็จะแตกเสีย อ้ายผู้ร้ายรายนี้หมั่นใหญ่อยู่ แต่ค้อนได้
ทีละน้อย ต้องใช้เรือกลไฟ พอได้เร็วกว่าทางอ้ายผู้ร้ายที่จะได้ข่าว
หนึ่งพระยาราชไต้ช่วยแข็งแรง แกได้ทำเนนพระบรมราชโองการ ขอ
พระบารมีโปรดเกล้า ฯ ให้ท่านมีนาใจชน หากไม่หาไปจับชนนัก กลัว
จะมีราคาญว่าตระลาการจุไม่รับแล้ว ด้วยอ้ายผู้ร้ายชยายทีละน้อยๆ
ดังนี้ ครั้นพระยาราช พระบารองเมืองออกปากว่าถูกรังใหญ่ แต่
ท่านคอยมานานแล้วไม่ได้ของเลย ที่บางสะพานเป็นรังใหญ่แล้วอ้ายเปรม

ชัฏภายหลังออกที่ตำบลบ้านยางกระจะ ๑ ปลายศของสามเสน ๑ บางกรวย ๑ ให้คนไปจับแล้ว ยังพอกชัฏย้ายเปรมต่อไป มีพระราชหัตถ์กระต่ายรับสั่งตอบไปว่า ผลวันพระไม่มีใครว่าคอก

๗. รับหนังสือเจ้าหมื่นศรีธรรมาว่าด้วยโปรตเกล้า ฯ รายภาษีไม้ขอนสักอยู่ทุกวันนี้ จะใช้ไม่ว่าสนหรือยาวประการใด และได้โปรตเกล้า ฯ กับพระยาราชแล้วหรือยัง ยังหาทราบเกล้า ฯ ไม่ ถ้าไม่ว่าที่เก็บภาษีสนไม่ว่าใหม่ยาวไปสักกันมาก ภาษีนั่นก็จะตกไป ชึ่งธรรมเนียมซื้อขายไม้สักกัน ถ้าไม้ ๘ กำกับ ๔ นิ้ว เขาคิดเป็น ๘ กำ ถ้าไม้ ๘ กำกับ ๒, ๓ นิ้ว เขาคิดเป็น ๘ กำถ้วน ถ้าภาษีเก็บตามซื้อขายกันดังนี้ไม่ว่าสักกันน้อย ก็เป็นทีเสียเปรียบกันมาก เพราะผิดแต่หนึ่งหนึ่ง ควรไม้จะเก็บได้เป็น ๘ กำ ก็จะได้แต่ ๘ กำ เท่านั้น ถ้าเก็บภาษีแต่โดยตรงไม่เหมือนซื้อขายกัน ถึงจะยาวสั้นประการใดก็จะไม่สักกันมากนัก มีพระราชหัตถ์กระต่ายรับสั่งตอบไปว่า จะถามพระยาราช

๘. มีพระราชหัตถ์ถึงพระยาราชวรานุกล ที่เกษตราธิบดี

วัน ๕ ๑๐ คำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับคำโทรเลข ๒ ฉบับ เรือไป ๒ ลำ ฉบับ ๑ สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษี กลับขึ้นมากกรุงเทพ ฯ

๒. รับหนังสือสมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีว่า ไปตรวจศิลาที่เมืองสมุทร ตามพระยาสมุทรว่า ศิลาฐานฐานไปบรรทุกนั้นได้เข้ามาข้างแล้ว ประมาณ ๘, ๑๐ คิคศิลาหมดด้วยกันประมาณหมื่นหลาย แต่ฐานฐานเกี่ยวอยู่ว่าดูกัน

เป็นฤกษ์นำลงเขี้ยว ถ้าจะเอาขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ ชาววันหลายเวลาลำบาก
มาก หายละเฟื่อง ราษฎรไม่รับบรรทุกขึ้นมา เขาโยนขึ้นไว้หน้าบ้านเสีย
หมดทุกคน ท่านเห็นว่าฤกษ์หน้าเขี้ยวจริง ครั้นจะคิดราคาค่าเพิ่มให้อีก ก็
เปลืองเงินมากขึ้นเปล่า ๆ น้าก็จะเขี้ยวจัดขึ้นไปทุกวัน ถ้าจะรอกว่าจะได้
ศิลาอีกหลายก้อนนัก ขยายจะได้รับพระราชทานศิลาสักหมื่นหลายมาให้
ทันก่อน ในเวลานี้ น้าไม่สู้เขี้ยวเท่าใดนัก ถ้าได้รับพระราชทานหรือ
บรรทุกไปบรรทุกศิลาให้เรือไฟลากมาสักเที่ยวหนึ่ง สองเที่ยวได้เห็นจะก็
ครั้นจะใช้กำลังคนก็เห็นจะไม่ไหว อึ่งพระยาสมทบแจ้งความว่าศิลาชนิด
นี้แหลมผ่าผ่ามีอยู่มาก เติมโตซอไว้หายละเฟื่องขึ้นถมไว้ว่าจะทำขอม
เป็นเงินหลายร้อยชั่ง การขอมนี้หนักสงขอยู่ ศิลาที่จมเลนเสียมาก ถ้าจะ
ยืมศิลาไปใช้ในการถนุให้ทันราชการก่อน จะไม่เป็นการลำบาก
ประการ ๑ ราษฎรได้พูดกันว่า ถ้าจะบรรทุกศิลาที่แหลมผ่าผ่าเข้ามา
กรุงเทพ ฯ แล้วจะคิดเอาราคาอย่างน้อย เพราะไม่สู้ถูกคลื่นมาก ท่าน
ได้เอาเรือตีกรรเชียงไปดู เห็นมีศิลามากพอรับราชการได้ แต่การ
จะชักขึ้นของประการไต่ยังหาทราบไม่ เป็นแต่คำพระยาสมทบว่า แล้วแต่
จะโปรด

๓. วันนี้ เสกขออกหน้อยหนึ่งไม่มีการอะไร ไม่สู้ทรงสบาย

วัน ๑๐ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับหนังสือสมเด็จพระเจ้าฟ้าจาทุณนทรศิมี่ว่า หม่อมราชวงศ์หญิง
ท้าวเจ็บครวญว่าวันพฤหัสบดีขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๑๐ เวลาบ่าย เจ็บเป็นครั้ง

เป็นคราว ท่านได้รับพระราชทานให้หลวงราไชมาตรวจ ว่าเห็นะยังไม่
คลอก ท่านจึงยังมีได้กราบบังคมทูล วันนั้นเวลาเช้า ๒ โมง ๓๕ นาที
๑๘ เซกกัน คลอกเป็นชาย มารดาและเด็กก็สลายเป็นปกติ

๒. มีพระราชหัตถ์ตอบไปพระยี่ห้อหนึ่งว่า ด้วยท่านจดหมายมาว่า
หญิงหว่างออกลูกเป็นชาย ทรงมีความยินดีนัก ด้วยเหมือนดังหมายขอ
อย่าให้มีอันตรายประการใดเลย แต่ให้เรียกกันเป็นหม่อมจ้าก่อนตาม
ยศเดิม เมื่อมาเฝ้าเมื่อใดจึงจะตั้งให้เป็นพระองค์เจ้า จะได้เป็นเกียรติยศ
และถูกต้องตามแบบอย่างแต่ก่อนมา

๓. เราเฝ้าทรงด้วยเรื่องทวงลูกสมเด็จพระองค์ใหญ่

๔. รัชหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ฉบับ ๑ ตอบพระราชหัตถ์
เรื่องประกาศไม่ว่าไม้คอกคุมถึงช่งทะนาน ว่าความในหมายประกาศนั้น
ก็แล้ว และขอซึ่งว่า ถ้าผู้ใดสิ่ง ไม่ใช่ถึงทะนาน ไม่ว่าไม้คอก คุมช่ง
หายให้ถูกต้องตามหมายประกาศอัตรานี้ ทำให้หนัก ๆ เบา ๆ เล็ก ๆ
ใหญ่ ๆ สั้น ๆ ยาว ๆ ไป ถ้าเกิดความพังร้อถึงโรงศาล ตั้งแต่วันเดือน
๕ ขึ้นค่ำ ๑ ปีเถาะ เขกคกไป เจ้าพนักงานตระลาการจะต้องตัดสินตาม
แบบหมายประกาศ ถึงทะนาน ไม้คอกไม่ว่า คุมช่ง หายนี้ เช่นขอบังคับ
ให้รู้ทั่วกัน ขอด้วยเกล้า ฯ แล้ว แต่ซึ่งว่าเว้นแต่ได้ทำสัญญาว่าจะ
ซื้อขายด้วยถึงทะนานอย่างนั้น ไม้คอกไม่ว่า อย่างนี้ คุมช่งอย่างนั้น จึง
ใช้ได้ ความข้อนี้ท่านเห็นว่าจะเป็นขอขอล้าง ขอทว่าเป็นความแก่กัน
เจ้าพนักงานตระลาการจะตัดสินตามประกาศอัตรานี้แล้วไม่เป็นที่เดือดขาด

ไปได้ เหมือนกับหมายประกาศกำหนดดอกเบี้ยซึ่งละบาท ในการกู้ยืมสินหนัด้วย และในหมายประกาศกำหนดดอกเบี้ยซึ่งละบาทนั้น ถึงผู้ที่ยืมไป จะมีหนังสือสัญญาให้ดอกเบี้ย ซึ่งละ ๑๐ สลึง หรือ ๓ บาท หรือ ๔ บาท ๕ บาท ไว้ต่อกันประการใดก็ดี ถ้าผู้ที่ยืมไปนั้นยอมให้ แก่กันตามสัญญา ไม่ได้เป็นด้วยความแก่กันแล้ว ก็เป็นเอกฉลากของ เจ้าเงินกู้ ที่ให้ยืมไป ถ้าเกิดเป็นด้วยความแก่กัน ถึงตระลาการชำระ ตักสินแล้ว ตระลาการต้องตักสินให้เสียดอกเบี้ยต่อกัน ซึ่งละบาทตาม กำหนดหมายประกาศ ถึงจะมีหนังสือไว้ต่อกันประการใด ๆ ที่เกิน กำหนดหมายประกาศแล้ว ก็เป็นใช้ได้ และหมายประกาศครั้งนี้ ถ้าผู้ที่ได้สัญญาต่อกันจะเป็นความแก่กัน ตระลาการก็จะตักสินตามที่ เขาได้สัญญากันไว้ ถ้าจะตักสินตามไม่ว่าไม้คอก คุ้มซัง ถึงทะนาน ที่เป็นแบบของหลวงสำหรับแผ่นดินมีอยู่นั้น ก็จะผิดกับสัญญาที่เขาได้สัญญา แก่กันไว้หนึ่ ไม่ว่าไม้คอก ที่สั้นๆ ยาวๆ คุ้มถึง ที่เล็ก ๆ ใหญ่ ๆ ก็ ยังจะคงใช้อยู่เสมอไป กลัวจะไม่เป็นแบบเกี่ยวอย่างเดียวไปได้

๕. รับหนังสืออาลยาศ์เตอว่าเตียงทองเหลืออง ๓ เตียง เหล็ก ๔ เตียงทองสังหน เข้ามายังแล้ว ได้ส่งเตียงทองเหลือองเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายเตียงหนึ่ง ที่ยังเหลือนี้จะโปรดให้มอญให้เจ้าเซ่งหรือผู้ใดแล้ว แต่จะโปรด มีพระราชหัตถ์กระตาสรับสั่งว่าให้ส่งเจ้าเซ่ง และให้ส่ง ราคามาเข้ามาถวายด้วย

๖. วันนั้นไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

วัน ๑๑ ค่ำ ปชาล สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับหนังสืออาลยาตเคอว่าไต่ส่งเตียงกับเจ้าเซ่งเสร็จแล้ว แต่
ราคานนพระยาสยามรพาทะส่งเข้ามาเมื่อไครจึงจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย

๒. รับหนังสือทานภาพว่าเงินสรวายมาแจ้งความว่าของที่ระใช้
แต่งมิวเขียนเป็นต้นว่าผ้าสักหลาดต่างๆ ซึ่งจะใช้คลุมโต๊ะปักตู้ นั้น จะขอ
รับพระราชทานเบิกในพระคลังข้างใน สิ่งของที่ไม่มีในท้องพระคลังนั้นจะ
ขอรับพระราชทานจัดซื้อ กับว่าในเดือน ๔ นั้นนายคล้ายไปรวเขตกำนัน
ที่ ๖ ได้รับการหมอรักษาทหารทั้งกลางวันกลางคืน ขอรับพระราชทาน
เพิ่มเงินเดือนอีก ๖ บาท เป็น ๑๖ บาท กับหมื่นภาสกรบริหารสมุทรบุรี
ไพร่หลวง ได้รับการมาก ได้ ๑๐ บาท ขอเพิ่มอีก ๒ บาท

๓. มีพระราชหัตถ์กรอกให้ตยอไป

๔. พระยาสมบัติยาธิบาลเฝ้าถวายสัญญาพระภิกษุเงิน ว่า
วันศุกร์แรม ๓ ค่ำ เดือน ๔ จุลศักราช ๑๒๔๐ ปชาล สัมฤทธิศก พระ
ภิกษุทำสัญญารับเงิน ๒๐๐ ซึ่งให้ไว้แก่พระยาสมบัติยาธิบาลระดับ ๑
ด้วยพระภิกษุทำเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายขอรับพระราชทานเงินไปทำ
ทุนซื้ออ้อยดิบทำน้ำตาลทรายที่โรงจักรกลไฟ จำนวนปีชาล เช่นพระ
ราชหัตถ์โปรดให้พระยาสมบัติยาธิบาลเป็นเจ้าพนักงานจ่ายเงิน ๒๐๐ ซึ่ง
ให้ จึงยอมทำสัญญาไว้ต่อเจ้าพนักงาน ๖ ข้อ

ข้อ ๑ ยอมให้เจ้าพนักงานไปกำกับตรวจดูการทำงานในโรงจักรด้วย

ข้อ ๒ ถ้าตราภิกษุจะเอากระสอบใส่น้ำตาลทรายมากน้อยเท่าใด
เขาจะมี ทรายหือทงสุน ของเจ้าพนักงานที่กระสอบทุกกระสอบ ให้รู้

จำนวนไว้วาง

ข้อ ๓ เมื่อจะเอาน้ำตาลทรายใส่กระสอบต้องบอกเจ้าพนักงานไป
ตรวจดูให้รู้ จำนวนน้ำตาลมากน้อยเท่าใด จะได้ทำบัญชีให้ถูกต้องกัน

ข้อ ๔ ถ้าจะบรรจุทุกน้ำตาลน้ำอ้อยเข้าไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ
และจำหน่ายที่แห่งใด ๆ จะบอกเจ้าพนักงานไปว่าราคาจำหน่ายพร้อมด้วย
ผู้ซื้อ จะได้กำกับท้ายซองน้ำตาลและรายเที่ยวเรือไว้

ข้อ ๕ เขาจำหน่ายน้ำตาลน้ำอ้อย ให้แก่ลูกค้าเป็นเงินมากน้อย
เท่าใด ตามราคาที่ตกลงกันพร้อมด้วยเจ้าพนักงานแล้วนั้น ถ้าลูกค้าจะ
ส่งเงินต่อเจ้าพนักงานฯ ยอมรับเงิน เขาจะยอมหักบัญชีส่งให้เจ้าพนักงาน
ตามที่ยอมรับยอมส่งกัน

ข้อ ๖ ถ้าถึงวันขึ้นค่ำ ๑ เดือน ๘ ปีเถาะเอกศก จะส่งเงิน ๒๐๐ ซึ่ง
บอกเบี้ยชงละ ๑ บาทให้เสร็จ ถ้าเขาทำผิดสัญญาแต่ข้อหนึ่งข้อใดให้ปรับ
ใหม่มีโทษแก่พระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุเห็นลายมือประทับตราด้วยหรือรับ
เงิน ๒๐๐ ซึ่งไว้ในหนังสือสัญญาเป็นสำคัญ โปรดให้คัดไว้แล้วคืนกันไป

๕. รับสั่งให้เราตามพระยาสมุหบัญชีบาล เรื่องราชนาคา
ถวายเรื่องราวกล่าวโทษ นึกไปที่บ้าน

๖ เมื่อคืนนี้รับตามแผนกระบบ ๑ เข็มหมามาตรา จาตรนคัลลย
พระราชชน ภาษีโชนลครหันหนึ่งเพลง การเล่น ๆ เกมเงินเมืองรับทำ
เงินเสียงนี้เรื่องราวหาตัวมาว่า เงินเสียงประมาณ ๖ ซึ่ง รวมเดิม ๑๗๐ ซึ่ง
ประมาณ ๖ ซึ่ง รวม ๑๗๖ ซึ่ง เห็นให้คงเงินเสียงผู้ประมาณสูงไปเลิก

๗. รับโทรเลขเมืองสมุทรกระบี่ ๑ ว่าเจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒน

มาบางปิ่น ๔ แผ่น ๒ กระดาษ หม่อมแดงถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ว่า วันศุกร์
ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๐ ได้ตั้งเครื่องที่หอफीศใหม่ ทรงโรงทหามหาตเล็ก
ที่หน้าพระที่นั่งวระประกาย คือวโรภาศพิมานั้น การทำสายโทรเลข
แต่หอफीศกรุงเทพ ถึงเกาะบางปิ่น นายกองเส้น นายกองคุ้มเก่าได้
ทำการแต่กรุงเทพ ถึงพรมแดนเมืองนนท์ ใช้สันหินสุเลตเตอใหญ่ ๔๑
เล็ก ๑๘๕ สายลวก ๔๔ ขก พระยานนท์ พระสยาม ทำแขวงเมือง
นนท์ ถึงพรมแดนเมืองประทุมสันหินสุเลตเตอใหญ่ ๔๖ เล็ก ๙๖ ลวก
๒๔ ขก พระยาประทุม กองคุ้มใหม่ ทำแขวงเมืองประทุมถึงพรม
แดนกรุงเก่าสันหินสุเลตเตอใหญ่ ๓๖ เล็ก ๒๒๘ ลวก ๕๔ ขก หลวงนา
ทำแขวงกรุงเก่าถึงบางปิ่นสันหินสุเลตเตอใหญ่ ๒๖ เล็ก ๑๒๓ ลวก ๒๙
ขก รวมสันหินสุเลตเตอใหญ่ ๑๕๑ เล็ก ๖๓๒ ลวก ๑๕๑ ขก การ
เสร็จแล้ว หอफीศยังไม่ได้ทำดี อีกกระษัตริย์ ๑ ถึงทูลกระหม่อมพระ
องค์น้อย จะใช้เครื่องเตลิฟนเมื่อไรก็ได้บอกขึ้นไป

๘. กรมหมื่นนเรศรวายจำนวนสุรา บ่อนเบี้ย ที่ค้างพระยานคร
ศรีธรรมราช สมเด็จพระเจ้าเข้ามา ค้างอากรสุรา ตั้งแต่ปีมะเด็งนพศก
ถึงปีฉลูนพศกเป็น ๒๑ ปี เงินทั้งขนิมาศและงวศ $\frac{๑๘๘๓}{๑๗}$ ได้ส่ง
เครื่องถม ๓ ครั้ง รวมราคาเงิน $\frac{๒๑๘}{๑๗}$ หักแล้วคงค้าง $\frac{๖๖๔}{๑๘}$
บ่อนเบี้ย ตั้งแต่จำนวนปีมะแมตรีศก ถึงปีฉลูนพศก รวม ๗ ปี เงิน

ทั้งอธิมาศ และงวศ $\frac{๖๒๓}{|๒๓}$ รวม ๒ ราย ค้าง $\frac{๑๒๘๗}{|๕๕}$ ขบให้

พระราชทานให้เจ้าพระยาสุรวงค์ช่วยเร่ง

๙. ถึงพระเจ้าพระยาสุรวงค์ ว่าด้วยเงินค้ำพระยานคร
๑๐. ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องคุม
๑๑. ถึงทูลกระหม่อมพระองค์น้อย ว่าด้วยคิลาฉมณฑน
๑๒. รับขบเตือนเจ้าพนักงานหอรัษฎาทุกเกล้า ฯ ถวาย

จำนวนเตือน ๙

เกณฑ์บุญ

งวศ

ช่าง ท

มีพระชนม์

กรมต่าง ๆ

พนา

น้องยา

ลูกเขย

๒๑	๑๘
๔๐	๒๑
๖๖	๑๑๗
๒๓	๗๐
๓๒	๑๖
๓๐	
๒๘	
๙	

๕๗๖๘	๖
	๙

๔๓

เกณฑ์

๕

งวค

๔๘๕๖
๓๓
๒๔

ตัวเงิน มีพระชนม์

๔๐๓
๑๘
๓๒

จ่ายกรม ฟีนาง

๑๐๕๗
๖๕
๓๒

หนึ่งยา

๖๓๒๒
๓๗
๒๔

๑๔๖๑
๔
๑๔

๖๘๑๔
๔๘
๓๒

๔๘๒
๑๒
๘

หักบัญชีรายพระไชยยศ

ยืมเงินงวคจ่ายไปก่อน

แล้วไม่ต้องออกตัวเงิน

หักแล้วตัวเงิน

๕๕๔
๓๑
๑๖
๔๘๒
๑๒

๘

๑๐๔๖
๔๓
๒๔

คงจ่ายหักบัญชี

๑๓. วันหนึ่งไม่สู้ทรงสบาย ไม่ได้ชักชวนนาง

วัน ๑๒ ๑๐ คำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รัชโทรเลขขางปอนว่า กงสุลเยอรมัน มสเทศลากและ
หม่อมคลาก ขึ้นไปขางปอน ถึงวันเสาร์ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๐ เวลา ๒ ทุ่ม

ไปรตเกล้า ฯ ให้ตอบขึ้นไปว่า ทรงพระมหากรุณาไปรตเกล้า ฯ สั่งว่า
ซึ่งกงสุลเยอรมันกับมิสเทศกลาง และมีสชิสกลางขึ้นไปพระราชวัง
ข้างปิ่นนั้น ให้หม่อมราชวงศ์แกงกับหลวงหนากรมการกรุงเก่ารับของ
เขาให้เรียบร้อยแข็งแรง แล้วหม่อมแกงตอบมาอีกฉบับ ๑ ว่า
เวลานี้หลวงหนาคอยรับ ครั้นรุ่งเช้าวันนี้หม่อมแกงได้พาไปทูลพระ
ที่นั่งตลอดหมก คิดว่าเป็นจะพาเที่ยวตามสวนนาไปไม่ได้ ด้วยฝนตกมาก
นาที่กรมการกรุงเก่าไ้มาก และจัดการก็แล้ว กงสุลกำหนดจะกลับเข้า
พรงนี้ หม่อมแกงจะกลับพรงนี้ด้วย

๒. พระยาภาสเผ่าถวายนึ่งสือทูลขอนายนิลเบรียญวิฑารชนักตภา
ซึ่งเป็นที่หมั้นพากยโหวารในกรม อักษรพิมพ์ได้เขียน หวัด อยู่ ๔ คำถึง
สมัคมาเป็นเสมียนอยู่ในแก ขอรับพระราชทานมาอยู่ในกรมศาลเล็ก

๓. รับหนังสือพระยาอุไทยธรรมบอกรับช่วยมาก

๔. ออกขุนนาง กรมขุนเจริญถวายนึ่งทูลหมายว่า ขุนทิพิฑารชุน
เทพิฑาร มาทูลทำนว่าวันอังคารขึ้น๗ค่ำเดือน๑๐ เวลาถ่วงคืนนี้มีผู้ร้าย
เจาะบานหน้าต่างหอพระนาคเป็นช่อง ๒ แห่งกว้างประมาณ ๔ นิ้ว ถอดขอ
ถอดลิ้นเปิดหน้าต่างลักเอาพระพุทธรูปห้ามสมุทรหล่อด้วยเงินองค์หนึ่ง สูง
ศอก ๒ นิ้วไป พระองค์นี้เป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าทรง
สร้าง คนผ่านชนลัดบ ต่อรุ่งเช้าจึงทราบ ท่านให้ข้าพระนำกรมวังไป
เที่ยวค้นในวัดพยุหยาบหนึ่ง ค่ายเล่มหนึ่ง ซ่อนไว้ในกองหินริมซุ้มประตู
พระศรีรัตนเจียร แต่พระนั้นไม่พบ ขอรับพระราชทานให้พระยาอนุรักษ

อธิบายในการเรื่องนี้ไปในหนังสือข้างนั้น ท่านคิดว่าเห็นแต่จะบอกให้
ทราบ ว่า บัดนี้โปรดให้เจ้าพนักงานจัดสอบสวนเครื่องวัดซึ่งให้เป็นแบบ
อย่างเป็นแน่จริงไว้เป็นตัวอย่างเท่านั้น การค้าขายของลูกค้าที่เป็นการ
วัดทองซึ่งนั้น ก็สุดแต่ลูกค้าจะสัญญาตกลงแก่กัน ไม่เกี่ยวของบังคับใน
การค้าขาย ท่านเห็นว่าคงจะไม่มีที่เถียงในการเรื่องนี้ แต่การ
ภาษีข้าวซึ่งเก็บ ๒๒ หาบเป็นเกวียน ซึ่งใช้อยู่ทุกวันนี้ ได้คิดทองด้วยถึง
เจ้าพนักงานกรมฯ ๑๐๐ ถึงเป็นเกวียน จึงได้เป็นพิกัดเรียกภาษีมา
และการที่จะต่อไปนั้น จะต้องขอฟังเสียงลูกค้าก่อน และส่วนภาษีข้าว
นั้นเมื่อการจะควรประการใดแล้ว ท่านจะคิดจัดการนลงพระเดชพระ
คุณต่อไป

๓. พระยาสมุติยาธิบาล ถวายคำแก้มีนราชนาคกล่าวโทษว่า
ตั้งแต่โปรดให้แกมาเป็นเจ้ากรมคลังขวาเดือน ๑๒ ปีชวด ธิวัตร การส่ง
จ่ายสิ่งของ พระยาธรรมจรัญยาเป็นผู้ส่ง ถึงกำหนดเดือน ขุนวิสูตรราช
สมุหบัญชีกลาง ขุนรักษ อักษรเป็นต้นฎีกาเบิกเงิน พระยาธรรมจรัญยา
เป็นผู้รับพระบรมราชโองการให้แก่ประทับตราด้วยทองหนึ่ง มาจน
เดือน ๕ ปีฉลู พระยาธรรมจรัญยา จึงให้เปลี่ยนชื่อแก่ เป็นผู้รับ
พระบรมราชโองการ พระยาธรรมจรัญยาประทับหลัง แต่การส่ง
จ่ายสิ่งของ ให้คนไปเสนอ ที่การร่อนแก่ก็ได้จ่ายไปบ้าง ได้เบิกเงิน
แล้ว แต่เดือน ๕ ถึงเดือน ๘ เงิน $\frac{๗๒}{๑}$ ยังไม่ได้เบิกอีก ๗ เดือน

เงิน $\frac{๑๗๑}{๒} - \frac{๓}{๒}$ แดชขอเบิกเงินที่ค้างให้เสร็จในปีนั้น แต่ข้าลต๋อไประช

แอสติเมคเคื่อนละ $\frac{๑}{๒}$ ปีหนึ่ง $\frac{๔๘}{๒}$ (๑)

๔. วานนี้ ท่านเทวัญถวายหนังสือพิมพ์คอเรคปอนต์เดนต์ เรื่อง
อังกฤษยิงเมืองตรังگان ไม่ทราบว่าเป็นเจ้าของ ไปให้หมอปรักเล
เย็บเป็นเล่มแล้วมาส่ง ว่าเป็นของท่านเทวัญ ำรับไว้ว่าเป็นของเฮกลาก
ไปทรงทอศพระนครเห็นความชอบกล ทุเป็นการราชการส่วนของไพร
เวทอย่าง ๑ ขอกเราอย่าง ๑ จึงทรงคิดถึงเรื่องเมืองเชียงขวางบอก
เมื่อวานนี้

๕. มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าชายเมืองเชียงขวาง

๖. มีถึงพระยาราชฉะบับ ๑ ว่าด้วยกำไม้

๗. มีถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าชายเมืองเชียงขวาง

๘. ขอเชิญนาง พระยาศรีทูลบชกเมืองฉะเชิงเทรา บอกด้วยชุด
กลองขางไม้กรุงเก่า หน้าฝนหน้าขาว

๙. พระพรหมทูลบชกเมืองกาญจนบุรี เรื่องผู้ร้ายปล้นพันหัว ไป
สืบที่เมืองอุทัย ได้ตัวร้ายเขี้ยวผู้ร้ายมาชำระ แล้วทูลพระยาพัทลุง
พระประเหลียนยกกระบี่เมืองประเหลียน ทูลลาไปเมืองพัทลุง

๑๐. พระยาไชยภักดีถวายบัญชีของที่ทรงสั่ง กาทองคำกลม ๔ ใบ

รวม ทองหนัก $\frac{๑๘๑}{๒} - \frac{๓}{๒}$ รวมราคาเสร็จเงิน $\frac{๑๕}{๒} - \frac{๑}{๒}$ กาเงิน
๓ หุน $\frac{๑๕๒}{๒}$

(๑) ถ้าเดือนละ ๘ ชั่วโมง ปี ๑ ก็เป็นเงิน ๘๖ ชั่วโมง

กาหลยทองถมยาอย่างเคยมียาและถ้วยพร้อม ๑๐ ใบ ราคาเสร็จเงิน

$\begin{array}{r} ๒๓ \\ ๕ | ๓ \\ ๑ | ๒ \\ \hline ๒๔๐ \end{array}$ รวม $\begin{array}{r} ๑๓๑ \\ ๑๓ | ๒ \\ ๔๘๐ | ๓ \\ \hline \end{array}$ พระราชทานหนังสือสำคัญไป $\begin{array}{r} ๑๓๑ \\ ๑๕ | ๔ \\ \hline ๑๕๖ \end{array}$

๑๑. มีพระราชหัตถ์ถึงท่านกาศย์ ๑ ว่า เมื่อกับคันทนพลัตต์
ให้มาเผาพวงนี้ ถ้าพวงนี้ไม่ทนให้มาวันพฤหัสบดี ๒ จากเคสเล็ดนั้น
ให้ซื้อไว้เป็นของหลวงเถิด ๓ นายเหมีนขณะโมยของในโรงทหารมี
ความผิดให้เขียน ๕๐ ที ส่งตัวไปเป็นทหารหน้า ๔ วันศุกร์แรม ๒ ค่ำ
ระบด สะแตนคาตที่เสานอก ให้เอาทหารมหาดเล็กไปยืนเป็นการคชอ
ซอนเนอ มีพิณพาทย์แทรกด้วย ๕ แบ่งบ้านแต่งโคมเฉลิมพระชนม์
พรรษาขึ้นชบแล้ว ๖ เลียงเจ้านายในวันเฉลิมพระชนม์พรรษาแรม
๑๐ ค่ำ เวลาพลบพร้อมเหมีนอย่างเคย

วัน ๓ ๑๐ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับคำโทรเลข ๓ ฉบับ เวือเข้ามา ๕ คำ

๒. พระยาราชเฝ้าถวายหนังสือว่าด้วยประกาศคุ้มครอง ถึง ทรงแน
ไม่ว่าไม้ออก ว่าไม่ว่าที่เจ้าภาษีใช้อยู่ทุกวันนี้ สันกว่าไม่ว่าที่ลูกค้าซื้อ
ขายกันนั้น มีหลายอย่าง ที่เท่าไม่ว่าภาษีก็มี สันยาวกว่าก็มี แต่
ธรรมดาเมื่อมัดไม้ นั้น ถ้าไม้ยาว ๓ วา ๓ คอก คิดเป็นไม้ ๔ วา ถ้า
ยาว ๓ วาเศษแต่ไม่ถึง ๓ คอก คิดเป็นไม้ ๓ วา ใหญ่รอบ ๕ กำ
๔ นิ้ว คิดเป็น ๖ กำ ใหญ่รอบ ๕ กำเศษ ไม่ถึง ๔ นิ้ว คิดเป็น ๕ กำ

ธรรมเนียนี่ใช้เหมือนกันทั้งเจ้าภาษีและลูกค้า ซึ่งที่นางหลวงถึง
 ทราน ใต้ดวงข้าวอยู่ทุกวันนี้ มีทรานทองอยู่ ๒ ทรานๆ ใหญ่เรียกว่า
 ทราน ๘๓๐ เล็กเรียกว่าทราน ๘๐๐ แต่จะเป็น ๘๓๐, ๘๐๐ อะไร
 ถ้ามไม่ได้ความ แต่ใช้ทราน ๘๐๐ ถ้วน ๒๐ ทรานเป็นถึง

๓. เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่ง ลำเนา หนังสือฉบับ ๑ หนังสือ
 มงซิเออเยกเกอผู้ว่าการกงสุลitalia ว่าวจะไปยุโรป ขอเข้ามาเฝ้า
 กรายถวายบังคมลา ลงวันที่ ๖ เดือนเมษายน ตรงวันศุกร์ขึ้น ๑๐ ค่ำ
 เดือน ๑๐ กับต้นหนังสือมีสเทอออกซ์มีมาลงวันที่ ว่าเขาได้รับหนังสือ
 เกอมาสิงคโปร์ ว่าจะเข้ามากรุงเทพ ฯ ในหนังสือว่าคิจะเข้ามาใน
 เดือนหนึ่งเศษ เจ้าเมืองสิงคโปร์อยากจะได้ทราบว่าจะเข้ามาใน
 เดือนนั้น ในหลวงเห็นจะมีพระทัยทรงโปรด ขอแจ้งแก่อยากจะได้
 เฝ้าวันพุธขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ ขอเวลาให้ทันเรือไฟออก คัดไว้

๔. หนังสือเกอมาสิงคโปร์ถวายฉบับ ๑ ลงวันที่ ๕ เดือนเมษายน
 วันพฤหัสบดีขึ้น ๔ ค่ำเดือน ๑๐ ว่าได้รับโทรเลขแต่โคโลเนียลออฟฟิศ
 ว่า ให้มารับเครื่องราชอิสริยยศมาทูลเกล้า ฯ ถวาย ครานั้นจะ
 มาด้วยเรือเมลี่จะถึงสิงคโปร์วันที่ ๑๔ เดือนออกโตเบอตรงกับวันจันทร์
 แรม ๓ ค่ำเดือน ๑๑ จะโปรดเกล้า ฯ ให้แก่เข้ามากรุงเทพ ฯ ใน
 ปลายเดือนออกโตเบอหรือต้นเดือนโนแวมเบอจะดี อากาศฤดูไหนจะดี
 พระราชอิสริยยศ แต่เขาได้ทราบแต่ผู้บอกเล่าว่าอากาศปลายเดือน

ออกโตเชอฝนยังกำลังชุก ต้นเคียนโนแวนเขอฝนสั้นอากาศเย็นที่สบาย
แต่แก้คิดว่า ถ้าได้ทราบพระกระแสจะดีกว่าผู้บอกเล่า ถ้าไปรค
ประการใด แกขอพระเศพระคุณมาก

๕. หนังสือของสูลออเมริกันถวายว่าด้วยมิลลิสเลียบโนอันซ์ มีหนังสือ
มาทูลเกล้าฯ ถวายส่งเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายแล้ว กับถวายรูปเครื่อง
จักรด้วยไฟอย่างอเมริกัน ๒-๓ รูปทอกพระเนตร์ ถ้าทรงสั่งสักเครื่อง
หนึ่งหรือหลายเครื่องจะมีความยินดีของพระเศพระคุณหา

๖. หนังสือมิลลิสเลียบโนแวนซ์บอกด้วยได้รับพระราชทานเงิน
๔๐๐ เหรียญ ขอพระเศพระคุณพอได้ซื้อเสื้อแท่งงานบุตรสาวเขวีส
กับตอมมัสโตซ์ สังกาศเชิญเข้ามาด้วย ลงวันที่ ๒๔ ยูน

๗. มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่า ด้วย คอเวอเนอ
ลิงคโปร จะมาถวายตรา

๘. มีถึงสมเด็จพระองค์น้อยเรของถนน

๙. มีถึงพระยามหามนตรีรับคอเวอเนอ

๑๐. มีถึงพระองค์เจ้าประทิษฐวรการ ให้ห่อพระห้ามสมุทร

๑๑. ออกขุนนาง ทรงบัตของ พระยารองเมืองทูลเรองสืบจับผู้
ร้ายลักพระไ้ ว่าย้ายสายทหารมหาดเล็ก บุตรขุนกำแพงวังรี ๑ ข้าย
นำชากรมขุนบดินทร์ ๑ ข้ายเขี้ยวฉนวนทหารปืนใหญ่ ๑ กับข้ายอะไรอีก
คน ๑ อยู่ไนทหารปืนใหญ่ เหมือนไ้ตัวแต่ ๒ คน ข้ายสาย ข้ายนำ
พระนั้นเอาออกไปแต่วัน ๖ คำ ซึ่งลักนั้น ความจงใจมุ่งหมายนั้น

จะไปชะโมยโกศพระอัฐิ แต่หาไม่พบ จึงได้แต่พระไป เข้าขึ้นก็เอาไปหลอมเทียวเอาเงินตายขายตามโรงช่างทอง ได้ตัวเงินครบ เงินนั้นไปรอกเกล้า ๆ ว่า จะเอาไปหล่อพระองค์ใหม่

๑๒. พระนรินทร์ทูลบอกเมืองราชบุรีส่งส่วยน้ารัก แล้วถวายหนังสือเจ้าพระยาสุรวงค์ กับร่างตราว่าได้รับพระราชหัตถเลขาถึงวันเสาร์ ชน ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ว่าด้วยเงินอากรสุรา บ่อนเบี้ย ค้างพระยานครศรีธรรมราชนั้น ท่านได้ร่างทูลขอตราถึงพระยามนตรีสุรวงค์ ข้าราชการเมืองตรังเร่งเงินซึ่งค้างส่งเข้ามาให้เสร็จ พระราชทานร่างตราคืนไป ว่าดีแล้ว

๑๓. รัชกาลหมายพระยาภาส ว่ายุเกชจะไปวันศุกร์ ขอเผ้าวันพุธ ไปรอก

วัน ๔ ๑๕ ค่ำ ปีมะเส็งสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. พระองค์เจ้าประทุมสูติถวายตัวอย่างเชิงเทียนใหญ่ซึ่งไปรอกเกล้า ๆ ให้ส่งเมืองจีน สูง ๒ ศอก ๓ นิ้วถึง ๒ เชิง สูงศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ๔ เชิง สูงศอกคืบ ๖ นิ้ว ๔ เชิง สูงศอก ๙ นิ้ว ๔ เชิง สูงศอก ๓ นิ้ว ๔ เชิง รวม ๑๘ เชิง ทองหนัก ๔๓๖ ชั่งเงิน ราคา ๘ | ๒

๒. มอญชื้อชื้อยุเกชผู้ว่าการกงสุลอิทาลีเผ้าทูลลาไปยุโรป

๓. มีสเทชนอกชื้อเผ้าเรื่องตรา ทรงเรื่องบ่อทองข้างเล็กน้อย

๔. มีพระราชหัตถ์ตอบหนังสือเกาวเนอสิงคโปร์ วันนี้ไซไซอาทิเชิญเสด็จกาเคนปาดิไม้ไผ่เสด็จ องค์ทอง สมเด็จพระคณน้อย ถวายซอง

วัน ๕^๑ ๑๐ คำ ขบาลสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งสำเนาหนังสือกงสุลเยอรมันว่าด้วย
 ฟอเรนออฟฟิศที่กรุงเบอร์ลินได้ส่งพระราชสาส์นเฮอร์เคอเรอร์มั้นทอบ
 พระราชสาส์นซึ่งทรงขอพร ด้วยปราศจากอันตรายที่ถูกละเมิด วันที่ ๑๑
 มาศนั้น เขาได้แปลเป็นภาษาอังกฤษส่งมาด้วยแล้ว ในพระราชสาส์น
 พระเจ้าลูกเธอซึ่งเป็นควาญปรีนส์ ได้รับส่งเฮอร์เคอเรอร์ให้เซ็นแทน
 เพราะฉะนั้นต้องถือตามยศพระราชสาส์นพระเจ้าแผ่นดิน เพราะเหตุ
 ใดเฮอร์เคอเรอร์จึงไม่เซ็นพระนามเอง เป็นด้วยประจวบอยู่ ถ้าไม่
 ประจวบก็จะทรงเซ็นตามธรรมเนียม เพราะฉะนั้นธรรมเนียมรับ
 พระราชสาส์นที่มาจากพระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศที่เจ้าพระยาภาณุวงศ์
 ได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๖ อกัสต์ ๑๘๗๒ แจ้งความไปแต่ก่อนนั้น
 ต้องถือทุกข้อทุกประการ ขอเวลาวันกำหนดเฝ้าลงวันพุธขึ้น ๑๕ ค่ำ
 เดือน ๑๐ ถ้าพระราชสาส์นลงวันที่ ๑๘ ยูไล ๑๘๗๘ แปลเป็น
 คำอังกฤษฉบับ ๑ ไทยฉบับ ๑ อีกรับ ๑ เป็นหนังสือเจ้าพระยา
 ภาณุวงศ์ทูล ด้วยสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์มีหนังสือถึงท่านว่า หลวงเทพนทร
 ข้าหลวง เมืองอินทรีบุรีบอกลงมาว่าด้วยข้าพพินเป็นผู้ร้าย ปล้นแล้วหนีไป
 กรมการจับตัวยังหาได้ไม่ แต่สืบได้ความว่าข้าพพินเขาของกลางไป
 ชายไวกี้อำเภอยะนิงกรยาเงินหลอแขวงเมืองสวรรค ข้าพพินสำนักอยู่
 นั้นด้วย ครั้นกรมการไปหาตัวมาชำระอำเภอยะนิงกรยาเงินไม่มาให้ แต่เงินแป
 มาเป็นจำนำ ภายหลังไม่มาเปลี่ยนตัว กรมการพากันไปจับตัว มีเงิน

พวกจีนหลอหลายคนถือเครื่องอาวุธเข้ากันทางไม่ให้จับ แล้วจีนหลอผู้
 อำนาจช่วยบอกกรรมการว่าเป็นสัปเจกต์ กรรมการกลับ ภายหลังจีนหลอ
 เอาหนังสือไปสไปให้ดูว่าเป็นหนังสือสำหรับตัว หนังสือนี้เป็นหนังสือ
 กงสุลวิชันคาทำให้จีนตันไต่หับ หามือจีนหลอไม่ ท่านไต่มีหนังสือ
 พ้องไป กงสุลตอบมาว่าจีนหลอนั้นกงสุลไม่รับว่าเป็นสัปเจกต์ แต่จีนตัน
 ไต่หับที่รับหนังสือไปให้กับจีนหลอนั้นจะขอชำระให้เห็นความจริงก่อน
 ครั้นภายหลังมีมาอีกฉบับหนึ่งว่าได้ชำระไต่ความจริงว่า เอาหนังสือ
 ไปให้จีนหลอ กงสุลก็คิดว่าจีนตันไต่หับมีความผิดปรับเป็นเงิน ๖๗ บาท
 ให้กับคอเวนแมนตัสยาม กับเสียค่าธรรมเนียมที่ศาลกงสุลอีก ๔๐ บาท
 แล้วลบชื่อจีนตันไต่หับจากบัญชีไม่รับว่าเป็นสัปเจกต์วิชันคาต่อไป ท่าน
 รับเงินค่าปรับแล้วมีหนังสือขอขใจไปแล้ว เงินนั้นในหนังสือสัญญาว่า
 ต้องส่งเป็นของแผ่นดินคืน ไต่ให้นำส่งคลังแล้ว

๒. มีพระราชหัตถ์ตอบไปฉบับ ๑ เรื่องราชสาส์น

๓. มีอีกฉบับ ๑ เรื่องจีนหลอ

๔. ภาพยนตร์กับต้นลอฟตัสและภรรยาเฝ้า กับต้นถวายนั่งหนังสือ
 ถวายน่าพิกาแตกไม้อันหนึ่งเล็ก ที่แตกสองเป็นทองเหลือง กับแผนที่
 ทางเมืองสงขลา ซึ่งไปตีพิมพ์ใกล้กัตกตา

๕. หลวงเทพราชชาคา ถวายกฎหมายไปลิดซึ่งประชุมเคาะซี่ซิล
 แก่เสิร์จแล้ว

๖. พระยาศรีอำนบอกพระคักก็เส็นว่า เมืองสังชะบอกเข้ามาว่า

หลวงปลัด หลวงยกระบัตร เมืองศรีนครเข้ามาอาศัยอยู่ในแขวงเมือง
สังขะกับครอบครัว ๓๐๐ เศษ ขอกยาเสนาราชกุเชนทรวัยกกองทัพมา
ตามจับว่าเป็นชบด มีหนังสือมายังพระขำนาญนายท่านเมืองสังขะ ขอ
ให้ส่งย้ายกุโยโม ย้ายเทพวงศ์จรรจราชไป ถ้าไม่ส่งจะยกทัพตามเข้า
มาจับ พระยาสังขะส่งต้นหนังสือขอกยาเสนาราชกุเชนทรวัยมา พระคักก็
เห็นได้ตอบไปว่าจะบอกเข้ามากรุงเทพ ฯ ให้รับครอบครัวนั้นไว้ก่อน พระ
คักก็เห็นส่งต้นหนังสือเข้ามา

๗. มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๘. มีถึงเจ้าพระยาสุรสงครามขันฑะขบหนึ่งความเหมือนกัน ให้พระยาศรี
นำไปกับขอกท่วย

๙. องค์มุนษย์ทรายงานความทูลเกล้า ฯ ถวาย ตั้งแต่เดือน ๑๐
ปีชวดถึงเดือน ๙ ปีชวาลรวมความทุกกาลแล้ว ๙๒๐ เรื่อง ใบสัตย์ เก่า
ใหม่ ๓๐๓ ลูกขุนปรึกษาข้าทูล ๑๑๓ รวมแล้ว ๑๓๓๖ เรื่อง

๑๐. พระยามหาหมื่นศรีเสด็จถวายจำนวนฝัฟายระคมขึ้น ๑๐๕๑ คน
แต่ยังไม่เสร็จสอบชำระ จำหน่ายท่านประการเล็มฟาย ๑๕๐ กอง
กัญญา ๕๐ ทำโรงเรือปีกนิก ๓๐ ซ่อมเส้าโรงเรือพระที่นั่ง ๑๙ หลัง
๗๐ รวม ๓๐๐ จำค่าลา ๓ เดือนทำเขาไกรลาส ๔๘ ซ่อมวัดพระเชตุพน
๑๗๐ รวม ๒๑๘ ทำวัดเทพศิรินทร์ ๒๐๐ พระยาอนุรักษ์ทางทางแห่
โสกันต์ แต่อนันตสมาคมถึงประทุษของขึ้น ๑๐๐ คน พระอินทรเทพ
ทำสะพานทำถนนท่าขุนนาง ๓๓ คน ขนอิฐ ขนหิน แต่ศาลต่างประเทศ

ตามชอกรักพระเชษฐา มาถึงบ่อนพิศาลเสมา ๒๐๐ รวมทั้งสิ้น ๑๐๕๑ คน ชนมุลกิโนในวัดพระแก้ว จะจ้างเงินใช้เงินฝ้ายจาก

๑๑. รับหนังสือเจ้าพระยามหินทรว่าขุนราชเมธาในกรมมัสสกีแต่ก่อน ได้ยอมยกเลิกถวายในพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าจุฑาทรัตนราชกุมารี ๑๒ คน ยังหาได้หักโชนบัญชีไม่ บัดนี้ถึงแก่กรรมลง แก่ชอรับพระราชทานหักมา เห็นวันอังคารแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๐

๑๒. พระองค์สายถวายหนังสือของชโยยุเกอ ว่าเข้ามาความร้อนใจจะต้องกราบบังคมทูลพระกรุณา แต่เวลาเวลานี้เป็นเวลาเข้าในตำแหน่งที่ทรงสุล จะเข้าอีกก็ไม่มีเวลา จึงขอทูลถวายหนังสือว่า แต่ก่อนได้ทรงโปรดให้เขาสั่งศิลาสำหรับปูพื้น เขาได้ส่งไปทีมาแลบ แล้วได้รับตัวอย่างและรับหนังสือว่าเตรียมศิลาพร้อมแล้ว เขาได้แจ้งกับพระนายศรีและกรมหมื่นนเรศซึ่งได้พบในเวลาขึ้น ก็ไม่ได้ความเดือดขาดแต่ท่านทั้งสอง บัดนี้เขาขอกระแสดพระบรมราชโองการเป็นเหตุขาด เพราะเมื่อเขาไปถึงยุโรปแล้ว จะได้บอกแก่มาแลบให้บรรทุกมานั้นอย่างไร มาทางเรือไฟหรือเรือใบ ถ้าเรือใบก็มาก ถวายบรรทุกมานั้นมักแตกย่อย ๆ

๑๓. มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ฉบับ ๑ ให้ท้าวราชกิจว่า

๑๔. เวลา ๕ โมง ท้าวแพนนำหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบถวายอีกฉบับ ๑ ว่าการซึ่งจะตอบยุเกอนั้น เห็นว่าเรื่องสั่งศิลาเป็นการนานมาแล้ว ก็ค้างมานี้เพราะไม่ตกลงกัน ศิลาที่ใช้ปูพระที่นั่ง

มีสเทอกลุณิกเสาก็ได้สั่งเข้ามามีอยู่พร้อมแล้ว คิลาเยอไม่ต้องการ
แล้ว ท่านเห็นว่าถ้าตอบไปดังนี้ก็ได้ ถ้าจะไปรทให้เยอเส่งของหลวงมา
ใช้แล้ว ก็กลัวจะเป็นการขัดขวางกับการที่สมเด็จพระเจ้าพระยาทุลไว้

๑๕. มีพระราชหัตถ์ตอบไปอีกฉบับหนึ่ง

๑๖. วันที่ไม่ได้บอกชื่อนาง ฝนตก

๑๗. วันที่สวดมนต์ที่ศาลาลูกขุนกระลาโหม พระ ๑๐ รูป จะ
ชักงที่เส้าใหม่พรุ่งนี้ กับที่กำหนดพระองค์สุนันทาสวดมนต์สัสมโฆ
เถียน

๑๘. มีพระราชหัตถ์ฉบับเล็กสั้นกินสอ ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์
ว่าถ้าตอบหนังสือเยอแล้วตอบให้ที อย่าให้มันว่ากล่าวเหลือเกินใน
ล้นเกล้า ฯ ได้ ด้วยการที่ส่งศิลาหนักเป็นการมันคงอยู่

วัน ๖^๒ ๑๐ คำ ปีชลาสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เวลาบำรุงชักงเส้าใหม่ มีทหารมหาดเล็กยืนหน้าศาลา
ลูกขุน ๑๐๐ คนทำประเณชาม สลุตขึ้นมหาฤกษ์มหาไชย มหาจักร
มหาปราบ รวม ๒๑ นึก ตั้งที่สนามหน้าหอรัษฎาตรงไปทิศตะวันออก
พระสงฆ์ชยันโตแล้วเลียงพระ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวให้กรมหมื่น
นเรศวรฟังว่า ปันมหาฤกษ์ มหาไชย มหาจักร มหาปราบนี้ เติมเป็น
ปีนหลักสำหรับยิงเวลาฤกษ์ต่าง ๆ มียกหลักเมืองเป็นต้น ต่อมายิงฤกษ์
หล่อพระไชย หรือยกเศวตฉัตรพระที่นั่งอนันตสมาคม จำไม่ได้
สมเด็จพระคณอัย หรือสมเด็จพระเจ้าพระยาทุลจำไม่ได้ ว่าชำรุดมากกลัว

จะเป็นอันตราย , จึงไปรตเกล้าฯ ให้หล่อใหม่ ด้วยทองเหลือง ๔ บอกลี เขาเหล็กปนเก่าทั้ง ๔ บอกลีมาเจือด้วยสำหรับยิงพร้อมกับฤกษ์ต่าง ๆ ก็ไม่มีฤกษ์จะใช่ ดูเหมือนจะได้ยิงครึ่งหนึ่ง ยกเควคณิศรพระที่นั่งอนันตสมาคม ท่อมากไม่ได้ใช้ จึงไปรตเกล้าฯ ว่ามีอยู่เปล่า ๆ ไม่ใคร่จะได้ยิง ให้เอามายิงพิธีตรุษเสียปีละครั้งก็ได้ยิงต่อ ๆ มา ครึ่งหนึ่งท่านเห็นว่ายากยิงก็เป็นฤกษ์สำคัญ จึงได้ขอให้อย่าง

๒. กรมหมื่นนครสวรรค์ ถวายร่างหนังสือสมเด็จพระที่นั่งอนันตสมาคมจะตอบกงสุลฝรั่งเศสเรื่องครีวเขมรมาอยู่ในแขวงมโนรมที่ กงสุลว่า มาด้วยสัญญาใหม่ แจ้งไปว่าความประสงค์ของกรมหมื่นนครสวรรค์ข้อ ๕ สัญญาเขมรตอบ ไม่ได้ ไปรตทรงใหม่ให้กรมหมื่นนครสวรรค์ไปถวาย

๓. รับโทรเลขฉบับหนึ่ง เรือมา ๑ ไป ๑

๔. ท้าวแพถวายหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่าด้วยได้รับพระราชหัตถเลขาฉบับเล็กกว่าด้วยครีว เขมรจะพูดอะไรไปให้ตอบให้ คำนึง เมื่อคืนนี้ท่านได้รับพระราชหัตถที่ท้าวแพนำไป ก็ได้ร่างตอบและแปลเป็นอังกฤษแล้วแต่เวลาคืนนี้ ได้ให้นายเวรถือไปส่งแต่เวลาก่อนโมงเช้าวันนั้นแล้ว ยุทธอาณแล้วให้ผู้ถือหนังสือกลับมาว่าไม่ต้องมีตอบ และหนังสือที่ไม่ได้ ให้พระยาเวียงใน พระทิวศูการถือไปส่งนั้น กลัวจะไม่ทันเวลา ด้วยเรือกรมท่าจะออกเวลา ๑ โมงเช้า หนังสือตอบนั้นให้ไปเสียก่อนแล้ว การเรื่องนี้ท่านเห็นว่ายุทธอาณทำผิดเอง ด้วยแต่เดิมด้วย

ไต่ทูลขอส่งศิลา ไปรทให้เขาส่ง ครั้นแล้วก็นิ่งเฉยเสียกว่าปี ไม่ไต่กราบ
ทูลให้เป็นการแน่นอนสิ่งไรอีกต่อไปจนถึงจะไปยุโรปครั้งนี้ ถึงยุเกอก็รู้ว่า
การทูลแต่ก่อนยังไม่เป็นการแน่นอนจริง จึงไต่ถวายหนังสือขอพระ
บรมราชโองการเป็นเด็ดขาด เพราะการแต่ก่อนยังไม่เป็นการตกลง
ธรรมเนียมสั่งของแก่กัน ถ้าเป็นคนธรรมดาเวลาที่พูดตกลงกันแล้วก็
ต้องทำสัญญาและมีบัญชีของสิ่งให้เป็นการแน่นอน ถ้าเป็นคนราชการ
สิ่งหรือรับพระบรมราชโองการสั่ง เป็นการเชื่อถือไม่ต้องทำสัญญา
ยุเกอก็ทูลขอบัญชีของสิ่งนั้นให้ ทราบมาจนน้อยเท่าใด จึงจะส่งของไต่
ยุเกอไม่ทำเหมือนธรรมเนียมก่อน ละเลยเฉยเสียกว่าปีมาแล้ว การจึง
ไต่เป็นดังนี้ ซึ่งจะพูดเถะเถะว่าอะไรนั้น ท่านเห็นว่าจะเย็นไปไม่ได้เพราะ
ยุเกอทำผิดเอง ไต่คิดสำเนาส่งตอบเข้ามา

๕. สำเนาตอบว่าด้วยยุเกอถวายหนังสือเวลาวานนี้ ว่าด้วยไต่ทูล
ขอส่งศิลาไปพนันนี้ ไต่รับสั่งถามท่านถึงศิลาไปพนันนี้ ท่านไต่ทูลว่า
ศิลารายนี้แต่ก่อนหลายเดือนมาแล้วท่านไต่ทูลว่ายุเกอไต่ทูลขอส่งแล้ว
การก็นิ่งมาช้านานหลายเดือน ยุเกอหาไต่ว่าราคาก็แพงนักงานให้
ตกลงกันไม่ มีสเทอคลินิค นายช่างเห็นว่า ศิลาจะไม่ทันการจึงไต่ส่ง
ออกไป บัดนี้ศิลาไต่ไต่เข้ามาถึงพร้อมแล้ว ไต่ทรงทราบว่าที่ยุเกอ
พูดไว้แต่ก่อนนั้นไม่ต้องการแล้ว อย่าให้ส่งเข้ามาเลย ด้วยมีพร้อมแล้ว
ลงวันนี้ กับส่งสำเนาหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ไปถึงกงสุลเยอรมัน
ว่าด้วยเปลี่ยนธรรมเนียมรับพระราชสาส์นมานะบบหนึ่ง ลงวันจันทร์
แรม ๗ ค่ำ เดือน ๘ ปีวอก จัตวาศก ตรงกับวันที่ ๒๖ ธันวาค ๑๘๗๒

ความว่า แฉ่ถึงขารอนเวอนาวอนเขอเคน ด้วยสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
สยาม กับท่านเสนาบดีพร้อมกัน ขอเปลี่ยนธรรมเนียมที่จะรับพระราช
สาส์นของพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะไปมา ต่อ กัน ด้วย ขรรณเนียมเดิมเป็นการ
ลำบากกับคนไพร่มาก การลำบากนั้นอย่างไรท่านก็ ทราบอยู่แล้ว
แต่จะไปอาราธนาสาส์นเข้ามาถึง กงสุล ๆ ขอกและสั่งสำเนามาแล้ว จะ
ให้เจ้าพนักงานจักรด และให้ขุนนางกรมท่านายหนึ่งลงไปรับที่ขาน ให้
กงสุลเชิญพระราชสาส์น ขึ้นรถมาถึงในวัง จะมีทหารรักษาพระองค์
๑๐๐ คนยืนแถวคำนับ พระราชสาส์น จะมีขุนนางกรมท่านายไป
พักที่เก๋งวรสภาภิรมย์ แล้วมีขุนนางนายทหาร ๒ นายจะมาเชิญให้
เข้าไปเฝ้าถวายพระราชสาส์นต่อพระหัตถ์ ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณที่
เสด็จออก จะมีขุนนางนายทหารแต่งตัวเต็มยศเฝ้าพร้อมกันในที่นั่งด้วย
การที่ขอเปลี่ยนนี้ มิใช่จะคุกหมิ่นต่อพระราชสาส์น พระเจ้าแผ่นดินต่าง
ประเทศ ถึงพระราชสาส์น ในนี้ก็จะไม่มีการแต่เหมือนกัน จะให้แต่
เจ้าพนักงานเชิญมาส่งยังบ้านกงสุล การที่รักที่นับถือเห็นว่าเป็น
เป็นด้วยการแต่และยังสลดรับพระราชสาส์นไหนเป็นแน่ กิริยาและใจ
เป็นสำคัญ เป็นที่รักที่นับถือตั้งแต่โตทำไมครีมา ก็โตอุส่าห์รักษามา
ไม่ได้คุกหมิ่นให้เสียทางไมตรีกับประเทศหนึ่งประเทศใดเลย แต่การแต่
และสลดอย่างแต่ก่อนนั้น ลำบากกับคนไพร่นัก ประการหนึ่งประเทศอื่น
ก็ไม่ได้จักการดังนี้ จึงขอเปลี่ยน

๖. รับหนังสือเจ้าพระยาสุรวงค์ตอบพระราชหัตถ์ วันพฤหัสบดีแรม

คำดเถื่อน๑๐ ที่พระยาครี้นำไปกับขอนั้นได้ทราบเกล้าฯ แล้ว ท่านเห็น
 ว่าความครึ่งซ้ายแถมนั้นเป็นพวกวัดตาแท้ คอเรศปอนเทนต์เลอเรเปรยัน
 ทั้งพระยาอนุภาพไตรภพมีต่อกันเป็นเค้ามูลมาแล้ว จึงได้บังคับให้พระยา
 อนุภาพส่งให้เลอเรเปรยันตั้งฝรั่งเศสซึ่งเป็นผู้กลาง ความขึ้นพระเสนาอัน
 ชิตผู้ช่วยแก้วจันทมนั้นมีความกลัวพระยาราชเกษตร พวกวัดตาจะเอาไปสู่
 รบกองทัพเมืองกำแพงสวาย จึงได้หนีเข้ามาเมืองสุทริคม พระยา
 เจริญชาหลวงมีหนังสือแจ้งความไปยังเลอเรเปรยันตั้งฝรั่งเศสฯ ตอบมา
 ว่า ให้จำไว้ก่อน การลงชั้นนั้นเป็นคนเข้าพวกจับเข้าขบถต่อเขมร
 จึงได้มีหนังสือบอกกล่าวแก่ฝรั่งเศส เพื่อจะได้รักษาทางพระราชไมตรี
 กรุงเทพฯ กับฝรั่งเศสมิให้มัวหมอง ความเรื่องพระเสนาอันชิตนั้น
 แอคมิรลเมืองไซ่ง่อนก็ไม่ว่ากล่าวประการใด การครั้งนี้หลวงปลัด
 หลวงยกกระบัตรเมืองซีแกลง กับราษฎรหนี มาอยู่แขวงเมืองสังขะหนี
 ถ้าหลวงปลัดและหลวงยกกระบัตรเป็นพวกวัดตา ก็ควรแจ้งความไปยัง
 เลอเรเปรยันตั้งให้ทราบด้วย การทำมาเส้นทางอยู่แล้ว แต่ซึ่ง
 ขอกยาเสณาราชอุเชนทร์ ยกตัวว่าเป็นแม่ทัพเขมร มีหนังสือ มาให้ พระ
 จัณานูปัททกษัตริย์ท่านให้จับอ้ายกุยโม อ้ายเทพวงศ์อรรคราชจำไว้จะ
 ยกกองทัพเข้ามาขอตัวนั้น เป็นการคุกคามเมืองพระราชอาณาเขตต์
 ควรให้ข้าหลวงและผู้ว่าราชการเมืองมีหนังสือตอบไปแต่เพียง ว่าคอย
 ฟังบังคับกรุงเทพฯ ท่านเห็นว่าควรเจ้าพนักงานคดีหนังสือขอพระคักก
 เสด็จนี้ คำแปลหนังสือขอกยาเสณาราชอุเชนทร์มีถึงกงสุลฝรั่งเศสให้
 ส่งไปปรึกษาแอคมิรลเมืองไซ่ง่อนฯ ตอบมาประการใด ปรึกษาเห็น

ควรแล้วจึงยังคืบถึงข้าหลวงผู้ว่าราชการเมืองต่อไป กำหนดสมเด็จพระ
เจ้าพระยาจักรีรัตนโกสินทร์แรม ๕ ค่ำเดือน ๑๐ ถ้าไปรตเกล้าฯ รอไว้
ปรึกษาท่านก่อนจะดี

๗. ไปรตเกล้าฯ ให้เราเขียนหนังสือบันทึกของคำแห่งเมืองกระบิล
บุรี ๒ แห่ง ความว่าทงคำบ่อเมืองกระบิลบุรีเนื้อ ๘ หนัก พระ
ราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพ็ชรรัตน์ โสภางค์
ทัศนียลักษณ์ อรรควรราชกุมารี ในการสมโภชเดือน วัน ๖ ๑๐ คำ
บ่อขาลสัมฤทธิ์ศึก คักราช ๑๒๔๐ หนัก ๒ แห่ง ๗ หนัก ที่ ๓๑

หนัก $\frac{๑๕}{๑}$ แห่งหนึ่ง ๑๓ หนัก $\frac{๑๖}{๑}$ รวมหนัก $\frac{๑๑}{๑}$

ซากจำนวนไม่เท่าสมเด็จพระเจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์อยู่ $\frac{๔}{๓}$ ไปรตเกล้าฯ

พระราชทานทองใบมาให้เติมลง กับมีทองใบจำนวนพระราชทานอีกส่วน
หนึ่งหนัก $\frac{๕}{๑}$ รวมทองใบ $\frac{๕}{๓}$ รวมทองทั้งสิ้น $\frac{๑๖}{๓}$

๘. เราถวายตัวอย่างทองไม่ระบยพระสูตรที่ลาดพระยู่ที่จะใช้
พระแท่นตั้งเทวรูปในการเฉลิมพระชนม์พรรษา รับสั่งให้เราไปถวายกรม
สมเด็จพระสุภาภักดีนรธาประยูร ขณะเราไปเฝ้าท่านอยู่ เวลาบ่าย ๕
โมงเศษ เสด็จลงสมโภชเดือนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์
เพ็ชรรัตน์ เรากลับมาแต่งตัวเข้าไปสมโภชทองใบหนัก $\frac{๑}{๑}$ เจ้านาย
พร้อมหมด ซากแต่กรมหลวงวรคัคคีและกรมขุนภวนัย เจ้านายเข้า
ไปถวายทรงเจิมอย่างแต่ก่อน เวลานั้นฝนตก รับสั่งกับเจ้าพระยาสุรวงศ์

ในคำหนักเรื่องเมืองเชียงขวางกับเขมร เวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้น เราเข้ามาเฝ้าร่างสัพทเดิมพระชนมพรรษาหน่อยหนึ่ง

จำนวนเงินทองสัมโลหะ

วัน ๗ ๑๐ ค่ำ ถึง วัน ๙ ๑๐ ค่ำ ไม่มีจดไว้

๓

๑๕

วัน ๖ ๑๑ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิ์ศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เวลาเช้าเสด็จเลียบพิธีสารทถวายเข้าทิพย์โภยาคุของเจ้านายข้างใน เวลาเที่ยงเสด็จขึ้น

๒. รับหนังสือพระยาภาสทอบพระราชหัตถเลขาว่า ซึ่งธรรมเนียมในมหาดเล็กเสียไปทั้งนี้ ทัวแกมีความผิดพระราชอาญาเป็นอันเกลี้ยง การนี้แกคิดและพูดไว้ว่าจะจับข้อบังคับให้เรียบร้อยมานานแล้ว เพราะธรรมเนียมเสียไป การบังคับบัญชาไม่ลืบทขาดเป็นลำดับไป และผู้ขึ้นแซกเข้ามาในหน้าที่ซึ่งเป็นไรต์ของมหาดเล็กก็มี ฯลฯ แต่แกเกรงอยู่ว่า ยังไม่มีพระกระแสอำนาจที่จะจัดการยังไม่พอ กลัวจะมีเหตุขัดขวาง ให้เป็นที่ขึ้นเคืองในฝ่ายของชุดพระบาท ครั้นนี้ได้พระกระแสแล้ว จะจัดการให้เรียบร้อยเป็นแบบแผนเช่นแต่ก่อนจงได้ แต่ต้องขอพระราชทานให้นายผู้บังคับคามเวร คงมีอำนาจเป็นลำดับกันลงไป ผู้ใดผิดจะได้ว่ากล่าวทำโทษตามแบบเดิม และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดการในกรมเป็นข้อบังคับให้ต้องตามกาลเวลา ซึ่งจะเป็นการผิดเพี้ยนกับธรรมเนียมเดิมไปด้วย เป็นต้นว่าจำหนัแต่เดิมมียาม ครั้นขอรับพระ

ราชทานให้ถอนออกจากขาม ให้เป็นผู้ช่วยนายเวร ๑ มหาดเล็กวิเศษนั้น ให้เข้ารับขามสำหรับตั้งเครื่องทุกคน ยกแต่บุตรเสนาบดี แต่หม่อมราชวงศ์แล้วแต่จะโปรด ขอรับพระราชทานยกการสืบเชื้อสายวิเศษ เมื่อผู้ใดเป็นนายขามนายรองถึงยามต้องเข้ามารับราชการไม่ขาดได้ มีธุระสิ่งใดที่ระคายขาดขามขาดเวรวันไว้แต่ป่วยได้ ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาก่อนจึงขาดได้ และการอื่น ๆ จะปรึกษาต่อผู้ใหญ่ในกรม แล้วจะเรียบเรียงเป็นธรรมเนียมข้อบังคับถวาย โปรดเกล้า ฯ อนุญาตแล้วจะได้จัดการต่อไป

๓. คำไม่มีราชการอะไร

วัน ๗ ๑๑ คำ ข้าราชการสมุททศิก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. พระยาไชยสุนทร เฝ้าถวาย จดหมายพระยาสุรเสนาว่าด้วยเงินค่าเช่าตึกหน้าวัดประยุรวงศาวาส จดหมายพระยาสุรเสนาแจ้งความมายังพระยาไชยสุนทร ว่าด้วยเงินค่าเช่าตึกหลวงหน้าวัดประยุรวงศาวาส ข้าพเจ้าได้ส่งใช้ทุนที่ยืมพระคลังข้างที่ไปซ่อมแซมตึกครบ ๖๐ ชั่งแล้ว เงินค่าเช่าตึกที่จะส่งต่อไปนั้น มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ กับพระโทรเลขไปแจ้งความแก่ข้าพเจ้าว่า เมื่อเงินค่าเช่าตึกมีกำไร จึงโปรดเกล้าฯ จัดให้เจ้าพนักงานรับไว้แจกจ่ายต่อไป บัดนี้ข้าพเจ้า

เก็บเงินค่าเช่าตึกได้ อีก ๑๐ | — จะนำส่งเจ้าพนักงานแห่งใดก็ยังไม่ทราบ ขอท่านได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

เมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ขอท่านใด มีจดหมายมายัง ข้าพเจ้าทราบด้วย ข้าพเจ้าได้จะส่งเงินให้ถูกต้องตามกระแสรับสั่ง ขอ แรงความ มาณวันอังคารแรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีชาลสมฤทธิศก

๒. มีพระราชหัตถ์สั่งพระยาไชยสุรินทรธรรพ์หนึ่ง ว่าค่าเช่า ตึก หน้า วัดประยูรวงศ์ นั้น ให้แบ่งเป็นส่วนแจกเจ้านายในแผ่นดิน พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้า แล้วต่อไปข้างหน้าให้พระยาไชยสุรินทรเก็บเงิน แจกทุกปี

๓. รัชหนังสือพระยามหามนตรี เรื่องชำระผู้ขายฆ่าเงินคนเจ้า ทรพย์ วันพฤหัสบดีแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ข้ายำผู้ขายเป็นข่าวหลวง พิศาลพระอินทรเทพจับมาส่งวานนี้ ข้ายำรับแต่ว่ามีคดีโจทก์จับได้ นั้น เป็นมีคดีของข้ายำ พระยามหามนตรีเห็นพิรุณอยู่ที่ชวณกรรยาหนี ครั้นจะ ผลักจะไม่ขาว จึงได้ไปเอาตัวกรรยามาถาม ก็ว่าเขาผิดไปจำนำแล้ว วัน ๑๕ ค่ำ ข้ายำแจ้งข้ายำส่งมาขึ้นเกล้า แล้ว ชวน กันย่องเบา ครั้นเวลาที่ข้ายำมาชวณหนี ว่าเพื่อนไปแทงเงินคงคาย ถามข้ายำ ก็ยังไม่ได้ความว่าใครเป็นผู้ลงมือ จึงได้ไปเอาตัวข้ายำส่งขึ้นทาส พระภักดีภักธรากร ข้ายำแจ้งผู้คุมรองที่สวนเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้ขี้มัน ทิพย์เสนาไปกราบเรียนท่านให้เร่งส่งตัวอยู่แล้ว

๔. ละครบเล็กลูกละครบหนึ่ง ว่าด้วยไม้เท้าโพธิ์ ๒๖ ท่อน ได้ไปค้า วัดบวรนิเวศ ๔ วัดราชประดิษฐ์ ๔ วัดเทพศิรินทรม ๔ วัดบรมนิวาส ๒ วัดราชาธิวาส ๒ วัดพระเชตุพน ๒ วัดอรุณ ๒ วัดราชโอรส ๒ วัดประทุมวัน ๔ กับล้างพระอุโบสถวัดพระเชตุพนแล้วเสร็จ

๕. กรมขุนบดินทรเล่าเรื่องระตีพิมพ์หนังสือนิทราชาคฤช กับทูต
 ชักข้อเรื่องความเจ้าชาวกล่าวไทยเจิมพนักงานในพระบรมมหาราชวัง
 หมายมา พระยาอนุรักษชักไม่ให้ ว่าฉิกกระทรวง (เรื่องพระยาอนุรักษ
 ได้ทูตไว้ก่อนเห็นว่าเป็นคนในพระบรมมหาราชวัง ไม่ควรจะให้ว่าที่
 อื่นๆ รับสั่งว่า ถ้าทูตกระหม่อมแล้วท่านคงหึง) แล้วรับสั่งว่าจะต้อง
 ชำระในวัง

๖. มีพระราชหัตถ์สั่งกรมขุนบดินทรเรื่องความหม่อมเจ้าชาว
 พ้องกล่าวไทยเจิมมะโหรี ให้ชำระที่กรมวัง

๗. เล็กก็ขอขุณนาง พระยาศรีอานบอกละเมืองเผาศพเจ้าเมือง
 พระนิทรอ่านบอกล่าฝันทนเข้าเมืองเพชรบุรี แล้วถวายหนังสือเรื่อง
 อังกฤษยิงเมืองตรังกานูสอภกับกรมกระลาโหมว่าฉิกกันอยู่ ๔๘ ฉะบับ
 แล้วถวายร่างตราถึงพระยามนทรี ที่เมืองตรังให้ไปเปลี่ยนพระยาราชวัง
 สรรค์ข้าหลวงเมืองภูเก็ตไปทวยเรือพิชัยม ให้พระยาราชวังสรรค์
 กลับมากทวยเรือมูรชาวลิตสวัสดิ์

๘. อีกฉะบับหนึ่งถึงพระยาราชวังสรรค์พระยาภูเก็ต ว่าทวยให้
 ปล่อยิน ซึ่งปล้นบ้านกุกุ ซึ่งเข็นหัวหน้ ๑๕ คนที่จำไว้ ๗ เกือนนั้น
 ให้เรียกประกันทานบน แล้วถวายขบเคือนภาชีฝั้นภาชีร้อยชักสามจำนวน
 เกือน ๘ และบริวารไปตก

๙. สำนักรรยาพระยานนารถ ถวายจำนวนปล่อยสัตว์ในการเฉลิม

พระชนม์พรรษา โค ๒๖ เงิน $\frac{155}{155}$ สุกร ๒๖ เงิน $\frac{156}{156}$ เป็ด ๒๖
เงิน $\frac{162}{162}$ ไก่ ๒๖ เงิน $\frac{17}{17}$ ห่าน ๒๖ เงิน $\frac{176}{162}$ นกพิราบ ๗๘
เงิน $\frac{178}{178}$ ปลาทุก ๗๘ เงิน $\frac{18}{18}$ ปลาหมอ ๗๘ เงิน $\frac{19}{19}$ ปลายาว
๗๘ เงิน $\frac{17}{17}$ จิตรู ๒๖ เงิน $\frac{16}{162}$ ปูทะเล ๒๖ เงิน $\frac{12}{12}$ ปลา
หางสก ๗๘ เงิน $\frac{166}{162}$ เสาค้าไฟ ๒๖ เงิน $\frac{103}{103}$ รวมเงิน $\frac{149}{162}$
ใช้เงินข้างที่

วัน ๑^๓ ๑๑ ค่ำ ถึงวัน ๒^{๑๔} ๑ ค่ำ ไม่ได้จดไว้

วัน ๓^{๑๕} ๒ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เขียนภรรยาพระยานนพบุรีนำเรื่องราวพระยานนพบุรีที่ลเกล้าฯ
ถวาย ขอรับพระราชทานไทย

๒. พระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ทำเรื่องราวถวายขอรับพระราชทาน
ไทยคนโรงสี อ้ายเฉย ๑ อ้ายกระ ๑ อ้ายตรุก ๑ อ้ายพัน ๑ อ้ายวัน
๑ อ้ายแก้ว ๑ รวม ๖ คนมาไว้เป็นช่างไม้ ในกรมช่างกระบอก

๓. พระองค์เจ้ากาพย์กระหนกรัตน์ถวายจดหมายบัญชีคนซึ่งเข้า
มารับราชการในกรมทหารมหาดเล็กกรมปี่พาทย์ม้า นายเจาบุตร
นายหนูใหญ่ นายเฉยชายนนำ อายุได้ ๒๒ ปี กิลองสามเสน ๑ นาย
พ่วงบุตร หม่อมหลวงสอนนายอิมนำ อายุ ๒๑ ปี บ้านอยู่บางอ้อ ๑

นายชนบุตรนายเทศนายอิมนำ อายุ ๑๔ ปี บ้านอยู่ข้างอ้อ ๑ นายแปลก
บุตรหลวงภักดีนายบุตรนำ อายุได้ ๒๔ ปี บ้านอยู่วัดทาวัง ๑ นายมาก
บุตรนายเอี่ยม นายบุตรนำ อายุ ๒๔ ปี บ้านหลังวัดกุลิต ๑

๔. พระยาพิทักษ์ภูบาลเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเรื่องเลขที่กระซอมแซมพระที่นั่งมุล
มณเฑียร เติมโปรกเกล้า ฯ จะให้ทำค้ำหนัก ทูลกระหม่อมฟ้าชาย
ใหม่เปิดให้ใหญ่ออกไป รัชสังให้กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดีดียวอย่าง
ทำเป็น ๓ ชั้น ครั้นจะให้ทูลกระหม่อมฟ้าทั้ง ๓ พระองค์ประทับอยู่ที่
ก็จะถูกละของปูนอย่านานกว่าจะแล้ว จึงโปรกเกล้า ฯ ให้ประทับอยู่ที่
พระที่นั่งมุลมณเฑียรก่อน แต่พระที่นั่งนั้นชำรุดและร้าวด้วย จึงโปรก
เกล้า ฯ ให้พระยาพิทักษ์ภูบาลซ่อมให้ทันเดือน ๓ พระยาพิทักษ์ภูบาล
ไปตรวจชำระเลขรักษาพระองค์ เจดหมายถวายเลขรักษาพระองค์ขึ้น
ทองปราย ซึ่งมาเข้าประจำเดือนยี่ชวา ๙๓ ซ้าย ๑๐๐ จ่ายประจำการ
ชวา ๙๖ ซ้าย ๙๔ เหลือ ๖ คน ชักมาประจำชงข้างชวา ๓ คน ยัง
คงให้ศาลาอยู่ ๓ คน จึงโปรกเกล้า ฯ ให้เจ้าหมื่นสรวเพ็ชรภักดีจ่ายเลข
ศาลาให้ให้พอกับการ

๕. มีพระราชหัตถ์ประธานพร ส้มเต๋เจ้าพระยาแฉยก ๗๐
ความท่อนต้นตามธรรมเนียม ลงใหม่ว่า ทรงมีความยินดีที่ได้หีบของ
คำหลังลงยาประทับเพ็ชรเป็นอักษร แลดูเวลาซึ่งทรงมีความยินดีใน
กำหนดสำคัญความเจริญของท่านครั้งนี้หีบหนึ่งมาบูชาเป็นของขวัญให้เป็น
มงคลแก่วงศ์ตระกูลสืบไป ขอให้ท่านมีความเจริญ ฯ ล ฯ

๖. บ่าย ๕ โมงเศษทรงฉลองพระองค์สีฟ้านั่งเกรงเครื่องราชอิศ
 ริยยศจุลจอมเกล้า เสด็จขึ้นสมเด็จเจ้าพระยาทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทอง
 ฟ้าแดง ขึ้นที่ท่าขานเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ทรงพระราชยานประทับขาน
 สมเด็จเจ้าพระยา เข้าทางหน้าขาน ท่านมารับเสด็จที่ประตูขาน แล้ว
 ประทับตรัสที่ห้องนี้ พระราชทานพระราชหัตถ์ประทานพรกับทียบ ทรง
 ปรีกษาเรื่องออฟฟิศเชออังกฤษที่จะขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ จมว่าด้วย
 เรื่องไร่นาก็ยังไม่ทราบ แต่ไม่ใช่เรื่องความมั่งใจ กับทรงเล่าด้วย
 เรื่องเมืองโคราชเหลวไหล รัชสั่งว่าทรงพระราชดำริว่า จะให้พระ
 ยามาหาอำมาตย์ขึ้นไปจัดเสียสักครั้ง แล้วท่านทูลว่าจะขอขึ้นไปเอง ต้อง
 คิกขานเอาหัวลงเสียบ้างราษฎรจึงจะกลับ แล้วท่านเชิญเสด็จไปหลัง
 บ้านเสวยที่เรือนทำใหม่ ว่าเห็นเรือนคุณหญิงพัน มีโต๊ะเสวยมีท่านด้วย
 ๑ สมเด็จพระเจ้าน้อยยาเธอ ๒ กรมขุนทั้งสาม แล้วมีโต๊ะเลี้ยงเจ้านาย
 ขุนนางข้างนอก เวลาเกือบ ๔ ทุ่มเสด็จกลับทางขมมาลงเรือท่าเก่า
 ของไทยทานสมเด็จเจ้าพระยาแซยิตวันนีเรือใบ

วัน ๔๑^๒ ค่ำ ปีมะเส็งสมุททิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. พระยาภาสกรวงศ์นำหนังสือเชอขอบบิลชัน ฉบับ ๑ เล็ก
 ฉบับ ๑ กับหนังสือมากับสมุดหนังสือทูลเกล้าฯ ถวาย หนังสือเชอขอบ
 บิลชัน ว่าวันนีซ่อมแต่ประสมข้างใน พระองค์เจ้าไม่ได้ทรง ฯ

๒. พระยาศรีธำมชอกเมืองอุทัยธานี ๔ ฉบับ ฯ ๑ ส่งผู้ร้ายปล้น

เมืองกาญจนบุรีทุกเกล้า ฯ ถวาย ไปรคเกล้า ฯ ให้ส่งไปให้กรมพระ
กลาโหมชำระ ระเบียบ ๑ ว่าด้วยมีผู้กล่าวโทษพระแม่กลองภูผาเมืองขึ้น
เมืองอุทัยธานี ระเบียบ ๑ ว่าด้วย จักรเยื้องไม่มีตัวฎีกา ระเบียบ ๑ ว่าด้วย
ผู้ร้ายปล้นเมืองสิงห์ แล้วทูลพระยานครสวรรค์ พระยาอ่างทอง พระ
ยาไชยนาท พระยาพิทักษ์อุทัยเขตต์ปลัดเมืองอุทัยธานี ลงมาเฝ้า
ในการโสกันต์ พระยานครสวรรค์ส่งเงินค่าดอกไม้แม่วงศ์วาย กับพระยา
จำแสนบักทูลเจ้าเมืองพนมศก มีหนังสือส่งเงินมาสมโภชโสกันต์

๔ + ปลัด +

๓. พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งหลวง วาสูเทพ เป็นพระยาราม
กำแพง ตั้งนายสุจินดา (อิน) เป็นพระอนุรักษโยธา นายบำเรอ
บรมขาทเป็นหลวงอินทรโยธา นายไม้มหาดเล็กเป็นขุนอมรินทรรักษา
นายเล่ห์อาวูเป็นเจ้าเมืองตะกั่วทุ่ง

๔. มีพระบรมราชโองการสั่งพระยาศรีให้ทูลสมเด็จพระเจ้า
หัวเมืองลงมามากให้แจกเสื้อผ้าเสียก่อน เขาจะได้ใส่การโสกันต์

๕. พระยาจำแสนถวายวิโปรตความกรมมหาดไทย เกือบ ๘,
๑๐, ๑๑, ๑๒, รวม ๔ เกือบ ความค้างอยู่เดิม ๘๕ แล้ว ๓๔ คง
๖๑ เรือง

๖. นายเสนองานประภาษถวายรายงานคุกเกือบห้าร้อย กับคนไทย
ถึงกำหนด ๒ คน

๗. เย็นสวทมนต์ถวายผ้าจํานำพรธวัชรัตนราชวราราม
 ๘. ของไทยทานสมเด็จเจ้าพระยาวันนี เรือมากล้าปี่ประทุน
 ๙. กงสุลเทศน์มหารักเฝ้าเมื่อเวลาบ่าย ๔ โมง ทูลลาไปนอก
 ราชการฝากมิสเทคอนชกซ์

๑๐. หลวงนายเทศถวายวิปคความมรตก ตั้งแต่เทือน ๖ ยก
 คาลไปวังสราญรมย์ จนถึงเทือน ๑๐ ความเทิม ๒๒ แล้ว ๙ ยัง ๑๑
 ส่งท่างคาล ๒

วัน ๕๑๒ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เวลาเช้า ๔ โมงเสด็จวิษณุเทียงพระถวายผ้าจํานำพรธวัช
 เวลาเทียงเสด็จพระราชทานนิมิต

๒. รับหนังสือพระยาราชถวายฉบับ ๑ ว่าด้วยพระสยามปลัด
 เมืองสระบุรีลงมาแจ้งความว่า ทิษอกลงมาว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเมือง
 ฦวันอาทิตย์ ชน ๗ ค่ำ เทือนอ้ายนั้น ได้แต่งให้กรมการออกสืบจับได้
 ทัวอ้ายผู้ร้ายชื้ออ้ายหนู ๆ ชักพวกเพื่อนอีก ๗ คน ยังสืบต่อไป

๓. เย็นออกซ่มแต่เวลาบ่าย ๔ โมง ๑ ค่ำสวทมนต์ถวายผ้า
 จํานำพรธวัชรัตนราชวราราม

วัน ๖๑๒ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เวลาเช้า ๔ โมง เสด็จวิษณุเทียงพระถวายผ้าจํานำ
 พรธวัช เทียงพระแล้วเสด็จไปวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ แล้วกลับมาทรง
 บุษบาเทพารักษ์ ทศนุทแล้วเสด็จกลับ

๒. ถัดกันลอฟท์สเฝ้า ถวายแผนที่เรือพระที่นั่งกลไฟ เป็นของ
 ถัดกันลอฟท์สเองคิดขึ้นอย่างใหม่ สำหรับแม่น้ำकिनน้ำทันได้ แล้ว
 จกหมายถวายขนาดและอย่างเรือไฟ

๓. เป็นข้อหมแต่โสกันต์ คำสวทมนต์ถวายผ้าจำนำพรรษาวัตราช
 ประภิชญ์

๔. มีพระราชราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์มัย ๑ ว่าการ
 โสกันต์พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้า ศรีวิไลลักษณ์ครั้งนี้ ควรจะต้องมี
 หนังสือถึงกงสุลทุกประเทศ กำหนดวันงานและเวลาแห่งและที่ซึ่งจะยอม
 ให้เขาดู และห้ามไม่ให้ตัดผ้าเย็บกระบวนในที่ล้นมวง ให้ท่านบอก
 กำหนดลงไปเสีย

วัน ๖^๕ ๒ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เวลา ๕ โมงเช้าเสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรง
 รถไปเลี้ยงพระวัตราชประภิชญ์ ถวายผ้าจำนำพรรษา ทรงพระราช
 ทานเงิน ๔ ชั่ง แก่พระสาสนโสภณเป็นเบี้ยหวัดตามเคย เวลาเที่ยง
 เสด็จกลับ

๒. กรมท่าส่งสำเนาหนังสือพระสยามธรรมาภิชญ์ กงสุลเมือง
 ปารีส์บอกมาว่าเมื่อวันที่ ๒๑ ออกโตเบอ มาแซนแมกมาอ่อนเปรตติเคน
 แจกตราและคิโปลมาแก่ผู้ตั้งของเอกษหิยิเซน ตัวแก่บ่วยให้บุตรไป
 รับแทน กับส่งจกหมายเหตุมากับสำเนาหนังสือมิสเทอนอกซ์ มีขึ้นมา
 ว่าด้วยรับหนังสือขอเวอนแมนที่อินเคีย ว่าตั้งเมเยอส์ทริชเข้ามาตรวจ

ความในเมื่อเชียงใหม่ ว่าจะเข้ามาณต้นเดือนแรมวาริ จะเข้ามาใน
กรุงเทพฯ ก่อน เมื่อปรึกษากันตกลงแล้วจึงจะให้ไปเมืองเชียงใหม่

๓. บ่าย ๔ โมงเสด็จออกซ้อมแห่ต่งกระบวนที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
มาขึ้นเกยแล้วซ้อมเวียนเขาแห่กลับเข้าวัง เมื่อประทับอยู่ที่เกยเขา รับสั่ง
กับสมเด็จพระนเรศวรว่า ท่านจะต้องเป็นพระอัครราชกุมาร ข้างล่างไม่มี
ใครช่วย ให้ท่านเอากรมหมื่นนเรศวรไปช่วยอีกสักคนหนึ่ง แล้วเสด็จขึ้น
ไปรับกระบวนข้างใน คำสวดมนต์ถวายผ้าจำนำพรรษาวัตราชพิธี

วัน ๑๕๒ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. เวลาเช้า ๒ โมง เสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคมพร้อมด้วย
ข้างใน ออกทางประตูแดงราชกิจ เสด็จประพาสสวนสราญรมย์
ก่อน ประทับอยู่ ณ ๔ โมงเช้าจึงเสด็จไปวัตราชพิธี เลี้ยงพระ
ถวายผ้าจำนำพรรษา แล้วเสด็จกลับเวลาเที่ยง

๒. มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าด้วยสิ่งหนึ่งสี่
กงสุลอังกฤษมีมา ว่าด้วยข้อพิพาทซึ่งอินเตียจะขึ้นไปเมืองเชียงใหม่
ได้ทราบแล้ว กรมมหาดไทยได้มีตราไปถึงเมืองตาก และหัวเมือง
รายทางให้เตรียมพาหนะที่จะไป และทำที่พักไว้ตลอดแล้ว ก็ว่าไว้
กงสุลเมืองมาเซินที่แครอนชอนนั้นตั้งเสียก็ได้ จะมีตราตั้งด้วยหรือไม่
ถ้ามีให้ ท่านจงทูลทูลขอสั่งให้อาลักษณ์ ทำตราตั้งตามเคย

๓. พระคิษฐการถวายบริโปตความกรมท่า เดือนอ้าย ความเดิม

๑๔ ใหม ๑๔ รวม ๓๓ นั้น จำหน่ายส่งกระทรวง ๑ แล้ว ๑๐ รวม
๑๑ คงค้าง ๒๒

๔. พระองค์เจ้ากาพย์ กระหนกรัตน์ จกหมายทูลขออนุญาตซื้อ
ผ้าห่มแปลงเกตจ่ายทหาร กับนายนิลสับเลบเคอแนนต์ช่วยจุกเสียด
ทูลลาไปรักษาทัว

๕. รับโทรเลขเรือเข้ามา ๑ ลำ ออก ๒ ลำ

๖. รับสั่งกับกรมหมื่นนครสวรรค์ ให้ช่วยสมเด็จกรมพระจันท
โชกนที กรมหมื่นนครสวรรค์สังสัยไต่กรายบังคับมทูลพระกรุณาว่าโปรดเกล้าฯ
ให้ช่วยแต่ที่เวียนเขาหรือฉลองพระเดชพระคุณตลอดเวลา ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ รับสั่งว่า ที่ตรงตัวกรมหมื่นนครสวรรค์ไม่ทรงพระรังเกียจให้ช่วย
ท่านทุกเวลาเถิด ทูลสมเด็จกรมพระท่านก็ทรงพระชราแล้ว เกินมาก
เห็นจะไม่ไหว

๗. ย่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกซ้อมหัด เวลาบ่ายแล้วเสด็จขึ้น

๘. พระยาศรีวิบูล พระสวรคโลก พระยากำแพงเพชร พระยา
เพชรบูรณ์ พระยานครนายก พระพุทฺธิบาล พระปลัดเมืองสุพรรณ
หลวงสัทพันธ์เมืองพระพุทฺธบาท ปลัดเมืองพิริตร ปลัดเมืองสุโขทัย
พระสวรคผู้ช่วยเมืองสิงห์ ปลัดเมืองอินทร ยกระบัตรเมืองอ่างทอง
มาเฝ้าพร้อมกันในการโสกันต์ และถวายของต่างๆ กับหลวงภักดีณรงค์
ซึ่งไปทางโคราชกลับลงมาด้วย

๙. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
พระราชทานให้พระยาสุจริตรักษาพลเรือนไปเมืองตาก จัตการรับ
ออกฟัศเชออินทียะ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๑ พระราชทานพระบรม
ราชานุญาต

๑๐. พระยาพิพัฒน์ชวนบอกเมืองจันทบุรี ๒ ฉบับส่งถวายทรงฉบับ ๑
ส่งยกยูลาฉบับ ๑ กับทูลพระยาจันทบุรี พระขลุ่ พระยาระบอง พระยา
ข้างระมุง พระยาชล เข้ามาเฝ้ามาในการโสกันต์

วัน ๓๑ ค่ำ ปีมะแม จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับตำแหน่งหนังสือกงสุลเยอรมัน ว่าเขาได้ รับพระราชสาส์น
 เชมเปอเชอเยอรมันมีมาถวาย ขอพระทัยที่ไถ่ส่งของไปพระราชทานเจ้า
 หลิงประจักษ์ในการแต่งงาน เขาขอกำหนดวันเผ่นถวายพระราชสาส์น

๒. เจ้าหมื่นสรวรเพชภักดีเจดหมาย ถวายกราบบังคมทูลพระ
กรุณาขอรับพระราชทานชื่อแพรวไฉ่จ่ายราชการ

๓. บ่ายเสด็จออกชัอมแต่ วนนั้เคียงเข้าประสมทวย ย่ำค้ำ
เสด็จขึ้น

๔. ออกขุนนาง พระยาศรีช้างนอกเมืองเขมราชู ๒ ฉะบับ ๑
 ส่งเงินรายพระยามหาอำมาตย์ไปชำระหนี้จากข้าช่างเงิน ๒๐๐ ชั่งเศษ
 ฉะบับ ๑ ขอราชวงศ์เป็นอุปราช ขอราชบุตรเป็นราชวงศ์เมืองอำนาจ
 เจริญ กับทูลพระศรีสุนทรเทพปลัดเมืองอภัยธานี พระพิศาลศิริ
 เจ้าเมืองลัษแล พระยาปลัดเมืองโคราช พระปลัดเมืองปราจีนบุรี
 พระอัครกษัตริย์บาลลงมาเข้าในการไต่กันต์

๕. พระอินทร์อ่านบทออกหลวงไกรนารายณ์ ๓ ฉบับ ๆ ๑ ว่า

ลงลงมาแต่เมืองเมืงยกตา วันพุธขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ๒๕
 ข้าหลวงกับนายเล็กลำบ่วยต้องเข้ามาส่ง แล้วคอยรับกับทันเอนอยู่บ้าน
 ลำดำ ระบุว่า กับทันเอนมาถึงจักคนล่องหน้าไปเข้าแดนก่อนภายหลัง
 เขาจึงจะตามไป ให้คนทางทางบอกเขาไว้จะขึ้นไปสองกลอง กับพระยา
 ภาณุบริรักษ์บอกอาการ หลวงนราเข้ามา กับจักคนไปรับข้าหลวง ระบุว่า
 แล้วทูลพระเสนาหาหมตรีผู้ช่วยเมืองนครกับปลัดเมืองภาณุพนิชย์ มา
 เฝ้าในการไต่กันต์ กับทูลว่าพระสุวรรณหิรัญกระเหรี่ยงเจ้าเมืองสังขละบุรี
 คุมเครื่องราชบรรณาการเข้ามาเฝ้าทูลละอองฯแต่ก่อนเคยเฝ้าที่พระที่นั่ง
 สุทโธศวรย์ ครั้นจะโปรดให้เฝ้าที่ใดแล้วแต่จะโปรด โปรดเกล้าฯให้
 เฝ้าวันอังคารที่พระที่นั่งสุทโธศุภนิเวศน์ปราสาท แล้วรับสั่งให้กรมหมื่น
 นเรศวรไปทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯให้ จักขอผ้าพระราชทานในการไต่กันต์นี้

๖. พระยาพิพัฒน์โกษาทูล พระยาพิพิธพิสัยสุนทรภาร ผู้ว่า
 ราชการเมืองตราดมาเฝ้าในการไต่กันต์

๗. เข้าวันนี้แห่ชิงช้า พระยาจำแลนบดีเป็นผู้แห่

วัน ๓๕ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑. รับคำโทรเลขเรือออกไปลำหนึ่ง

๒. ท้าวราชกิจถวายคันทันหึงสีทองสุลฝรั่งเศส เป็นหนังสือขอ
 เจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องขอกำหนดการไต่กันต์ ขอให้ห้ามปรามคน
 อย่าให้เบียดแซกผ่านกระบวนและอื่น ๆ เขาตอบจะทำตาม คักสำเนาไว้
 ไม่มีราชการสิ่งใด วันขึ้นพระ

วันที่ ๔๒ ก่ำ ปีมะเส็ง สัปดาห์ที่ ๑๒ เดือน ๑๒ ๒๕๐๐

๑) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริให้กรมศิลปากร จัดทำโครงการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญของชาติ โดยให้กรมศิลปากร จัดทำโครงการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญของชาติ โดยให้กรมศิลปากร จัดทำโครงการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญของชาติ

๓. รัชกาลที่ ๖ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วรดิษฐ์) ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้
เล่นในการฉลองวัดนิเวศธรรมประวัตินั้น ท่านให้พระสุนทรราชวงศา
พระสุนทราภรณ์ทำบุญขึ้นฉะบับ ๑ ของชำรุดขาดมาก กวายนิดไม่ได้เล่น
มากกว่า ๘ ปีแล้ว จะขอรับพระราชทานสร้างขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง

๓. มีพระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาสุรวงค์ขึ้นปี ๑ พระราชทาน
พระบรมราชานุญาต ให้สร้างขึ้นตามพิธี

๔. พระราชหิตถิงเจ้าพระยาภาณวงศ์ว่าทวยกองสุลเยอมนั้นจะ
ขอเฝ้าถวายพระราชสาสน์ ขอฉกัไปงานโสกันต์แล้วจึงจรรยไค

๕. เมื่อก่อนเสด็จออก เปลี่ยนนภรยาพระยาภัสร์นำบัญชาซึ่งที่
จะแถมพกโสกันต์เข้าไปทูลเกล้าฯ ถวาย บ่าย ๕ โมง เสด็จออกพระที่นั่ง
สุทไธสวรรย์ทอดพระเนตรแห่งชิงช้า พระยาจำแลนรับพระราชทานผล
ภักดีพฤกษ์แล้ว หิ้วเมืองเฝ้า เสด็จกลับทางหน้าวัดพระแก้วเข้าไปทอด
พระเนตรเขาไกรลาส เวลาทุ่มเศษเสด็จกลับขึ้น

วันที่ ๑๐ ! ๒๕๖๓ ปี ๒๕๖๓ สำนักรักษา ๑๒๔๐

๑. วัฒน เชนวนทิงนำวังกายพระราชพิสัยโสภณ เจ้าพนักงาน
จัดการพระที่นั่งกสิกรรมหยาปราสาท และที่เขากองลาดพร้อมทุกพนักงาน

ตามอย่างพระราชพิธีโสกันต์ใหญ่ รับสั่งให้กรมหมื่นนครสวรรค์
กรมพระให้ทำบุญชุกทำเขาไกรลาสมาถวาย จะพระราชทานรางวัล
และรับสั่งกับสมเด็จพระองค์น้อย ให้ท่านทำบุญซึ่งที่ทำการในท่านมา
ถวายด้วย ในกลางวันไม่มีราชการอะไร เวลาเกือบค่ำเสด็จออกทาง
ประตูพรหมชั้นเขาไกรลาสทรงทศเทียมนเครื่องนมัสการบนบุษบกกลางและ
เครื่องทองน้อยที่บุษบกด้านเหนือ ด้านใต้ แล้วพระราชมัญ ๔ รูป เจริญ
พระพุทธมนต์ แล้วเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งสุทิลทศพรปราสาททรงทศเทียมน
เครื่องนมัสการพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จนนางขึ้นไปแล้ว พระนิทร
ทุก พระสุวรรณคิริระเหียงเผ่าถวายเครื่องราชบรรณาการ แล้ว
ไปรคเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานแจกเสื้อ ผ้า หวีเมืองชั้นนอก ประเทศ
ราชตามผู้ใหญ่ผู้น้อยตามบัญชีกะ ภายหลังไปรคเกล้า ฯ ว่าหวีเมือง
ชั้นในเขาสมโภชมาก ควรจะแจกให้เขาด้วย จึงไปรคเกล้า ฯ
ให้แจกพรุ่งนี้เช้า เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระสวคมนต์จบแล้วเสด็จขึ้น

๒. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์อิฟนิ่งเดรส
ทรงเครื่องราชอิสริยยศมหาวรรณ เจ้านายสวมเสื้ออิฟนิ่งเดรส ติด
ตรา แต่ข้าราชการสวม ฟรอกโค้ตด้วยไม่มีหมวย วันนี้ สมเด็จพระ
พระองค์น้อย ท่านมาประทับที่เขาไกรลาส ภาให้ผู้กองเกณฑ์เครื่องกล
มาแต่งวางที่ทุก ๆ แห่งนรอบเขา เป็นเรื่องต่างๆ

๓. รับริไปทความกรมพระกลาโหมเดือนอ้าย ความ เกิม ๓๘
ใหม่ ๔ รวม ๔๒ นั้น แล้วเก่า ๕ ใหม่ ๓ รวม ๘ คงค้างเก่า ๓๑ ใหม่ ๑
รวม ๓๒ เรื่อง มีหนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์นำด้วย

๔. รับริไปทพระพิเรนทรเดือนอ้าย เกิม ๒๘๗ ใหม่ ๕ รวม

๓๐๒ หิน แล้ว ๒ คงส่งปรับ ๙ ลูกขุนปรับ ๙๐ ชำระ ๑๓๐ รวม
๓๐๐ งกชำระ ๑๙^(๑)

วัน ๑๑ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาเช้า ๒ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสน์ท่าช้าง ทรง
จุกเทียนเครื่องนมัสการทรงศีลแล้วถวายเทียนชนวน กรมพระปวเรศ
วิทยาลัยการช่างทรงจุกเทียนไชย แล้วเลี้ยงพระฉัน แล้วทรงถวายไถ่ยาม
พักรของกรมพระปวเรศวิทยาลัยการช่าง แล้วไปรบกเกล้า ฯ ให้พระองค์
เจ้าศรีวิชัยลักษณถวายค่าไป รวมพระสงฆ์ ๖๐ รูป แล้วทรงจุกเทียน
เครื่องนมัสการบนเตียงสวด พระราชาคณะสวดทองภาณ แจกเสื่อผ้า
ห่มเมี่ยงแล้วเสด็จขึ้น เสด็จขึ้น ทรงฉลองพระองค์ฟรอกโค้ด ทหารสตา
นพรัตน์ เจ้านายข้าราชการตามธรรมเนียม บ่าย ๒ โมงครึ่งกรมหมื่น
นเรศวรมาทูลวังสมนต์เฝ้ากรมพระแล้วเข้าไปพร้อมกันทูล คอยนำกระบวณ
เข้าไปในวังอยู่ที่ประตูสำราญ บ่าย ๓ โมง เสด็จลงท้องถนนแล้วเรียก
กระบวณ เจ้าคุณกลางเจ้าคุณเปาเป็นผู้ประคองพระเจ้าลูกเธอ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สั่งพระเจ้าลูกเธอลงพระราชยานเดินกระบวณ แล้ว
เสด็จออกทางพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงพระราชยานเสด็จพระราช
ดำเนินมาคอยรับกระบวณที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมขประสาท ครั้นกระบวณ
มาถึงทรงรับพระภรรยาเจ้าลูกเธอ แล้วเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งสุทไธสน์ท่า
ช้าง ทรงพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ เวลาบ่าย ๕ โมงครึ่งพระสวทมนต์
จบแล้ว เสด็จมาส่งแห่บนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมขประสาทแล้ว เสด็จ

(๑) บอดไม่ตรง

เข้าไปรับกระบวนที่ทองฉนวนตามเคย ครั้นทรงรับพระกรพระเจ้าลูกเธอ
แล้ว ทรงแจกเงินส้มเค้จกรมพระกรมหมื่นนเรศวรและคู่เคียงแล้วเสด็จขึ้น
คู่เคียงครั้งนี้ คู่ที่ ๑ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์
คู่ที่ ๒ พระยาภาสกรวงศ์ พระยาศรีสุรราช คู่ที่ ๓ พระยาเพชรบุรี
พระยาราชบุรี คู่ที่ ๔ พระยานานาพิภบาลี พระยาไชยสุนทร คู่ที่ ๕
พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาอาหารบริรักษ์ คู่ที่ ๖ พระยาสมุทรสาคร
พระยาอมวิสัยสรเดช อนึ่ง เมื่อวันนั้น รับสั่งกับสมเด็จพระกรมหลวงให้
บอกเจ้านายมาช่วยกันเลี้ยงพระเวลาเช้าทั้งสามเวลา ด้วยไม่เคยเสด็จ
ออก อนึ่ง เมื่อสวดมนต์บ้ายวนนั้น ที่เขาไกรลาสรับสั่งให้พระองค์เจ้า
สวัสดิโสภณไปจุดเทียนนมัสการ บ่ายวันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรงพระกรุณาเขียนทอง ฉลองพระองค์เยียรบับ เครื่องราชอิศริยยศ
สายสพายมหาสักราการ พระสังฆาตุดุจหมเกล้า เจ้านายหมู่เยียรบับ
เขียนทอง เสื้อเข็มขาว คาคกรุย เจ้านายผู้ใหญ่ที่มคาศำรพหน้า
ข้าราชการเสนาบดีกับขุนนางพานทอง ขุนนาคาลหน้าโรงทองทำด้วยไม้
ชนิดใหม่แทนคาลาปูน ขุนนางผู้น้อยและหัวเมืองหน้าเก้าอี้ในสนามหญ้า
ต่อคาลาออกไป ที่หน้าพระที่นั่งใหม่อีก ๒ คาลา เจ้านายข้างในประทับ
คาลาหนึ่ง พวกเจ้าจอมมารตาเก่าและราชินิกุลคาลาหนึ่ง คนยุโรป
คู่ที่โรงทอง การเล่นต่าง ๆ ดังตามเคย

วัน ๑๒ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย ๒ โมงครึ่ง ไปที่ประตูลาศสำราญ คอยนำกระบวนเหมือน

วานนี้ บ่าย ๓ โมงเดินกระบวนถึงพระที่นั่งอาภรณ์พิโมข พระราชยาน
ประทับเกย ไปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นนอทิศถวายพระรูป บ่าย ๕ โมง
สวดมนต์จบแห่กลับ เมื่อจะเดินกระบวนชักพระรูปอีกพระรูปหนึ่ง วันนี้
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงสายสร้อยจุลจอมเกล้าด้วย
ทั้ง ๒ องค์ แต่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารทำในนี้ กลางวันไม่มี
ราชการอะไร

วัน ๑๓ ค่ำ ปีมะแม สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกทอดพระเนตรเขาไกรลาสพร้อมด้วย
ข้างใน กรมหมื่นนเรศวรเสนาสายสร้อยเพชรเข้ามาถวายทอดพระเนตร
เวลาบ่าย ๒ โมงครึ่งกระบวนเข้าไปคอย เวลาบ่าย ๓ โมงแห่มาทรงฟัง
พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เวลาบ่าย ๕ โมงแห่กลับ

วันนี้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ มีหนังสือมาทูลเกล้า ฯ ถวายฉบับ ๑
ว่าเรือรบอเมริกันเข้ามาลำหนึ่ง ถึงกรุงเทพฯ ฯ ทอดอยู่หน้าบ้าน
กงสุลอเมริกัน เช้าวันนี้มาทูลว่าไม่มีธุระอะไรมาเยี่ยมกงสุลตาม
ธรรมเนียม เวลาบ่ายจะขอเข้ามาทูลด้วย

วัน ๑๔ ค่ำ ปีมะแม สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

วันนี้ ๑๑ โมงครึ่งกระบวนแห่พร้อมทั้งพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เวลา
บ่าย ๑ โมงเศษเสด็จออกส่งพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศิริวิไลยลักษณลงพระยาน
มาศ แล้วเสด็จพระราชดำเนิน ทางหน้าพระที่นั่งใหม่ ไปพระที่นั่ง
อาภรณ์พิโมขแล้ว จึงได้เดินกระบวน พระเจ้าลูกเธอเสด็จขึ้นแล้วทรง

ผลิตเครื่องทรง ๆ เครื่องถอกแล้วเสด็จออกไปทรงศีล แล้วพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงถวายของไทยทาน โปรดให้พระองค์เจ้าศรีวิชัย
ลักษณะ ถวาย ๑๐ รูป แล้วเจ้าพนักงานภูษามาลาแบ่งพระเกษาคาม
ธรรมเนียม เวลาเช้าโมง ๑ กับ ๓ นาที ได้พระฤกษ์พระราชทานน้ำพระมหา
สังข์ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรคฤดาพิศาล
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์
พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมขุนภูวนัยนฤบาล จรดพระกัณไกร แล้วหลวง
เทพาภรณ์ ถวายพระกัณบิตต่อไป ครั้นได้กัณฑ์เสร็จแล้ว โปรดให้พระ
บรมวงศ์คานวงศ์ เลี้ยงพระสงฆ์ แล้วพระพิมลธรรมคัมภีรน้อย เสด็จ
ไปคอยรับพระกรพระเจ้าลูกเธอที่เขาสกลาศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระ
กรมพระสังฆราชยานที่เกษพระที่นั่งอาภรณ์พิโมข ครั้นพระเจ้า
ลูกเธอประทับเกษแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เข้าประทับที่สงฆ์ ๆ หน้าออก
จากปากสัตว์ ทั้ง ๔ เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน
น้ำพระเต้าต่าง ๆ และน้ำพระมหาสังข์อย่างตามธรรมเนียมแล้วโปรดเกล้าฯ
ให้พระบรมวงศ์คานวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ถวายน้ำต่อไป ที่ ๑ กรม
พระราชวังบวร ที่ ๒ กรมหลวงวรคฤดา ที่ ๓ สมเด็จพระกรมพระ ที่ ๔
กรมขุนภูวนัย ที่ ๕ กรมขุนบดินทร ที่ ๖ กรมขุนเจริญ ที่ ๗ สมเด็จพระ
กรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ ที่ ๘ สมเด็จพระองค์น้อย ที่ ๙ กรมหมื่นนเรศวร
ที่ ๑๐ กรมสมเด็จพระสุภาวดี ที่ ๑๑ พระองค์เจ้าแม่เย็น ที่ ๑๒
พระองค์เจ้าเสวยม ที่ ๑๓ พระองค์เจ้าสุปงกษ ที่ ๑๔ พระองค์เจ้ายิ่ง

เยวลักษณะ ที่ ๑๕ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ที่ ๑๖ เจ้าพระยาสุรวงศ์ ที่ ๑๗ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ที่ ๑๘ เจ้าพระยาธรรมา ที่ ๑๙ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ ที่ ๒๐ เจ้าพระยามหินทร ที่ ๒๑ เจ้าคุณกลาง ที่ ๒๒ เจ้าคุณเปา แล้วเสด็จขึ้นเปลี่ยนเครื่อง ขณะเมื่อเจ้านายข้าราชการถวายทานนชา พระเจ้าลูกเธอทรงหนาวมาก พอหมกกริบให้เสด็จขึ้นเปลี่ยนเครื่องเสีย พราหมณ์ห้าตนได้ถวายน้ำไม้ ต่อทรงเครื่องแล้วพราหมณ์จึงได้ไปถวายน้ำต่อภายหลัง

ครั้นทรงเครื่องเสร็จแล้วโปรดให้ท่านเจ้าพระยาสุรวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ไปรับเสด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีพราหมณ์โหรนำเสด็จ ครั้นถึงประตูสมเด็จกรมพระวังหลวงแห่งพระองค์เป็นพระอิสริยยศ เสด็จมารับที่ประตู ขณะนั้นโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นมหิศรดาบพระรูปฯ ห้าง แล้วเสด็จเข้าไปดูเทียบนมัสการพระอิสริยยศแล้ว เสด็จเข้าไปทรงเครื่องให้วิมาน

ครั้นเวลาเช้า ๓ โมง ทรงเครื่องทันแล้วทรงชฎามงกุฎทรงเข็ม สมเด็จพระที่นั่งพระที่นั่งให้เจ้าพระยาทั้งสองทางประตูหลังเขา กรมหมื่นมหิศรดาบพระรูปอีกพระรูปหนึ่ง แล้วเสด็จลงมาประทับเกย สมเด็จพระที่นั่งลงพระราชยานแล้ว เสด็จกระบวนเวียนเขา ๓ รอบ แล้วแห่กลับ เช้าวันนั้น กระบวนแห่เมื่อเวลากลับเปลี่ยนแต่งเครื่องสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นมารับเกยข้างใน

เช้าวันหนึ่งเจ้านายที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเสนาบดีเลี้ยงที่โรงกระสาปน์ใหม่ ข้าราชการผู้น้อยที่โรงกระสาปน์เก่า พระองค์

เจ้าภาพเป็นผู้อยู่เลี้ยงเจ้านาย เจ้าหมื่นสรวรเพธ เจ้าหมื่นศรีสรวรภษเป็นผู้อยู่เลี้ยงข้าราชการ บ่าย ๒ โมง สมเด็จพระที่นั่งพระกับเจ้าพนักงานกรมภูษามาหาเข้าไปทรงเครื่องพระเจ้าลูกเธอ เวลาบ่าย ๓ โมงครึ่งเกิดกระบวนบายวันขึ้นพระเจ้าลูกเธอทรงชฎา ๕ ยอด ครั้นเสด็จขึ้นเกยกุสุมหาปราสาทแล้ว เจ้านายข้าราชการขึ้นไปเวียนเทียนแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงหน้าพระมหาสังข์ทักษิณาวัตร และทรงเริ่มพระราชทานแล้วพระราชทานของสมเด็จพระเอกาทศธรรมทั้งเมล็ด ๔ วงสำหรับ ๑ พานมากทองคำลงยาราชาวดีเครื่องในพร้อมสำหรับ ๑ ชันหามีผ้าครอบขอกดอยลงยา ๑ หีบมากเสวยพานรองลงยาลำรับ ๑ บัวพระโอษฐ์ลงยา ๑ กาน้ำเสวย ทองคำมีตราพระเกี้ยว ๑ เงินพระคลังมหาสมบัติวันละ ๑๐ — เงินพระคลังในวันละ ๑๐ — รวม๓วัน — ๖๐ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่เสนาบดีเจมฉวาย คือ ที่ ๑ กรมพระราชวัง ที่ ๒ กรมหลวงวรคฤกษา ที่ ๓ สมเด็จพระที่นั่งพระ ที่ ๔ กรมขุนภูไทย ที่ ๕ กรมขุนขนิทร ที่ ๖ กรมขุนเจริญ ที่ ๗ ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่ ที่ ๘ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย ที่ ๙ สมเด็จพระที่นั่งพระยาที่ ๑๐ เจ้าพระยาสุรวงค์ ที่ ๑๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ที่ ๑๒ เจ้าพระยาธรรมมา ที่ ๑๓ กรมสมเด็จพระสุทนต์ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษแห่กลับวันขึ้นเจ้าพนักงานรับเงินสมโภชข้างหน้าที่แก่งวรสภาภิรมย์ พระยาภัสร์เป็นผู้นำของแถมพก ข้างในรับที่ปราสาท เปลี่ยนนกรยาพระยาภัสร์อีกของแถมพก

เย็นวันนี้ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยกับพระยามหามนตรีค้อพนเขา
ไกรลาศคำนับออกมาเล่นละครพระยามหามนตรีเมื่อกรุงพานชนมกินนร

วัน ๑๕ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย ๓ โมง ละครบนแท่นพร้อม ได้แห่ย้าย ๔ โมง พระองค์
เจ้าศรีวิไลยทรงชฎามงกุฎเก่า เวียนเทียนสมโภชแล้ว พระราชทานเงิน
และทรงเจิมเหมือนขวานนี้ แต่วันนี้หน้าไม้เสกจะมา เวลาเกือบย่ำค่ำ
แห่กลับ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นนริศกร มาถ่ายพระ
รูปอีกเวลา ๑ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นนเรศเข้าไปหยิบขของเครื่อง
ถม ให้เปลี่ยนกรวยพระยาภาสไปทำของแถมพกในวันพรุ่งนี้

ละครพระยามหามนตรีเล่นเหมือนขวานนี้

วัน ๔ ๖ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย ๓ โมง ละครบนเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๓
โมงครึ่ง เติงละครบนพระเจ้าลูกเธอทรงชฎาพระกลีบ แห่ไปถึงเกยพระ
ที่นั่งอาภรณ์พิโมขแล้วกรมหมื่นนริศกรถ่ายพระรูป แล้วพระบรมวงศา
หลวงค์ ข้าราชการขึ้นไปเวียนเทียนบนพระที่นั่งสุทไธสน์มหาปราสาท ขณะ
เมื่อสมโภชนี้ พระองค์เจ้าศรีวิไลยประสูติพลวตพระเคียร พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถอกพระชฎาพระราชทานให้ สมเด็จพระ
ไปคอยถวายทรงสวมที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมข ทั้งเสด็จไปพัก
อยู่ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมขครุฑหนึ่ง ทรงสบายแล้วจึงได้แห่กลับชักพระรูป

อีกพรรษหนึ่ง

อนึ่งเมื่อกำลังสมโภชอยู่บนปราสาทนั้น ทรงปรึกษากับสมเด็จพระ
เจ้าพระยา และเจ้าพระยาสุรวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ด้วยเรื่องออฟ
พีศเซอที่จะขึ้นไปเชียงใหม่ มีสเทศนอกซ์มาเตือนว่า ให้รีบจัดการ
เสียก่อนนั้น ท่านจะเห็นอย่างไร สมเด็จพระเจ้าพระยาท่านเห็นควรจะให้
พระยาเจริญเป็นข้าหลวงขึ้นไป ด้วยพระยาเทพเป็นธุระเรื่องความและใน
ข้ามเมืองเชียงใหม่ จะได้แก่ไข้แข็ง ส่วนพระยาเจริญเป็นผู้ทำ
หนังสือสัญญา มา ถ้าข้าชองอย่างไ้จะได้แก่ไข้แข็ง จึงรับสั่งถาม
เจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่า ที่เขาพูดนั้นว่าจะมาจัดเรื่องไร เจ้าพระยา
ภาณุวงศ์ทูลว่าที่เหมือนอย่างจะมาไข้ข้อสัญญา สมเด็จพระเจ้าพระยาว่าก็
จะได้พันบ่า แต่เจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าขอมไม่ได้ ก็ยังไม่ตกลงกัน
ทรงพระวิตกมาก

วัน ๕๖ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑ วันนั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จออกสั่งเวรทวารบาลพระที่นั่ง
อาภรณ์ พิโมขปราสาท แล้วทอดพระเนตรลครพระยามหามนต์รี เล่น
เรื่องเงาะ โรงปลุกสนามหน้าหน้าเขาไกรลาส เวลาเที่ยงเสด็จขึ้น

๒ เวลาบ่าย ๓ โมงแห่พระเกษาไปลอย ออกประตูศรีสุนทรลง
ท่าขุนนาง

๓ รับคำโทรเลขเรอมา ๒ ลำ

๔ เวลาบ่ายคำเสด็จออก ทอดพระเนตรลครบนพระที่นั่งอาภรณ์
พิโมขปราสาท จนเวลาบ่ายเสด็จขึ้น

วัน ๖๑๒ คำ ปี่ซาล สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐
๓

ท้าวราชกิจถวายสำเนาหนังสือมิสเตอร์นอกซ์ กงสุลอังกฤษว่าด้วย
การห้ามปรามคนในบังคับอังกฤษเรื่องโสกันต์เขาขอมทุกอย่าง เขาขอให้
คอเวนท์แมนต์ไทยเป็นธุระการณนข้างคือไม่มีใครข้องกันรักษาคืนตรา
ห้ามปรามเรื่องรื้อเรื่องมา และมีงว ปลูกโรงคร่อมถนน และการรุก
ประทัดเป็นที่นำกลั้วมารจะขึ้นเป็นอันตราย และทั้งของลงบนถนนเป็น
ที่โสโครก แล้วว่าด้วยถนนไม่ก็สะพานชำรุด ขอให้คอเวนท์แมนต์ไทย
เป็นธุระคิดทำขึ้นให้ดี แล้วมีพระราชหัตถ์ถึงพระยาวรวงศ์แห่งรัตนา
หนังสือกงสุลอังกฤษส่งไป ให้คิดจัดการเสียอย่าให้เขาติเตียนอย่างนี้
อีกได้

ย้าย ๔ โมงกรมท่านำพวกเรือรบอเมริกันเข้าไพรเวต

เวลาห้าโมงเสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสน์มหาปราสาท สวมมณฑลของ
พระพุทธปฏิมากรขึ้นห้ามสมุทรเงินหล่อใหม่แทนพระที่หายแล้วเสร็จ ได้
เขามาตั้งในการพระราชพิธีโสกันต์แล้วเลยผลของที่เคยว ครั้นสวมมณฑ
ลแล้วเสด็จประทับพลับพลาหยกหน้าโรงละครทอดพระเนตรละคร และทรง
รูกทอดไม้เพลิง เวลา ๕ โมงเสด็จขึ้น

วัน ๗๑๒ คำ ปี่ซาล สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาเช้าไม่ได้เสด็จออก ไพรตให้พระเจ้าลูกเธอเสด็จไปรูกเทียน
และปฏิบัติพระสงฆ์แล้วถวายของไทยทาน เวลาบ่ายเจ้าพนักงานเวียน
เทียนสมโภช

เช้า ๕ โมงเสด็จออกสังเวทเทวาทที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมข แล้ว

ทอดพระเนตรลคร แล้วพระราชทานความนิทานาภรณ์ พระยา
อินทราธิบดี ความชอบชำระผู้ร้ายลักพระ และผู้ร้ายต่างๆ หลายเรื่อง
เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จขึ้น

วัน ๑๖ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

พระองค์เจ้าประทุมสุริยวงศ์หมายถวายเป็นการกาหลยพระพุทธรูป
และพระสาวกวัณโศกธรรมประวัติ ได้ปรึกษากับพระสุพรรณรัตนพิจิตร
กิจจะแช่แท่นให้ทองน้อยลง พระสุพรรณไม่ยอมว่าแช่นั้นทองไม่ลงใน
พระ หมกสุญไปก้วยน้ำแช่น้ำซบแล้วไม่ทันค้วย เห็นว่าสักกาหลยไม่ได้
ค้วยทองไม่บ่าไปที่อื่น ๆ แกจึงคิดจะกาหลยแท่นพระให้บางหนอยให้ทอง
น้อยลง เกิมกระไว้พระประธานองค์พระหนัก ๘— แท่น ๕— พระ
สาวก ๔ องค์ละ ๕— ๘ องค์ ทอง— ๒— แท่น ๗— ละ ๓— รวมทอง ๔—
รวมทั้งหมด ๑๗— จะลดแท่นพระลง พระประธานจะกาหลยแต่
เพียง— ๑— แท่นพระสาวกกาหลยแต่เพียงแท่นละ ๒— รวม— ๑— รวม
ทั้งสิ้น ๘— กับจะคิดผ่อนค้วยเมื่อกาหลยอีก และพระคราวนี้เล็ก จะเข้า
มากาหลยโรงทอง

มีพระราชหัตถ์สั่งนักดินสอดชบไปว่า พระสาวก ๘ องค์จะตั้งตาม
ทิศนั้นให้ปักทอง กาหลยพระอรรคสาวก ๒ องค์เท่านั้น

พระยาอาหาร เขาเยียรบับมุ่งมาถวายทอดพระเนตร ๓ ผืน ทรงชื้อ

ไวทอง ๕ พันขาว ราคา $\frac{๑๐}{|}$ พันม่วง ราคา $\frac{๑}{|}$ พันแดง $\frac{๑}{|}$
รวม ๓ พัน $\frac{๑๑}{|}$ พระราชทานหนึ่งสี่สำคัญ

กรมหมื่นนเรศวรนำเรื่องราวลาว นายกองช่วย กองบ้าน เมืองหนองคาย เข้าชื่อกันขึ้นทูลว่าเลขชายหญิง ๓๐๐๐ เศษ กล่าวโทษพระยาประทุมเทวว่าคุมเหงแต่งคนไปปล้น ไม่ขอสมัครขึ้นเมืองหนองคาย ะมาขอขึ้นเมืองปราจีน สมเด็จพระเจ้าให้กรมหมื่นนเรศวรนำเข้ามาถวายเป็นไพร่เวทก่อนจะทรงพระราชดำริอย่างไรแล้วแต่จะโปรด และให้กราบทูลพระกรุณาว่า การครั้งนี้เป็นการใหญ่โตรวบรวมกำลังมาก ต้องทรงพระราชดำริมาก ๆ ด้วยการขัดทองเป็นกำลังแรง ที่จะยอมให้พวกเลขหมื่นมาเป็นกำลังเห็นจะไม่ได้ และก็เห็นการหนักมาหาการเบาประการหนึ่งอยู่บ้านเมืองไกล ถ้ามีราชการจะลำบากมาก โปรดให้มีมาทางราชการจะต้องเอาพระยาประทุมเทวมาถาม แล้วจึงค่อยผ่อนผัน จักเลขเหล่านี้ให้แยกย้ายกันอยู่ในหัวเมืองเหล่านั้น

ออกขุนนาง พระยาศรีหน้าพระยาไชยนาท พระยาอ่างทอง พระยานครนายก พระปรีชา พระสรวิศ กราบบทวายบังคมลาไปรักษาเมือง พระนรินทร์นำพระยาภาณุพนบุรี กราบบทวายบังคมลากลับไปเมือง

พระยาพิพัฒน์บ้านนอกเมืองจันทร์บุรี ๓ ระเบียบ ๆ ๑ ส่งด้วยระบิ
บิชาวคชบุคค บิฉลุณหคค เงิน $\frac{๑๓๗}{|}$ ไม้แดงระเบียบ ๑ จำนวน
บิมะโรง ๑๓๓๐ มะเส็ง ๑๓๓๑ เงิน $\frac{๑๓๒}{|}$ ระเบียบ ๑ ผลไม้ ๕ อย่าง

จำนวนปีระกา ๑๒๓๕ ปีข ๑๒๓๖ เงิน $\frac{๑๑}{1}$ กับส่วยไม้ ๕ อย่าง
เมืองชลุงทวย แล้วนำพระยาจันทบุรี พระยาตราษ พระยาระยอง
พระยาปางละมุง พระยาชลุง พระปลัดจันทบุรีเขตต์ กราบถวายบังคมลา
กลับไปบ้านเมือง พระราชทานพรพอกหัวเมืองทั้งปวงมาช่วยการไต่กันต์
ครั้งนั้นแล้วขอบใจทุกคน กลับไปให้มีความเจริญอุสาห์รักษาบ้านเมือง
ให้เรียบร้อยเถิด

พระองค์เจ้ากาพย์มีจดหมายทูลว่า เจ้าพระยาภาณุวงศ์ให้พระยา
ศรีธรรมสาส์นมาแจ้งว่า ท่านเหล็กขงจะได้ออกที่ปากน้ำบาง ปกงนั้นได้
ทำแล้ว ขอบใจอันลอฟต์สไป่ยกเสากว่าจะสำเร็จ โปรดให้ไปทำ

วัน ๒๒ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาเช้า ๕ โมง โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระแท่นพระองค์
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลย์ ถวายพระรูปทรงมงกุฎเกล้า ถวาย ๒
พระรูป ยืน ๑ นั่ง ๑

กงสุลเยอรมันเฝ้าถวายพระราชสาส์นของเฮมเปอเวอเยอรมันคอบ
ขอบพระทัยที่พระราชทานของเจ้าที่แต่งงานใหม่ ๒ องค์ ลงวันที่ ๒๖
ออกโตเบอ ๑๘๗๘ ฉะบับหนึ่งหนังสือปรีนส์เฟรเดริกชาลกับมาเรียแอน
ขอบพระทัยที่ไคของลงวันที่ ๒๖ เหมือนกัน ฉะบับหนึ่งหนังสือปรีนส์เฮล
วสแซกเคอริ ลงวันที่ ๒๗ ออกโตเบอ ฉะบับหนึ่งหนังสือปรีนซ์ชอลิส
เบ็กแซกเคอริ ลงวันที่ ๒ โนเวมเบอ ขอบพระทัยที่พระราชทานของ

พระองค์เจ้าเกษมสันต์จดหมายถวาย ถวายพระองค์เจ้าไชยานุชิต

ฟ้องว่าข้าพเจ้าขอขนาแต่ไม่ถูก เขาตัวขวามาถามรับเป็นสัตย์แล้วทุก
ปากเปล่าขอให้ มีพระราชอาญา ถ้าตัวจะทำเองกลัวจะเป็นที่สงสัยแก่
ผู้อื่นไป รับสั่งว่าไม่เป็นไรให้เขียนเสียสัก ๕๐,๖๐ ที่ก็แล้วกัน ขอ
กรมหมื่นพิชิตไปเป็นผู้นงควย

ออกขุนนาง พระยาศรีนำพระยากำแพงเพชร พระยาอุตรการ
โกศล กราบถวายบังคมลาไปเมือง กับพระพรหมยกระบัตรโคราช
เข้ามาเฝ้ามาว่าความ พระยาพิพัฒน์อำนาจเมืองนครไชยศรี ผู้ร้าย
ปล้นรายหนึ่ง

วัน ๓๒ ค่ำ ถึง วัน ๕๑ ๑๕ ไม่ไ้ทำอะไรไป

วัน ๖๓ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย ๒ โมงเสด็จพระราชดำเนินกลับจากเกาะบางป็นถึง
ท่าราชวรดิษฐ์เวลาบ่าย ๓

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือ (๑) เรื่องเรือรบฝรั่งเศสมาถึง (๒)
หนังสือกงสุลอังกฤษมาถึงกรมท่า ให้ช่วยนำหนังสือทูตเกล้า ๆ ถวาย
(๓) หนังสือกงสุลอังกฤษเรื่องถามข่าวปรีณิสต์แอลิสทาย (๔) หนังสือ
กงสุลฝรั่งเศสขอปรึกษาที่จะพาพวกเรือรบเข้า

พระราชหัตถ์เลขาถึงพระยาพิพัฒน์ ให้จัดการรับพวกเรือรบ
ฝรั่งเศส

วัน ๗๔๓ คำ ปี่ชาล สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย ๒^๒ โมงเศษเสด็จออก เวลาบ่าย ๔ โมงเศษพระองค์เจ้า
 ทัพย์ภะรณกรณีย์ พระยาอนุรักษราชมณเฑียร พระยาพิพัฒน์โกษา
 เจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำกงสุลฝรั่งเศสและพวกเรือรบฝรั่งเศสเข้า
 เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในห้องน้ำเงิน พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร

เวลาค่ำเสด็จออก ชุนนางเฝ้า

หนังสือพระยาอินทราธิบดีศรีราชรองเมืองฉวาย (๑) คำปรึกษา
 วางบทความเงินห้างยี่งเงินเซยมวดยตาย (๒) คำปรึกษาวางบทความ
 เงินหลชกเงินหลปลอมเป็นพระคาย

พระอินทราชเสนี ฉวายสำเนาหนังสือพระเกโตศวรินทร์ ถึง
 เจ้าพระยาสุรวงศ์ยอกอการเจ้าพระยาไท

พระยาพิพัฒน์โกษา ฉวายหนังสือว่าท่วยกงสุลฝรั่งเศสขอกมา
 ว่าขอพักเชอเรือรบจะทูลลากลับ

วัน ๑๔๓ คำ ปี่ชาล สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายสามเก็จกรมพระเฝ้าไปรเวทที่ห้องเสวยชั้นล่าง พระที่นั่ง
 พระบรมราชสถิตยมโหฬาร

เวลาค่ำเสด็จออกชุนนางเฝ้า พระยาเจริญราชไมตรี หลวงสุจริต
 วิจิตรัย หลวงวินัยนิตศาสตร์ หลวงเสนีพิทักษ์ หลวงเพ็ชฌุแสน กราบ
 บังคมลาไปราชการในเมืองเชียงใหม่

วัน ๔๔๓ คำ พระราชทานเงินพระยาเจริญ ๒๐ ชั่ง

เวลายามเศษเกิดเพลิงไหม้บ้านนายจันนิมวิกรมคำ ... เวลาถึง

ไฟไหม้ พระองค์เจ้าประจักษ์มัย ในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล
ชั้นพระชนม์ เพราะวรรณโรคภายใน

หนังสือพระยาอินทรเทพถวาย เรื่องนายเล็กถูกคิตายเมื่อลงแขก
นวกเข้า

พระราชหัตถ์ถึงพระยามหามนตรี ให้พระยาราชวังเมืองพันไทย
วัน ๒๓ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายเสด็จออก พระยาศรีสิงห์เทพเผ่าถวายร่างทองตรา ถึง
พระยาเทพประจักษ์ เรื่องเชียงใหม่ที่นำไปถวายสมเด็จพระบรม
เวลาค่ำเสด็จออกขุนนาง ไม่มีราชการอันใด

พระยาศรีสิงห์เทพถวายหนังสือสมเด็จพระเจ้าพระยาเรืองฤทธิ์มิตรา
ถึงพระยาเทพประจักษ์ ฉบับใหญ่ ๑ ไปรเวทฉบับเล็ก ๑

พระยามหามนตรี ถวายหนังสือขอเพิ่มคนที่จะไปรักษาในการเสด็จ
พระราชดำเนิน ขาง ปีนี้อีก เช่น ๒๕๐ คน และขอเพิ่มเบี้ยเลี้ยงและ
เงินเดือนด้วย

สมเด็จพระมหาลงถวายหนังสือ เรื่อง หม่อมเจ้าหญิงสุพรรณประไพ
สิ้นชีพิตักษัยด้วยโรคทรพิษ

พระราชหัตถ์ถึงพระยาราชวรานุกูล ให้มอบทินาพระราชทาน
พระองค์เจ้าศรีวิไลลักษณ์

วัน ๓๓ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายเสด็จออก เวลาค่ำไม่เสด็จออกขุนนาง ทรงพระค
บถ

หนังสือกรมหมื่นนครสวรรค์

พระราชหัตถเลขาถึงพระยาเทพประทุม เรื่องเมเยอสตรีทกับข้า
หลวงจะไปเมืองเชียงใหม่

วัน ๔๑๓ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายเสด็จออก เวลาค่ำไม่เสด็จออกขุนนาง ทรงอยู่
พระค

วัน ๕๑๓ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายเสด็จออก เวลาค่ำไม่เสด็จออกขุนนาง ทรงอยู่
พระค

พระราชหัตถเลขาพระราชทานที่นาแก่พระองค์เจ้าศรีวิชัย

พระราชหัตถเลขาถึงเรื่องราวหม่อมมร

วัน ๖๑๓ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายเสด็จออก เวลาค่ำไม่เสด็จออกขุนนาง ทรงอยู่
พระค

หนังสือพระองค์เจ้าภาพย์ กระหนกรัตนถวายนัฏฐิ์ขึ้นสิ่ง ของ เบ็

เทือก

วัน ๗๑๓ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระ

ราชทานเบี้ยหวัดมหาดเล็กแล้วเสด็จขึ้น คำไม่เสด็จออก

พระราชหัตถ์ถึงพระยาพิพัฒน์ เรื่องเยเนอรัลแกรนจะเข้ามา
กรุงเทพฯ ๑ ให้จัดการรับรอง

พระราชหัตถ์ถึงพระยาพิพัฒน์ ให้ตอบกงสุลอเมริกันเรื่อง
ราชทูตที่จะไปอเมริกา

วัน ๑๓ คำ ปีชลา สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐
๑๐

เวลาบ่ายเสด็จออกในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร สัมเ็จ
กรมพระเจ้าพระราชทานเบี้ยหวัดพระบรมวงศานุวงศ์ ฝ่ายหน้า เวลา
เสด็จออกขุนนางเจ้า พระยาศรีสังหเทพทูลนำพระสุริวงศา ๑ พระยา
นครสวรรค์ ๑ หลวงยกกระบัตรเมืองสุโขทัย ๑ กราบบถวายบังคมลา
ไปบ้านเมือง กับหลวงอนุชิตพิทักษ์ ๑ หลวงภักดีณรงค์ ๑ กราบบถวาย
บังคมลาไปราชการเมืองหนองคาย พระยานรินทรเสด็จนำพระศรีสุพรรณ
ทิษฐาน์ ปลัดเมืองกาญจนทิษฐาน์กลับไปบ้านเมือง แล้วพระราชทานสัญญา
บัตรตั้งหลวงอภัยพิทักษ์เป็นหลวงวิจารณ์พยุหผลปลัดเมืองพยุหคิรี ๑
ปลัดซ้ายเมืองลำเนาหนองปรือ เป็นพระประจักษ์ตรงค์ เจ้าเมืองชานุมาน
มณฑล ๑ หลวงชุมพลภักดีเป็นพระนิคมบริรักษ์ เจ้าเมืองเสลภูมิ ๑
ท้าวแก้วเป็นพระบำรุงนิคมเขตต์ เจ้าเมืองจำปาสก ๑ เพี้ยเมือง จันเป็น
พระจันทรวงศาเจ้าเมืองพนานคณิกม ๑

หนึ่งสือพระศรีกาฬสมถวาย

พระสุริยภักดีถวายหนึ่งสือขอรับพระราชทานเลข

วัน ๒๑๓ ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑๑

เวลาบ่ายเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระยาศรีสังหเทพ
ทูลนำเจ้าอุปราชเมืองหนองคายเฝ้าถวายต้นไม้เงินทอง

พระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระบรมพระเชษฐาธิราช

พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาสุรวงค์ เมืองเมืองไทย

วัน ๓๑๓ ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑๒

เวลาบ่ายเสด็จออก เวลาค่ำออกขุนนาง พระยาศรีอานนทเจ้า
เวียงจันทน์ทูลบอกส่งสำเนาหนังสือขี้เฒ่าที่มาทูลขอกฎหมาย เวียง
พระมาเจมาตีเชียงใหม่ เป็นคนทหารถึง ๖ หมื่น กับทูลนำพระยา
พิพิธ ๑ พระยาสุวรรณโลก ๑ กราบถวายบังคมลากลับไปบ้านเมือง
พระยาพิพัฒน์ทูลเรื่องกงสุลเยอรมันขอเฝ้าทูลลา

พระองค์เจ้ามยุรฉัตรมาทูลถวายหนังสือกรมพระปวเรศเรื่องพระ
สงฆ์ที่ไปเกาะบางปะอิน

พระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระบรมหลวง ให้ชำระหม่อมเจ้าน้อย
ในกรมขุนอิศราธิราช

วัน ๔๑๓ ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑๓

เวลาบ่ายเสด็จออกตามธรรมเนียม เวลาค่ำเสด็จออกขุนนาง ไม่
มีราชการสิ่งใด

วัน ๕๑๓ ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

๑๔

เวลาบ่ายเสด็จออกตามธรรมเนียม เวลาค่ำไม่เสด็จออกเล็ก
ขุนนาง

วัน ๖^{๑๔} ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ทำ
ราชวรคิยฐาน์ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เจ้าพระยาสุรวงศ์
ไวยวัฒน์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี กับข้าราชการทั้งปวง เฝ้า
ส่งเสด็จพระราชดำเนิน และพระราชทานสัญญาบัตร ทวงเงินสุรเกษรณชาติ
เป็นพระสุพรรณไมตรี แล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงเรือพระที่นั่ง ไสภณ
ภควดี ไซ้จักรไปไต่ ๔ ชั่วโมง ถึงฉนวนพระราชวังเกาะบางยี่สิบ เวลา
บ่ายเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรงานที่วัดนิเวศธรรมประวัติ แล้ว
ประทับแรม ณ พระที่นั่งวโรภาศพิमान

วัน ๗^{๒๔} ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาเที่ยง เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการวัดนิเวศธรรม
ประวัติ เวลาบ่าย เสด็จกลับพระที่นั่งวโรภาศพิमान

วัน ๑^๓ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาเที่ยงเศษเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรงานที่วัดนิเวศธรรม
ประวัติและพลับพลาโรงโขนเหมือนวันก่อน เวลาเย็นมีสวดมนต์ที่ตำหนัก
ในสวน เวลา ๕ โมงเศษ เกิดวิฤทธกัมม์ที่หลังบ้านพระยามหามนตรี ๗ ขั้ว
มาชำระแล้วลงโทษตามรับสั่ง และมีประกาศออก ๒ ฉบับ ๗ แห่ง
พระยามหามนตรีเป็นผู้รับสั่ง ห้ามมิให้คนเสพยาสุรา และมิให้อาหารชวน

วิวาท ครอบครองสิ่ง พระองค์เจ้ากาพย์กระตกรัตน์ และพระยามทามนคร
 รัชพระบรมราชโองการ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดยิงนกยิงปืนในจังหวัดแขวง
 พระราชวังเกาะบางปอน

วัน ๒๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย เสด็จทอดพระเนตรงานที่วัดนิเวศธรรมประวัติ เมื่อเวลา
 ประทับอยู่บนกุฏิสมาธิ เกิดเพลิงไหม้ที่โรงเงินอาศรัยอยู่ริมวังกรมหมื่น
 พิชิตปรีชากร จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับให้ช่วยกันดับเพลิง
 เพลิงไหม้ ประทับแรมในพระที่นั่งแ่งในพระอุทยาน เวลาวันนั้น สมเด็จพระ
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ เสด็จตามเสด็จพระราช
 ดำเนินขึ้นมาถึงเกาะบางปอน

วัน ๓๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย เสด็จทอดพระเนตร งานวัดนิเวศธรรมประวัติตามเคย
 เหมือนวันก่อน

วัน ๔๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร งานวัดนิเวศธรรม
 ประวัติ เหมือนวันก่อน

วัน ๕๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย เสด็จพระราชดำเนิน ทอดพระเนตรงานที่วัดนิเวศธรรม
 ประวัติ เหมือนวันก่อน

วัน ๖๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่าย เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรงานที่วัดนิเวศธรรม
ประวัติ เหมือนอย่างวันก่อน ครั้นเสด็จพระราชดำเนินกลับประทับเสวย
แล้ว สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งได้มาถึงเกาะบางยี่สิบ
ในวันนั้น และเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ ขึ้นมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อ
สมเด็จพระยาฯ ออกจากที่เฝ้าแล้ว เสด็จพระราชดำเนินประทับที่ศาลา
หน้าพระที่นั่งวโรภาศพิมาณ มีสัพเพณีนอกซ์ บุตรสาววงศ์สุทนต์
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในที่นั้นแล้ว เสด็จขึ้น

วัน ๑๙ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาวันเช้า เสด็จออกเสด็จขึ้น รัชพระพุทธรูปปฏิมากรและรูป
พระบรมศาสดาและพระสาวก ๘ และพระบรม ๑๐๘ สมุท และพระสงฆ์
๑๐ รูป ขึ้นไปพักที่วัดเชิงเลนเกาะใหญ่

วัน ๑๐ ค่ำ ถึง วัน ๕ ค่ำ ไม่ได้จดไว้

วัน ๖ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาเช้า ทรงบาตร พระสงฆ์ ที่รับของไทยธรรมที่พลับพลา เข้า
รับในสวนในพระราชวัง เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย
๕๘ รูป มีหม่อมเจ้าพระพุทธรูปบาทนัสนั่นเป็นประธาน ซึ่งได้
สวทมนต์ในพระอุโบสถเมื่อเวลาเย็นวานนั้น ไปรับพระราชทานฉันท
โรงเลี้ยงหรือโรงรับพระ ที่หน้าพระอุโบสถข้างซ้าย แล้วเสด็จพระราช

กำหนดไปประทับในพระอุโบสถ พระสงฆ์ธรรมยุติกา ๑๐ รูป มี
กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นประธาน รับพระราชทานฉัน และเลี้ยงที่
การเปรียญ ๒๐ รูป พระสงฆ์ ๓๐ รูปนี้ เป็นเลี้ยงในการมาฆบูชา ครั้น
พระสงฆ์ รับพระราชทานฉันแล้ว เสด็จพระราชดำเนินทรงถวายของ
พระมหานิกายที่โรงเลี้ยงแล้ว เสด็จเข้าไปในพระอุโบสถ มีพระสงฆ์
ธรรมยุติกา ๒๐ เศษ มีกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็น ประธาน
นายหุ่ณ บุตรพระพิทักษ์เทพธานี ปลัดกรุงเก่า ซึ่งถวายตัวเป็นมหาดเล็ก
ได้ขอบรรพชาและขออุปสมบทในพระอุโบสถ กรมพระปวเรศวริยา
ลงกรณ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระสาสนโสภณ ที่ธรรมวโรคม เป็นพระกรรม
วาจา เมื่อจบแล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับพลับพลาทอดพระเนตร
โฉนแล้ว เสด็จประทับพลับพลาไปรยทาน

วัน ๑๙ คำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายโมงเสด็จพระราชดำเนิน โดยกระบวนเหมือนวันก่อน
ประทับในพระอุโบสถ พระธรรมไตรโลกย์ ถวายเทศนาปฐีสัจจธรรมาภรณ์
๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับพลับพลาทอดพระเนตรโฉน และมี
เทศนาธรรมทานที่การเปรียญ ๓ ถิ่นต์ คือพระมหาธิม วิจักจรรววิ
ราชาวาส ๑ พระมหาแสงวิสุทธิคณ เทพวราราม ๑ พระมหาคำ
วิกรมหาธาตุ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ
พระองค์เจ้าวรวรณากร ๑ พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศิริวรกุमार

พระเจ้าอนงยาเซอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ๑ ทั้ง ๓ พระองค์ถวายของ
องค์ละกัณฑ์ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้นเกยปลูกใหม่สำหรับทรงไ้รย
ทานทรงหน้าพลับพลา ทรงไ้รยทานแก่ราษฎร แล้วเสด็จไปประทับ
ใน พระอุโบสถ พราหมณ์ เบิกแวนเวียนเทียน สมโภช แล้วเสด็จ กลับ
ประทับพลับพลา ทรงไ้รยทานและทอดพระเนตรรางวัลวคู ๑ แล้ว
ทรงจุศคอกไม้เพลิงบูชา

ในวันนั้นงานทั้งปวงคงเล่นอยู่ตามเดิม เช่นแต่เปลี่ยนว่าโคมคำไทย
เป็นญวนว่ากระถางเหมือนวานนี้ แล้วเสด็จทอดพระเนตรโชน

วัน ๑๖๔ คำ ถึง วัน ๖๖๔ คำ ไม่ได้จกไว้

วัน ๗๖๔ คำ ปีชาล สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จพระราชดำเนินที่เหมมณเฑียรเทวราชทรง
นมัสการแล้วเสด็จพระราชดำเนินวัดนิเวศธรรมประวัติ ทรงนมัสการพระ
พุทธนิมลธรรโมภาสแล้ว พระราชทานไตร่ถามที่ขอมชงถมแกมัสเตอ
ยูกิงแกรซี ผู้ทำวัดนิเวศธรรมประวัติ ขณะนั้นพระสงฆ์ลงมารับเสด็จ
ที่ในพระอุโบสถ แล้วเสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งโสณภควทีล่องกลับลง
มาเวลาบ่าย ๒ โมง ถึงกรุงเทพ ฯ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ

วัน ๑๖๔ คำ ปีชาล สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐

เวลาบ่ายเสด็จออกสมเ็จเจ้าพระยาเฝ้าทูลเฝ้าเรื่องพระปริชากลการ
กลับไป แพนหนีไปหาวังหน้าที่เมืองสมุทรปราการ เวลาค่ำเสด็จออก

ตรัสกับกรมหมื่นนเรศวรฯ ครั้นแล้วเสด็จขึ้น วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เพราะทรงพระประชวรเป็นสัปดาห์

หนังสือท้าวภักทสารานุกรม ถวายออกตัวว่าไม่รู้ไม่เห็นด้วยพระปรีชากลการ เจ้าพระยาสุรวงค์ถวายหนังสือออกตัวไม่ขอเฝ้าในเวลานี้ พระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาสุรวงค์ต่อไป สมเด็จพระยาบรมมหารัษฎ์ยวงค์ถวายหนังสือคำปรึกษาต่อไป

วัน ๒๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัปดาห์ขึ้น ฤกษ์ศุกราส ๑๒๔๐

เวลาบ่ายเสด็จออกเจ้าพระยาภาณุวงศ์เฝ้าด้วยเรื่องพระปรีชากลการ แล้วพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือและคำแปลวิกรมขัตติยกิจเคนต์เฟอร์ เคอร์ ลีวี ทูลขอพระราชทานตราเครื่องราชอิสริยยศช้างเผือกสยาม และกรมหมื่นนเรศวรฯ ทูลเรื่องสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ พินิจดำเนิร พิจารณาคำปรึกษาตามเคย วันนี้ทรงพระประชวรยับ

หนึ่งวันนี้ทำบุญวันประสูติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

(๑) หนังสือสมเด็จพระยาบรมมหารัษฎ์ยวงค์ ขอคำปรึกษาคืนไปแก้ไข

(๒) พระราชหัตถ์เลขาตอบสมเด็จพระยาฯ ส่งคำปรึกษาคืนไป

(๓) รับโทรเลขว่าเรือขบวนของเสด็จออกไปลำหนึ่ง

(๔) เจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ฯ ส่งลำเนาหนังสือพระยาอภัยภูงค์ มีมาเรื่องเงินฆ่าพระอิศราธิไชย ได้มีหนังสือโต้ตอบกันรวมทั้งกันส่งมาเป็น ๕ ฉบับ

(๕) เจ้าพระยาสุรวงค์ส่งใบบอกเจ้าพระยาสงขลา ๓ ฉบับ ๑๑
 บอกข่าวพระยาตานีตาย ฉบับ ๑ บอกข่าวพระยาบะห์ถึงแก่กรรม
 ฉบับ ๑ เรื่องเขตต์แดนเมืองกลันตันเมืองระแงะวิวาทกัน ส่งแผนที่มา
 วัน ๓๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐
 ๑๑

๑ เวลาบ่ายเสด็จออก พระยากระสาปน์กิจโกศลเฝ้าทูลออก
 ทูลในเรื่องพระปรีชา แล้วสั่งให้ตามตัวพระปรีชา เวลาค่ำสวทมนต์
 ตั้งหน้าวงกายพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์

๒ สมเด็จพระเจ้าพระยาทูลเต็อน ขอให้หาพระยากระสาปน์กิจ
 โกศลมารับส่งเสียถ้าเข้าไปจะมีสติปัญญาขึ้น และไปรบกเกล้าฯ ให้หา
 ตัวเข้ามาเฝ้า

๓ รับโทรเลขว่าเรือจะมา ๒ ลำชื่อฟูกเฮาเรือไทย ๒ ลำ ๓๐๐
 ตันมาจากปะเตเวียลำ ๑ ชื่อตาลีเรือเยอรมัน ๒ ลำครึ่ง ๓๓๕ ตัน มาจาก
 สิงคโปร์ลำ ๑

วัน ๔๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐
 ๑๒

เวลาบ่ายสมเด็จพระเจ้าพระยาเฝ้าเยี่ยมประจวบแล้ว เสด็จออกทรง
 เรือที่จะรักษาพระองค์ เวลาค่ำสวทมนต์ พระราชพิธีตรุษ แล้ว
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์
 เข้ามาเฝ้าถวายพระมหามงคูล พราหมณ์ถวายน้ำสังข์ที่ข้างใน

วัน ๕๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐
 ๑๓

๑. เวลาค่ำสวมนต์ พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ แล้วสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาราชประยูรและพราหมณ์นำพระมหามงคและนำสังข์เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร

๒. ท้าวราชกิจวรภักตถวาย สำเนาหนังสือแผนที่มา ถึง พระองค์เจ้าจันทร์ ในพระราชวังวร

๓. พระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระเจ้าพระยา เรื่องคำปรึกษาข้างท้ายไม่เข้ากันให้แก้ไข

๔. พระราชหัตถเลขาถึงพระยามหามนตรี พรังษียิงอาญาหาอย่าให้บ้านพลอยประสม ให้ตรวจตราระวัง

๕. กรมท่าส่งสำเนาหนังสือมิสเดอติที่ ๒ กงสุลอเมริกันมีมาว่าเยเซอร์ลาแกรนจ์จะมาถึงสิงคโปร์แล้วจะมากองเทพ ฯ

๖. หนังสือส่งสำเนาลอนดอนไชนาเอชเปรช ว่าด้วยลอนดอนลงกระเซต สมเด็จพระเจ้าพระยาจะได้คอมมานเคอตราเช่นไมเคอลเซนต์

๗. พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์เรืองขอเมืองสงขลา กับหนังสือพระยาชัยภูงค์

วัน ๖ ๔ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐
๑๔

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ เสด็จเข้ามาเฝ้าเยี่ยมประชวร พระราชทานคอเรคปอนเกินเรื่องพระปรีชากลการให้ทชพระเนตร และให้ทรงคริครองกุ เวลาค่ำ

สวทนต์พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ แล้วจึงอาภูษาหาญรุ่งเช้า

๒. รับโทรเลขว่า เรือออกไป ๔ ลำ ๆ ๑ ชื่อกงนิเป็นเรือกลไฟ
อังกฤษ จะไปสิงคโปร์ ลำ ๑ ชื่อฟาลคอนเป็นเรืออังกฤษ ๒ เสาครี
จะไปสิงคโปร์ ลำ ๑ ชื่อแอนนีเป็นเรือเสาครีง เยอรมันจะไปฮ่องกง
ลำ ๑ ชื่อแอนเลอเทอเป็นเรืออังกฤษเสาครีงจะไปเอหมิง

๓. พระยามหามหัตวิ ถวายเรื่องรักษาการยิงอาภูษา

๔. สมเด็จพระเจ้าพระยา ส่งคำแปล หนังสือพิมพ์ เรื่องเมืองพะม่า
สมเด็จพระเจ้าพระยา ส่งหนังสือพิมพ์ เรื่องท่านจะไถ่ตรา

๕. พระราชหัตถเลขา ตอบสมเด็จพระเจ้าพระยา พระราชทาน
พระบรมราชานุญาต ที่จะรับตราอังกฤษ

๖. เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวาทย์เรื่องเงินฆ่าพระอิศราธิไชย กับมิสเทอ
กุกกี ชินมา ให้พระนรินทร ไปหากงสุลที่ปากน้ำ และตราถึงเมืองสงขลา
จะวางมาทูลเกล้า ฯ ถวาย

๗. พระราชหัตถเลขาถึงเซอร์วิลเลียม โรบินสัน ว่าด้วยราชทูต
จะไปลอนดอนถวายตรากวิน

๘. พระราชหัตถเลขา ถึงพระยาอภัยภูเบศร์เรื่องเงินฆ่า พระอิศราธิ
ไชย และบอกอาการประชวร

วัน ๗๑๔ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐
๑๕

๑. เวลาเช้า เกษากันต์ หม่อมเจ้าแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระนารายณ์ประภักดิ์ นำพระเจ้าน้องนาง

กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ พระพิมลธรรมและพระราชอาคันตุกะใหญ่
เข้ามาประฝ้าพระพุทธมนต์และโรยทราย แล้วมาเฝ้าเยี่ยมประสูติรวม
สรูปด้วยกัน ทลวงโลกที่ถวายปฏิทินและหมายส่งกรานต์ พราหมณ์
ถวายน้ำสังข์ กรมหมื่นนเรศวรเฝ้า พระราชทานน้ำสังข์

๒. (หนังสือ) เจ้าพระยาสุรวงศ์ ว่าด้วย พาพระนรินทร์ลงไป
ปากน้ำกลับขึ้นมา กับมิสเตอร์กุลท์มีหนังสือขึ้นมา

๓. เจ้าพระยาสุรวงศ์ ถวายตำเนหนังสือมิสเตอร์กุลท์มีมา

๔. กรมท่าส่งหนังสือพระยาสยามสุรพาหะ ว่าด้วยชาวที่ยุโรป

๕. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

